

Република Македонија
Министерство за земјоделство,
шумарство и водостопанство

www.mzsv.gov.mk

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА
ЗЕМЈОДЕЛСТВО И
РУРАЛЕН РАЗВОЈ

2011

Поддржано од:

МИНСТЕРСТВО ЗА
ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

2011

**ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА
ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ**

2012 година

ПРЕДГОВОР

Годишниот земјоделски извештај на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е публикација која се осврнува на остварувањата на земјоделско-прехранбениот сектор на Република Македонија и активностите на Министерството за 2011 година.

Извештајот се состои од десет поглавија. Во ова издание, на почетокот се изложени политиките на развој на земјоделството и руралните средини, прилагодувањето кон Европската Унија и меѓународната соработка, како и хоризонталните и административно-контролните прашања. Понатаму, даден е осврт на макроекономската состојба на Република Македонија со фокус на земјоделско-прехранбениот сектор, вредноста на земјоделското производство, остварените производствени резултати по потсектори, вклучувајќи го и органското производство, како и трговијата со земјоделско-прехранбени производи. Исто така, во извештајот се третираат аспектите на безбедност на храна и одржливо управување со природните ресурси, а опфатени се трендовите во образованието, науката и трансферот на знаења.

При изготвувањето на извештајот користени се повеќе извори на податоци, пред сè поединечните извештаи изработени од секторите и управите во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство. Секако, како значаен извор на податоци се јавува Државниот завод за статистика на Република Македонија. Покрај објавените публикации и официјални извори, во некои делови на извештајот се користат и стручни процени.

Се надевам дека Годишниот земјоделски извештај за 2011 година ќе продолжи да биде корисна референца и ќе најде на широка употреба меѓу учесниците во земјоделско-прехранбениот сектор.

Со почит,

Министер за земјоделство,
шумарство и водостопанство

Љупчо Димовски

СОДРЖИНА

I. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ	5
1. Политика за земјоделство и рурален развој	5
2. Политики за поддршка на земјоделството	6
2.1 Развој на политиките на поддршка на земјоделството во претходниот плански период	7
3. Политика за поддршка на руралниот развој	8
4. Други политики поврзани со руралниот развој	9
4.1 ИПАРД програма - програма за земјоделство и рурален развој	11
4.2. Директна финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој во 2011 година..	14
5. Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	16
II. ПРИЛАГОДУВАЊЕ КОН ЕУ И МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА	17
1. ЕУ интеграција	17
2. Меѓународна соработка	21
III. ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА И АДМИНИСТРАТИВНО-КОНТРОЛНИ СИСТЕМИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКАТА ПОЛИТИКА	25
1. Институционална поставеност на МЗШВ	25
1.1. Воспоставување на Интегриран Систем за Администрација и Контрола ИСАК (IACS).....	26
1.2. Единствен Регистер на Земјоделски Стопанства (ЕРЗС).....	26
1.3 LPIS - Систем за идентификација на земјишни парцели	27
IV. ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ОСВРТ НА ЗЕМЈОДЕЛСКО- ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР	28
1. Географски карактеристики, клима и население	28
2. Макроекономска рамка	29
3. Општи состојби во агрокомплексот	30
4. Главни карактеристики кај структурата на фармите	31
4.1. Типологија на земјоделските стопанства	31
4.2. Структурно истражување за земјоделските стопанства	33
5. Карактеризација на руралните средини.....	33
5.1. Образование во руралните средини	34
5.2. Вработување во земјоделството и руралните средини	35
V. ВРЕДНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР	37
VI. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА.....	43
1. Растително производство	43
1.1. Житни култури.....	43
1.2. Индустриски култури	45
1.3. Фуражни култури	47
1.4. Градинарски култури	48
1.5. Овощарство	51
1.5.1. Преработка на овошје и зеленчук.....	52
Податоците се базираат врз Студијата на Македонската асоцијација на преработувачи на овошје и зеленчук (МАП) од 2011 година.	52
1.6. Лозарство и винарска индустрија	56
1.6.1. Регистар на лозови насади	57
1.6.2. Производство на вино	57
2. Сточарско производство	58
2.1 Говедарство	59
2.2. Овчарство	60
2.3. Козарство	61
2.4. Свињарство	62
2.5. Живинарство	63
2.6. Пчеларство	63
2.7. Одгледување на полжави	64
3. Политика на квалитет и органско земјоделство	64
3.1. Политика за квалитет.....	64

3.2. Органско земјоделство	65
4. Рибарство.....	67
5. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи.....	68
5.1. Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи.....	68
VII. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА	75
1. Ветеринарна политика	75
1.1. Здравствена заштита на животните.....	76
1.2. Систем на идентификација и регистрација на животните (ИиР).....	77
1.3. Ветеринарни инспекциски служби на граничните премини на Република Македонија	78
1.4. Ветеринарно јавно здравство.....	79
1.5. Контроли на храната од неживотинско потекло.....	79
1.6. Усвоено Законодавство усогласено со релевантното законодавство на ЕУ	80
1.7. Лаборатории.....	80
2. Фитосанитарна политика.....	81
3. Управа за семе и саден материјал	82
4. Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ).....	84
VIII. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМИ И ВОДИ	90
1. Земјоделско земјиште	90
2. Шумарство – сектор за шумарство и ловство.....	90
2.1. Општи карактеристики на шумарскиот сектор.....	90
2.2. Управување и стопанисување со шумските ресурси.....	91
2.3. Меѓународни активности во однос на шумарството	92
2.4. Ловство и ловен туризам.....	93
3. Управа за водостопанство	93
3.1 Закон за водостопанства и Законот за водните заедници	93
3.2 Имплементација на Законите	94
3.3 Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување	95
3.4. Капитални проекти во водостопанството	96
4. Управа за хидрометеоролошки работи.....	98
4.1 Климатски подрачја во Република Македонија	98
4.2 Агromетеоролошка анализа на временските услови во Република Македонија во периодот јануари-декември 2011 година	99
IX. ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ	102
1. Образование во биотехничките науки	102
1.1 Земјоделски средни училишта	102
1.2 Високо образование во земјоделството.....	102
2. Наука и истражување	103
3. Советодавни и консултативни услуги	104
3.1 Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти)	105
3.2 Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ)	105
3.3 Професионални консултантски услуги.....	107
4. Систем на обуки (неформално образование).....	108
X. ПРИЛОЗИ	109
БИБЛИОГРАФИЈА	114
КОРИСНИ АДРЕСИ И ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ	115

I. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ

Земјоделството (заедно со шумарството и рибарството) е третиот најголем економски сектор по услугите и индустријата во економијата на Република Македонија.

Зголемениот конкурентски притисок во процесите на интензивна интеграција во меѓународните текови на размена на стоки, а првенствено со пристапувањето на Република Македонија кон СТО и потпишувањето на други билатерални и мултилатерални договори за слободна трговија, е сериозен предизвик за македонското земјоделство.

Во следниот среднорочен период, македонскиот земјоделско-прехранбен сектор и релевантните институции, по своите перформанси, организација и развој треба значително да се приближат кон нивото определено со стандардите дефинирани во регулативите од Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ (Common Agricultural Policy-CAP) кои во процесот на пристапување кон ЕУ претставуваат најтешко и најсложено поглавје од преговарачкиот процес. Следејќи ги националните интереси, реалните состојби и потребите во секторот, реформите кои ќе се имплементираат преку три главни области: реформи на политиката, институционални реформи и реформи на правната регулатива, ќе ја имаат превид и потребата за ублажување на негативните ефекти со кои ќе се соочи дел од земјоделското и рурално население во текот на интензивниот процес на прилагодување кон сложените европски стандарди.

Цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини

Во рамките на Националниот Развоен План 2008-2013, глава 7- Рурален развој и развој на земјоделството, истакнати се следниве цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини:

1. Зајакнување на конкурентноста на македонското земјоделство во интегрираните регионални пазари на Европската унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработувачката и продажбата.
2. Подобрување на приходите на земјоделските стопанства.
3. Овозможување на потрошувачите да имаат пристап до безбедна, здрава храна.
4. Оптимизирање на искористеноста на ограничените земјишни, шумски и водни ресурси на начин кој нема негативно да влијае врз животната средина.
5. Изградба на одржливи рурални заедници преку интегриран развој на рурални средини и намалување на урбано-руралните диспаритети во развојот.
6. Изградба на соодветни, ефикасни јавни и приватни институции за спроведување на земјоделската политика и рурален развој.

Остварувањето на визијата и наведените стратешки цели за развојот на секторот ќе се реализира преку мерките и инструментите на следните политики во делот на земјоделството: политика за земјоделство и рурален развој, политики за поддршка на земјоделството и политика за поддршка на руралниот развој.

1. Политика за земјоделство и рурален развој

Земјоделството и руралниот развој се клучните претпристапни елементи на Република Македонија за Европската Унија. Поради неодржливата состојба на руралните подрачја во Република Македонија, како и насоките на ЕУ во сè позначајната финансиска поддршка на руралниот развој, во јануари 2007 година, Владата на Република Македонија донесе Закон за земјоделство и рурален развој (Службен весник на Република Македонија, бр. 134/07). Донесувањето на овој закон, како највисок правен акт во земјоделството, претставува појдовна основа на реформите и фундамент на развојот не само на секторот, туку и на македонската економија во целина.

Следствено на Законот, во јуни 2007 година, се донесе Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 со јасни меѓусебно поврзани цели, со што Владата (особено Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство – МЗШВ) и институциите и интересните групи (руралното население, земјоделците и земјоделските здруженија, групите на производители и преработувачи) обезбедија повеќегодишен референтен материјал – стратегија и инструмент за развој на македонското земјоделство и руралните области. Исто така, се воспостави база за поддршка на нацртот на

хиерархиски пониски оперативни планови за земјоделство и рурален развој, особено Претпристапен документ за земјоделство и рурален развој (ИПАРД) и за нивната дискусија со Европската комисија.

Целта на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој е да допринесе кон постигнување на Стратешката цел наведена во Националниот план за економски развој 2007-2009 која гласи: “Зголемување на меѓународната конкурентност на земјата која е потребна за одржлив економски раст и поголема вработеност”.

Во декември 2007 година Европската Комисија го усвои ИПАРД Планот на Република Македонија за период 2007-2013. Со овој чин Република Македонија ги исполни утврдените рокови за искористување на ИПАРД фондовите кои се директно наменети за земјоделците, преработувачкиот сектор и развојот на руралните средини. Мерките во ИПАРД Програмата се фокусирани кон подобрување на конкурентноста на фармите и преработувачката прехранбена индустрија во одредени потсектори преку инвестициони вложувања во технолошката и пазарната инфраструктура, со цел зголемување на додадената вредност на земјоделските производи и усогласување со стандардите на ЕУ за квалитет, безбедност на храна, благосостојба на животните и заштита на животна средина.

Согласно новонастанатите состојби во ресорот во април 2010 година се донесе Новиот Закон за земјоделство и рурален развој (Службен весник бр.49/2010).

МЗШВ е управувачки орган за руралниот развој во Република Македонија кој ги планира, следи и ги оценува активностите и програмите, ги координира активностите на различните институции од секторот и врши супервизија на финансиските функции кои се однесуваат на руралниот развој. Оваа институција е партнер одговорен за целокупната соработка со ЕК во областа која управува со земјоделството и со руралниот развој.

2. Политики за поддршка на земјоделството

Стратешката одлука за воведување на сеопфатните политики за поддршка на земјоделството и руралниот развој во 2007 година беше овозможено со одлуката на Владата на Република Македонија за алоцирање на значително повисоки средства наменети за политиките на државна поддршка на земјоделството и руралниот развој и на нивно повеќегодишно планирање со континуирано зголемувачки износ на годишна основа. Позитивниот нагорен тренд на издвојувања во земјоделството и руралниот развој продолжија и во периодот после 2009 година и покрај негативното влијание на светската финансиска криза.

Законот за земјоделство и рурален развој од 2010 година кој е надоградување на законот од 2007 година, претставува системска основа за земјоделските политики на поддршка кои во голема мера се прилагодени и со политиките на Заедничката земјоделска политика (во понатамошниот текст ЗЗП) на Европската унија (во понатамошниот текст ЕУ), и истиот ги вклучува одредбите за програмирање и имплементација на државните политики и мерките на директна поддршка за земјоделството и руралниот развој, организација на пазарите со земјоделски производи и за државната помош во земјоделството. Како институционален одговор на ефектите на светската економска криза со законските измени од 2010 година се обезбеди и можност за опционално воведување на пазарни интервенции, а беа нагласени и политиките на поддршка на здружувањето на земјоделските производители.

Согласно овој закон, за долгорочно планирање на националната земјоделска политика а во насока на остварувањето на секторските цели се донесува Национална стратегија за земјоделството и руралниот развој која беше донесена за периодот 2007-2013 година, и која се реализира преку спроведување на тригодишна Национална програма за развој на земјоделството и рурален развој.

Националната програма за развој на земјоделството и рурален развој за следниот период 2013-2017 година, го одразува континуитетот на интересот на македонската држава за развојот на земјоделството и руралните средини, преку понатамошно унапредување на воспоставените политики во насока на зголемување на нивната ефикасност да обезбеди поддршка на земјоделскиот сектор во неговото соочување со предизвиците на отворениот и променлив пазар и да обезбеди одржлив развој на руралните средини.

Националната програма за развој на земјоделството и рурален развој е плански и оперативен документ за спроведување на националната политика за земјоделство и рурален развој која ги содржи политиките на пазарно-ценовна политика и мерки на рурален развој, нивните мерките и инструменти презентирани во временски контекст и со индикативна финансиска рамка. Всушност програмата ги поврзува стратешките документи на политиките пред сè Националната стратегија за земјоделството и

руралниот развој и повеќегодишното буџетско планирање, со годишните оперативни програми и годишни уредби за спроведување на земјоделските и рурални политики.

2.1 Развој на политиките на поддршка на земјоделството во претходниот плански период

Врз основа на препознаеното значење на земјоделскиот сектор, почнувајќи од 2007 година, Владата на Република Македонија го вброи земјоделството како еден од своите економски приоритети спроведувајќи понатаму комплементарни и сеопфатни политики во насока на обезбедување на значителна финансиска и друга поддршка на секторот за подигање на неговата конкурентност и подобрување на условите за живот во руралните средини.

Во таа насока беа поставени сите неопходни правни и институционални услови за воведување на нови политики на поддршка согласно потребите на секторот и позитивните искуства на земјите кои спроведуваат организирана земјоделска политика, како и беа алоцирани значително поголеми финансиски средства за таа намена во однос на претходниот период.

Вкупна реализација на финансиски средства за периодот 2005-2011 година (во милиони евра)

Година	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Вкупно средства	18	25	45	70	100	115

* Заклучно со 13.07.2012 година

Распределба на финансиската поддршка за директни плаќања по подсектори без останатите програми за рибарство и рурален развој (во милиони денари)

Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Поделелски култури	125	83	105	484	754	786	771
Градинарство	-	-	13	17	46	220	303
Тутун	-	342	489	491	726	1.393	1.583
Лозарство	25	21	19	352	584	863	741
Овощарство	30	25	20	39	123	261	333
Овчарство и козарство	127	110	237	359	636	757	686
Говедарство	117	87	413	651	664	832	868
Живинарство	-	-	-	7	25	31	21
Пчеларство	1	54	76	55	88	110	98
Органско	-	0,046	-	28	42	95	59

Извор: Национална програма 2013-2020

Политиките на поддршка беа поставени така да овозможат создавање на поволна деловна клима за инвестирање во земјоделскиот сектор во насока на подобрување на конкурентноста на македонското земјоделско производство. Политиките обезбедуваа подеднаков пристап на потенцијалните корисници без преферирање на категории и победници.

Пропорционално најголем дел (околу 90%) од средства за поддршка на земјоделството и руралниот развој, се алоцираат за политиките на директни плаќања додека остатокот за новововедените мерки за рурален развој преку кои се кофинансираат инвестициите за зголемување на обемот на производство и осовременување на земјоделските стопанства и преработувачките капацитети.

Покрај финансиската поддршка, земјоделските стопанства беа поддржани преку интензивно доделување на земјоделско земјиште во државна сопственост, ослободување или намалување на данокот на добивка и преференцијални социјални плаќања, како и со обезбедување на бесплатни советодавни служби и рурални кредити со поволни услови преку Земјоделскиот кредитен дисконтен фонд.

Како посебно значајни мерки за поддршка на земјоделците во последниот период се издвојуваат и напорите на владата за поддршка на формирањето на кооперативи, зајакнување на договорното производство и започнување на важните политики на консолидација на земјоделското земјиште. Во последните две години владата, исто така, особено внимание посветува на подобрување на маркетинг инфраструктурата со обезбедување услови за инвестирање во нови откупни логистички центри кои треба да го помогнат пласманот на земјоделските производите, пред сè од помалите производители.

Како резултат на воведување на новите мерки и олесување на пристапот кон политиките на поддршка, бројот на корисници е зголемен многукратно од 13.000 корисници во 2005 година на 110.000 стопанства во 2011 година. Сепак бројот на корисници на мерките на поддршка (57% од вкупниот број на

192.000 земјоделски стопанства, според пописот за земјоделство), зборува за таргетирана политика насочена кон стопанствата со развоен потенцијал.

3. Политика за поддршка на руралниот развој

Политиката за рурален развој ги содржи сите елементи на модерна државна интервенција за поттикнување на развој преку модернизација и структурно прилагодување на земјоделско-прехранбениот сектор како и поттикнување на економски активности за зачувување на природните, културните и развојните вредности на руралните подрачја, а кои се дефинираат во согласност со потребите, можностите и целите на ефикасна и ефективна политика.

Преку политиката за рурален развој се остваруваат следниве приоритетни области за поддршка:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор насочена кон промовирање на знаење и унапредување на човечкиот потенцијал во руралните средини; реструктурирање и развој на физичкиот потенцијал и промовирање на иновативни практики и подобрување на квалитетот на земјоделски производи преку поддршка на економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност.

Приоритетна област 2: Заштита и унапредување на животната средина и руралните предели е насочена кон промоција на земјоделски производни практики за одржлива употреба на земјоделско земјиште, заштита и унапредување на животната средина и руралните предели со цел за зачувување на растителната и животинската разновидност и унапредување на почвата, водата и воздухот.

Приоритетна област 3: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, капитални инвестиции во рурална инфраструктура за подобрување на квалитетот на живот во рурални средини и обезбедување на поддршка за обука и информирање на физички и правни лица кои вршат дејност во руралните подрачја.

Приоритетна област 4: Поттикнување на локален развој на рурални средини се спроведува преку мерките наменети за поддршка на реализација на стратегии за локален развој на рурални средини кои предвидуваат спроведување на мерки согласно со овој закон, реализација на стратегии за рурален развој на единиците на локална самоуправа со седиште во рурална средина и работата на локалната акциона група за развој на руралните средини и за вклучување на жителите на територијата на ЛАГ за развој на руралните средини.

Принципи и пристап при дефинирање на мерките за рурален развој

Изборот на мерки ги прати националните приоритети кон остварување на развојните цели во земјоделството и за развој на руралните средини во Република Македонија, при тоа почитувајќи ја стратешката определба за прилагодување на националната земјоделска политика кон Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ и стекнатите искуства во врска со спроведување на мерките во досегашниот период.

Мерките за рурален развој ја придружува и се комплементарни на мерките на директна поддршка (пазарни политики и поддршка на приходот од земјоделска активност) и се надоврзуваат на досегашната поддршка за рурален развој обезбедена преку Годишните програми за рурален развој во периодот 2007-2012.

Земајќи ја предвид анализата на состојбите во земјоделството и секторските развојни потенцијали, како и специфичните потреби за развој на руралните средини, мерките за спроведување на политиката за рурален развој приоритетно се насочени кон зголемување на конкурентската способност на земјоделско-прехранбениот сектор и јакнење на економската и социјалната позиција на руралните подрачја преку зголемување на приходите на земјоделските стопанства, зголемување на можноста за вработување на руралната популација надвор од земјоделската дејност. Посебен осврт се дава и на воведување на мерките за одржливо стопанисување и искористување на природните ресурси, заштита на биодиверзитот и животната средина.

Временскиот распоред за спроведување на мерките е одреден од аспект на неопходните системски предуслови и институционални подготовки за ефикасно спроведување на мерките со примена на принципите за добро буџетско финансирање кои подразбираат покрај дефинирани индикатори за

следење на ефикасност и ефективност на мерките кон реализација на поставените и примена на контролни активности за административна проверка за наменско трошење на јавните расходи. Воедно при дефинирање на мерките за рурален развој временскиот распоред за примена на мерките во една кохерентна рамка за успешна политика за рурален развој, земени се предвид циклусите на програмирање на мерките во ИПАРД Програмата и периодот неопходен за нивна претходна акредитација за спроведување во согласност со буџетските принципи на ЕУ.

Мерки кои се применуваат во ИПАРД Програмата се следниве:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор:

- Инвестиции во земјоделски стопанства (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите лозарство, овоштарство и сточарскиот сектор)

- Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделски производи (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите винарство, преработка на овошје и зеленчук, преработка на млеко, преработка на месо и кланични капацитети, и зајакнување на пазарни синџири преку воспоставување на откупно-дистрибутивни центри за овошје, зеленчук и млеко)

Приоритетна област 3: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини

- Диверзификација на економски активности во рурални средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, занаетчиски дејности од областа на традиционално занаетчиство

- Промоција на рурален туризам преку инвестиции во создавање на капацитети со квалитетни услуги за рурално сместување, угостителство, кампирање со придружни рекреативни капацитети за зголемена туристичка понуда.

4. Други политики поврзани со руралниот развој

Кредити во земјоделскиот сектор

Во насока на поддршка на земјоделските производители со цел полесен пристап до финансиски средства под поволни услови, во 2010 година се формираше Земјоделскиот кредитен и дисконтен фонд (ЗКДФ) претставен во форма на кредит и земјоделски Фонд за попуст. Земјоделскиот кредитен и дисконтен фонд (ЗКДФ) е одговорен за исплата на барањата за кредити и се базира на договор / Меморандум за разбирање помеѓу Владата на РМ и финансиските институции. Финансирањето е 20% од финансиските институции и 80% од средствата на ЗКДФ а кои се формирани од ИФАД 1 и ИФАД 2, PSDL, ЕИБ заем аранжмани.

Преку ЗКДФ се финансираат следните кредитни категории:

- кредит за купување на капитални инвестиции и оперативни трошоци за производство на примарни земјоделци до 100.000 евра по корисник, со каматна стапка од 4% на годишно ниво, ако кредитот е исплатен преку комерцијалните банки или 6% ако е исплатен преку штедилниците.
- кредит за купување на капитални инвестиции и оперативни трошоци за малите и средни претпријатија со примарна дејност во агро-преработката на храна, до 200.000 евра по корисник, со каматна стапка од 5% на годишно ниво, ако кредитот е исплатен преку комерцијалните банки или 6,5% ако е исплатен преку штедилниците.
- кредит за купување на капитални инвестиции и оперативни трошоци за малите и средните претпријатија, со цел извоз на агро-прехрамбени производи, до 200.000 евра по корисник, со каматна стапка од 5% на годишно ниво, ако кредитот е исплатен преку комерцијалните банки или 6,5% ако е исплатен преку штедилниците.

Условите на отплата и периодот на отплата се во надлежност на финансиските институции во согласност со нивната кредитна политика. Редовниот период на отплата е 7 години за капитални инвестиции, од кои 3 години грејс период и се за оперативните трошоци, со рок на отплата 3 години и со 1 година грејс период.

Вкупни кредитни пласмани во земјоделството за период 1.1.2011 до 31.12.2011 (годишен период) во Република Македонија по ФИУ

Реден број	Назив на финансиската институција	Вкупна вредност во денари за 2011	Вкупна вредност во евра за 2011	Процент од вкупни пласмани за 2011
1	Банки	9 254 913 270	150.486.395	96,47 %
2	Штедилници	338 225 619	5.499.604	3,53 %
Вкупно:		9.593.138.889	155 985 999	100,00 %

Извор : МЗШВ, 2011

Се забележува намален капацитет на кредитните пласмани реализирани преку штедилниците. Кредитната активност на банките во периодот на економска криза (која започна во 2010 година) ги задржаа активностите и вкупната сума која е пласирана во земјоделството како и претходните 5 години во просек (2006, 2007, 2008, 2009 и 2010). Тоа укажува на стабилен финансиски систем во Република Македонија изразен и преку стабилниот курс на денарот во однос на еврото, како и поволните камати (не повеќе од 9% за кредити наменети за земјоделскиот сектор од сопствени средства и 4% од средствата на дисконтниот фонд - државни) кој овозможува развој на земјоделскиот сектор и негово зголемено учество во бруто домашниот производ.

Македонска Банка за поддршка на развојот АД Скопје

Согласно одлуката на Владата на Република Македонија, почнувајќи од 01.07.2010 ЗКДФ кредитната линија се администрира во рамки на Македонската банка за поддршка на развојот (МБПР), што е регулирано со Договор за администрирање склучен помеѓу Министерството за финансии и МБПР. Во насока на зголемување на достапноста на кредитните средства до целната група и подобрување на кредитните услови преку зголемена конкуренција, МБПР презема активности за зголемување на бројот на финансиските институции кои ги сервисираат овие кредити а чиј број ќе се зголеми на 11, од кои 9 се деловни банки и 2 се штедилници.

Кредитна категорија	Број на кредити	Износи во денари	Износи во ЕУР
Примарно земјоделско производство	318	347 463 218,45	5 649 808,43
Преработка на земјоделски производи	51	276 374 296,50	4 493 891,00
Трговија со земјоделски производи наменети за извоз	12	52 168 566,87	848 269,38
Вкупно:	381	676 006 081,82	10 991 968,81

Извор : МЗШВ, 2011

Проекција на расположливи средства за кредитирање преку Земјоделскиот кредитен дисконтен фонд

Проекциите за повлекување на средства од ЗКДФ до крајот на годината доставени од страна на вклучените финансиски институции кумулативно изнесуваат 6,5 милиони евра, и тоа: 4,1 милиони евра за примарно земјоделско производство; 2,0 милиони евра за преработка на земјоделски производи, и 0,4 милиони евра за извоз на земјоделски производи.

Структурата на средствата кои се администрираат во рамки на ЗКДФ (состојба од 31.01.2011)

Извор на средства	Ликвидни средства	Побарувања
ИФАД 1	325 901,51	464 794,32
ИФАД 2	1 698 488,43	4 498 549,14
ПСДЛ 1	135 101,47	3 505 155,81
ПСДЛ 2	1 675 383,79	8 596 578,19
ЕИБ	2 721 211,92	9 760 355,28
Вкупно	6 556 087,12	26 825 432,74

Извор: МЗШВ, 2011

4.1 ИПАРД програма - програма за земјоделство и рурален развој

Спроведувањето на ИПАРД Програмата 2007 - 2013 започна веднаш по донесувањето на одлуката за пренос на правото на управување со средствата наменети за Компонента V на ИПА за рурален развој (ИПАРД), доделена од страна на Европската Комисија на 18 декември 2010 година (Одлука на Комисијата Бр. (Ц) 2009/987/ЕУ). Преносот на правото т.н. акредитација се однесува на трите мерки од ИПАРД Програмата:

- Мерка 101 – Инвестиции во земјоделски стопанства за реструктурирање и надградба до стандардите на ЕУ.
- Мерка 103 – Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи за нивно реструктурирање и надградба до стандардите на ЕУ.
- Мерка 302 – Диверзификација и развој на рурални економски активности ЕУ.

Во текот на 2011 година објавени се три јавни повици или вкупно пет јавни повици сметано од почетокот на спроведување на ИПАРД Програмата. Првиот јавен повик во 2011 година (01/2011), беше објавен на 28.02.2011. Вториот јавен повик (02/2011) беше објавен на 16.07.2011, а третиот (03/2011) на 25.10.2011 год. Бројот на јавни повици се зголемува на три во годината, а во согласност со можноста на АФПЗРР да ги обработи поднесените барања.

Преглед на барања и јавни трошоци за првиот и вториот јавен повик за ИПАРД програмата:

	01/2009			01/2010		
	поднесени	одобрени	поднесени	одобрени	поднесени	одобрени
M101	58	13	58	13	58	13
M103	41	10	41	10	41	10
M302	34	1	34	1	34	1
Вкупно	133	24	133	24	133	24
Јавни трошоци во EUR						
M101	2 468 016	696 958	86 701	1 379 841	502 547	50 172
M103	4 862 704	1 101 387	713 567	3 705 842	1 503 855	271 098
M302	1 922 640	26 582	/	1 330 569	/	/
Вкупно	9 253 360	1 824 928	800 268	6 416 252	2 006 402	321 271

Извор : МЗШВ, 2010

Преглед на барања и јавни трошоци на јавните повици за ИПАРД програмата во 2011 година:

	01/2011			02/2011			03/2011		
	поднесени	поднесени	поднесени	поднесени	одобрени	исплатени	поднесени	одобрени	исплатени
M101	39	24	4	30	11	3	52	25	/
M103	13	9	/	11	6	0	14	2	/
M302	22	7	/	19	/	0	26	0	/
Вкупно	74	40	/	60	17	3	92	27	/
Јавни трошоци во EUR									
M101	888 279	714 541	13 213	245 250	66 865	9 489	405 622	145 629	/
M103	1 718 237	1 128 352	/	975 366	781 416	/	1 761 758	116 725	/
M302	1 184 614	325 261	/	1 588 956	/	/	2 095 094	/	/
Вкупно	3 791 129	2 168 154	13 213	2 809 571	850 280	9 489	4 262 474	262 354	/

Извор : МЗШВ, 2011

За мерката 101 - *Инвестиции во земјоделските стопанства*, во време на спроведувањето на ИПАРД програмата примени се 243 барања. Вкупниот број на одобрени барања (кои потпишале договор со АФПЗРР) во М101 достигна 79 (63% од вкупниот број на одобрени барања во ИПАРД). Целосната сума на инвестиции во проектите изнесува 3.981.130 ЕУР, од кои 2.078.865 ЕУР се средства од ИПАРД. Соодветно на ова, вкупната сума на одобрени ЕУ средства изнесува 1.559.148 ЕУР. Во процес на обработка од страна на АФПЗРР се 52 барања, кои се поднесени на последниот јавен повик (03/2011). Стапка на одобрување за мерка 101, за сите јавни повици, е 32% (имајќи предвид дека 52 апликации од петтиот јавен повик сè уште се обработуваат, но се дел од вкупниот број на поднесени апликации). Стапка на одобрување по приоритетни сектори е: производство на млеко 22,2%, градинарство 27,6%, овошни насади 33,6%, производството на месо 35,3% и 36,1% лозови насади.

За мерката 103- *Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи за нивно реструктурирање и надградба до стандардите на ЕУ*, досега се примени 100 барања. 37 од нив се одобрени под М 103 (29,6% од вкупниот број на одобрени барања). Вкупната вредност на инвестиции достигна 9.140.847 ЕУР, од кои 4.570.643 ЕУР се од ИПАРД фондовите, а вредноста на одобрената помош од ЕУ изнесува 3.525.483 ЕУР. Уште 14 барања се во процедура на одобрување за време на периодот на кој се однесува овој извештај. Стапката на одобрување за мерка 103, за сите јавни повици, е 37% (имајќи во предвид дека 14 апликации од петтиот јавен повик сè уште се обработуваат, но се дел од вкупниот број на поднесени апликации). Стапката на одобрување во приоритетните сектори е: производи од месо 25%, производството на вино 33,3%, преработка на овошје и зеленчук 37,5% и за преработка на млеко и млечни производи 41%.

Во мерката 302 - *Диверзификација и развој на рурални економски активности ЕУ*, примени се 114 барања. АФПЗРР одобри 9 барања под М302 (7,2% од вкупниот број на одобрени барања). Вкупната вредност на инвестициите достигна 849,041 ЕУР, од кои 466,324 ЕУР се од ИПАРД фондовите. Соодветната вредност на одобрената помош од ЕУ изнесува 349,743 ЕУР, а 26 барања се во процедура на одобрување. Стапката на одобрување за М 302 изнесува 97% и таа во секторот поддршка на микро претпријатија во рурални средини изнесува 7%, во секторот промоција на активности за рурален туризам изнесува 100%.

Подготовка за третата измена на ИПАРД Програмата 2007-2013

Предложената 3-та модификација на ИПАРД програмата ограничена на прилагодување на финансиските табели со цел да се земат предвид дополнителните финансиски средства за 2011 година (2.000.000 евра) беше усвоена на 05.12.2011 год. од страна на Европската Комисија. Модификацијата вклучува зголемување на средствата за ИПА Компонента V за 2011 година во износ од 16 милиони евра од буџетот на ЕУ, како и прилагодување на имплементациониот код на техничката мерка (од 505 на 501) во согласност со кодификацијата утврдена во Секторскиот договор.

Исто така, МЗШВ започна со подготовка на предлогот за 4-та модификација на ИПАРД програмата која ќе ги поедностави некои од критериумите и барањата во програмата. Нацрт предлогот е изготвен и испратен по електронски пат до Генералниот директорат за земјоделство (Г4) за консултација. Овој предлог го

вклучува следното: разграничување на планинските области за искористување на поголем интензитет на помош под мерка 101, ажурирање на ИПАРД програмата со нови и/или изменување на националното релевантно законодавство, предлог за проширување на прифатливите трошоци во рамките на програмата, ажурирање на фишето за Мерката 501 - Техничка помош, појаснувања на дефиницијата за корисниците и критериуми за прифатливост на постојните мерки за олеснување на процесот на спроведување на програмата и подобрување на показателите за следење и квантификација на показателите како дел од спроведувањето на системот за тековна проценка.

Подготвителни активности за агро-еколошки мерки

Во ноември 2010 година започна проектот од ИПА Компонента I за:

- поддршка при подготовките на агро-еколошките мерки, со кој се планира техничка помош за финализиција на агро-еколошките мерки и нивно воведување во ИПАРД Програмата,
- поддршка на АФПЗРР за изготвување на процедури за спроведување на агро-еколошки системи и
- поддршка во институционално организирање и изготвување на законска регулатива за спроведување на мерките.

Проектот предвидува и поддршка за информирање на потенцијалните корисници за мерките, тренинг и едукација на советодавната и инспекциската служба. Согласно планот на активности за воведување на оваа мерка во јуни 2011 беа изготвени предлог мерките кои до септември 2011 беа предмет на јавни консултации до заокружувањето на финалниот предлог во форма на измена на ИПАРД програмата.

Подготвителни активности за ЛЕАДЕР

Подготвителни активности за воведување на ЛЕАДЕР мерки беа поддржани со КАРДС 2006 Поддршка на ИПАРД, кој започна во ноември 2009 година и траеше до ноември 2011 година. Во ноември 2010 година беше изготвена нацрт стратегија за ЛЕАДЕР која беше презентирана пред учесниците во процесот и е предмет на консултации. Во ноември 2011, МЗШВ формира работна група за програмирање на ЛЕАДЕР пристапот во рамките на ИПАРД програмата 2007 – 2013. Активностите на оваа работна група се насочени кон финализирање на стратегијата за ЛЕАДЕР и подготовка на подзаконски акти за вклучување на ЛЕАДЕР во ИПАРД програмата.

Согласно планот на активности во ИПАРД програмата за воведување на нови мерки, ЛЕАДЕР планирано е да се воведо во финансискиот период 2010-2013, секако откако изготвените подзаконски акти за спроведување на мерката ќе бидат предмет на јавни консултации до заокружување на финалниот предлог во форма на измена на ИПАРД програмата за воведување на мерката ЛЕАДЕР.

Координација на работата на ИПАРД Мониторинг Комитетот (МК)

Комитетот за следење на ИПАРД одржа два состаноци во извештајниот период (8^{ми} и 9^{ти} состанок). На 8^{миот} состанок на МК усвоен е Годишен план за имплементација на мерките од ИПАРД програмата за техничка помош во 2011 година и беше заклучено МЗШВ да подготви детални информации за успехот во спроведувањето на ИПАРД програмата по мерки и сектори, како и решенија за пројавените проблеми во спроведувањето. Исто така, МК ги задолжи МЗШВ и АФПЗРР да подготват анализа за потребата од воведување на нови мерки (рурална инфраструктура, агро-еколошки мерки и ЛЕАДЕР) во ИПАРД Програмата. МК на 21.10.2011 донесе одлука со пишана постапка за третата модификација на ИПАРД Програмата која беше поднесена до ЕК за одобрување.

На 9^{тиот} состанокот, МК го усвои годишниот извештај за спроведување на активности за техничка помош за 2011 година и Годишниот план за комуникација за 2011 година. На 01.11.2011 претседателот на Комитетот за следење донесе одлука со пишана постапка за предлогот за четвртата модификација на ИПАРД Програмата, каде што МЗШВ се овластува да ги преземе сите понатамошни активности за технички измени за конечно усвојување на предлогот од страна на ЕК.

Активности за публицитет на ИПАРД програмата

Акциониот план за имплементација на активностите за комуникација и публицитет за 2011 година предвидува десет одделни групи на активности со точно дефинирани институции и надлежности за реализација и цели кои тие треба да ги постигнат.

Планираните активности на одделните групи се однесуваат на:

1. Ажурирање на интернет страната www.ipard.gov.mk;
2. Организирање на ИПАРД информативни денови;
3. Работилници и семинари;
4. ИПАРД форум и панел дискусии за прашањата поврзани со процесот на поднесување на барања за користење на средства од ИПАРД Програмата;
5. Настапи на национални и локални радио и телевизиски станици;
6. Годишно објавување на листа на корисници на средства од ИПАРД Програмата;
7. Објавување на годишен извештај за спроведување на ИПАРД Програмата;
8. Печатење и дистрибуција на барања за користење на средства од ИПАРД, Водич за корисници, објава на јавен повик и друга документација потребна на потенцијалните корисници;
9. Дополнителни активности поврзани со публицитет на ИПАРД Програмата и
10. Новинарски изјави и конференции за јавноста.

Сите активности за комуникација и публицитет за 2011 година беа реализирани согласно акцискиот план, а покрај вработените во МЗШВ, во нив учество земаа и вработени во АФПЗРР и АПРЗ.

4.2. Директна финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој во 2011 година

Политиката на развој на земјоделството и руралните подрачја соодветно е поддржана со буџетската поддршка која треба да ги овозможи планираните активности и резултати до 2013 година.

Се реализира преку: директни плаќања (субвенции) по хектар во производството на растителни култури и по грло во сточарството.

Политиката за рурален развој е вториот финансиски инструмент за економски и социјален развој на руралните подрачја, со цел да го спречи процесот на депопулација, и од друга страна да ги истакне природните и наследните вредности како дел од културното наследство на Република Македонија.

Во Програмата за финансиска поддршка на Руралниот развој за 2011 година најголемиот дел од средствата се наменети за инвестиции за подобрување на конкурентноста и модернизација на земјоделските стопанства и за подобрување на квалитетот на животот во руралните средини.

Тренд на националниот и МЗШВ планиран буџет во периодот 2006-2011 (МКД 000')

	2006	2007	2008	2009	2010*	2011 *
МК Буџет	88 576 000	79 552 497	89 397 520	115 399 000	161 838 801	168 069 270
МЗШВ	1 453 972	2 002 140	1 524 000	1 542 295	1 679 546	1 520 581
АФПЗРР	/	/	4 257 000	6 007 941	6 068 110	7 053 757
АХВ	/	/	/	/	/	445 628
Структура	1,64%	2,52%	4,8%	5,2%	4,7%	5,36%

Извор: Годишен буџет на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 160/2010 и 180/2011), АХВ-Агенција за храна и ветеринарство на Република Македонија, (*Вкупен Буџет)

Преглед на одобрена финансиска поддршка во земјоделството во 2011 година по секторски програми

Ред. Бр	Секторска програма	Износ (МКД)
1.	Земјоделство (Растително и сточарство)	6 233 500 000
2.	Проширена репродукција на шумите	100 500 000
3.	Здравствена заштита на животните	181 500 000
с4.	Ветеринарно јавно здравство	8 500 000
5.	Мониторинг за безбедност на храна	14 000 000
6.	Здравје на растенијата	10 000 000
7.	Семе и саден материјал	4 000 000
8.	Развој и унапредување на ловство и заштита на дивеч	12 000 000
9.	Рурален развој	657 000 000
10.	Рибарство и аквакултура	64 500 000
Вкупно		7 285 500 000

Извор : МЗШВ, 2011

Преглед на средства по Програмата за директна финансиска поддршка во земјоделството во 2011 година

Ред. Бр	Име на мерката	Вкупен износ (МКД)
Мерки за поддршка на доходот на земјоделските стопанства		
1.	Растително производство	3 634 750 000
2.	Сточарско производство	2 032 750 000
3.	Органско земјоделско производство	110 000 000
Мерки за дополнителна поддршка за развој на земјоделството (државна помош во земјоделството)		
4.	Помош за премии за осигурување	35 000 000
5.	Помош за заштита на земјоделското земјиште	3 000 000
6.	Помош за обезбедување на техничка помош во земјоделството	27 000 000
7.	Помош за одделни категории носители на земјоделско стопанство	3 000 000
8.	Помош во сточарскиот сектор	4 000 000
9.	Помош за воведување на повисоки стандарди на квалитет	25 000 000
10.	Пренесени обврски од Програмите за финансиска поддршка во земјоделството од претходните години	350 000 000
11.	Материјални трошоци за спроведување на Програмата	9 000 000
Вкупно		6 233 500 000

Извор : МЗШВ, 2011

Програма за финансиска поддршка на Руралниот развој за 2011 година

Ред. Бр.	Група на мерки/Мерки	во МКД
	Зголемување на конкурентноста на земјоделското производство: помош за обука и информирање на земјоделските производители, инвестиции за модернизација на земјоделските стопанства, инвестиции за зголемување на економска вредност на шумите, инвестиции за преработка и маркетинг на земјоделски производи, инвестиции во инфраструктура за развој на земјоделството, шумарството и водостопанството и економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност	441 700 000
1.	Мерки за унапредувањето на животната средина и руралните предели-помош за зачувување на руралните предели и нивните традиционални карактеристики	3 000 000
2.	Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности	120 000 000
3.	Помош за обезбедување на техничка поддршка во земјоделството: помош за маркетинг на земјоделски производи и помош за учество на саемски манифестации и саеми како изложувачи, како и за трошоци за пропаганден материјал	82 000 000
4.	Материјални трошоци за спроведување на Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој	4 900 000
5.	Пренесени обврски од 2010 година	5 400 000
Вкупно		657 000 000

Извор : МЗШВ, 2011

5. Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој

Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (во натамошниот текст АФПЗРР) е оперативен орган, основан како самостоен орган согласно Законот за основање на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој („Службен весник на Република Македонија“ број 72/07 и 5/09“) и е под директна одговорност на Владата на РМ.

По акредитацијата која беше доделена во месец декември 2009 година, АФПЗРР ги објави следниве јавни повици заклучно со крајот на 2011 година: 23 декември 2009 година, 30 септември 2010 година, и 15.10.2011.

По однос на ИПАРД Програмата, на јавните повици беа објавени мерките:

- Мерка 101 “Инвестиции во земјоделски стопанства за нивно реструктурирање и надградување за достигнување на стандардите од ЕУ” – приоритетна оска 1;
- Мерка 103 “Инвестиции во обработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи за нивно реструктурирање и надградување за достигнување на стандардите од ЕУ” – приоритетна оска 1;
- Мерка 302 “Диверзификација и развој на руралните економски активности” – приоритетна оска 3.

Во текот на 2011 беа објавени два јавни повици во однос на мерките од ИПАРД програмата. На четвртиот јавен повик 02/2011, се склучени договори за 23 барања во износ од 968.000 евра. На петтиот јавен повик 03/2011 беа поднесени 27 барања, во износ од 275.751 евра (206.813 евра учество на ЕУ).

Преглед на поднесени барања и склучени договори по мерки во 2011

Мерка	Бр. на примени барања	Бр.на склучени договори	Износ во евра
Мерка 101	82	41	234 815,00
Мерка 103	25	8	897 140,00
Мерка 302	45	1	99 901,00

Извор: АФПЗР, 2011

Финансиска имплементација на ИПАРД Програмата

Во периодот од 01.01.2011 – 27.09.2012 година, од ИПАРД Програмата исплатени се 61 корисник во вкупен износ од 153.811.054,50 ден (исплатен износ за финансиска поддршка). Од нив 38.452.767,50 ден, национално ко-финансирање и 115.358.287,00 денари ЕУ учество.

Престојна акредитација на останатите мерки од ИПАРД програмата

Во контекст на процесот на спроведување на мерките од ИПАРД програмата, Агенцијата во 2011 година ја заврши и ревизијата на самопроценката за мерката 501 - Техничка помош од ИПАРД програмата. Од страна на Агенцијата, доставен е пакет процедури до Националниот фонд во септември 2011.

Реализирање на Програмата за финансиска поддршка во земјоделството 2011

Вкупниот предвиден буџет за Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2011 година беше 6233.500.000,00 денари обезбедени од Буџетот на РМ. Во текот на оваа година, одобрени се барања во вкупен износ од 5.723.848.744,00 (34% исплатени во 2011, 66% во 2012). Околу 67% од овие средства се исплатени за растително производство, 31% за сточарско, мал % за органско производство и слично.

Реализирање на Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој 2011

Средствата предвидени за реализација на финансиска поддршка на руралниот развој за 2011 година беа во износ од 344.600.000,00 денари обезбедени од буџетот на РМ. Примени беа 2.055 барања, а склучени 534 договор со барателите во вкупен износ од 180.824.301,00 денари. И оваа година главен акцент беше ставен на набавката на трактори и обновување на земјоделската механизација, при што 377 од одобрените барања се однесуваа на набавка на трактори.

II. ПРИЛАГОДУВАЊЕ КОН ЕУ И МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА

1. ЕУ интеграција

Република Македонија продолжи со напорите во поглед на усогласувањето на националното законодавство со законодавството на ЕУ во областите кои ги уредува Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ, вклучително и институционалната надградба за реализација на истото.

Најбитните клучни закони од областа на земјоделство и руралниот развој:

- Закон за земјоделство и рурален развој – ЗЗРР;
- Закон за виното – ЗВ;
- Закон за квалитет на земјоделските производи - ЗКЗП и
- Законот за воспоставување на мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства - ФАДН), вклучително и претходно донесените:
- Закон за органско земјоделско производство (ЗОЗП) и
- Закон за формирање на Платежната Агенција,

врз чија основа се темели развојот на земјоделството и руралните средини во Република Македонија, а кои истовремено придонесуваат кон целите на прилагодување на секторот кон законите, регулативите и стандардите на ЕУ, се веќе донесени, во 2010 и 2009 година.

Во насока на **унапредување на пазарните односи**, врз основа на Закон за земјоделство и рурален развој – ЗЗРР, усвоени се поголем број на придружни прописи, кои ги уредуваат основните услови за трговија со земјоделски производи (услови кои треба да ги исполнуваат откупувачите и откупните места за земјоделски производи, управување со податоците за планиран и реализиран откуп, како и воспоставувањето на евиденции и регистри на откупувачи и увозници на земјоделски производи и начинот на нивното функционирање).

Во насока на подобрување на меѓусебните односи во секторот, 5 подзаконски акти се усвоени во насока на уредување на **секторското партнерство** во земјоделството и руралниот развој, односно начините и модалитетите за соработка со не-владиноот сектор, примарните производители и бизнис заедницата во земјоделството, воспоставувајќи ги формите на **вертикалната интеграција** на чинителите во областа на земјоделско-прехранбениот сектор, односно подсекторски постојани групи.

Два Регистри се веќе креирани и се во напредна фаза на своите операции. Имено, **Регистарот на откупувачи** и **Регистарот на увозници** на одделни земјоделски производи беа воспоставени кон крајот на 3-от квартал на 2010 година. Во Регистарот на откупувачи и Регистарот на увозници на земјоделски производи, во моментот во регистрите вкупно се регистрирани 240 и 60 оператори.

Во однос на уредувањето на формите на **хоризонтално здружување** на земјоделските производители, **организациите и групите на производители** (ОП и ГП), донесени се 3 придружни прописи, со кои се уредуваат принципите и условите за воспоставување на Регистри на ОП и ГП во земјоделството и руралниот развој. На почетокот на 2012 се планира да се донесе Национална стратегија за оперативни програми за работа на ГП и ОП, како и мерките за нивна поддршка и поттикнување на производителите за членство во ОП и ГП.

Врз основа на **Законот за квалитетот на земјоделските производи**, во врска со **Заедничкото Уредување на Пазарите (ЗУП)** на земјоделски производи од растително и животинско потекло и во однос на пазарните стандарди и целокупниот маркетинг на земјоделските производи, донесени се придружни прописи за:

- Живина и јајца (6 акти);
- овошје и зеленчук (3 акти);
- мед и производи од пчели (3 акти),
- придружни прописи во делот на пазарни стандарди на жита и ориз (6 акти),
- на пазарот за млеко и млечни производи (5 акти) со кои целосно се регулирани пазарните стандарди за млеко и млечни производи.
- Останатите производи од Законот за квалитет на земјоделските производи (храна за животни и месо) предвидено е да бидат целосно регулирани заклучно со крајот на 2011 година.

Во врска со **специјализираните култури**, согласно претходно усвоениот **Закон за изменување и дополнување на закон за виното**, усвоени и објавени се 5 придружни прописи во однос на ЗУП за вино кои детално ги уредуваат областите на производство и означување на вино со географски назив и соодветниот регистар, придружниот документ за извоз на вино, листата на одобрени

енолошки средства и постапки, како и формата, содржината и начинот на употреба на податоците на етикетата на производите од грозје и вино.

Со донесување на **Законот за изменување и дополнување на Законот за рибарство и аквакултура**, се изврши дополнување на основниот закон донесен во 2008 година, со одредби за државната помош во рибарството и аквакултурата во согласност со регулативите 32008R0736 и 32006R1198 на ЕУ, допрецизирање на казнените одредби во насока на намалување на казните и одредбите за организирањето на рекреативен риболов и вршењето аквакултура. Во 2011 година, изработени се и донесени 10 пратечки прописи и кои технички ја доуредуваат областа, а се однесуваат на управувањето, инспекцијата и контролата, структурните активности и пазарната политика. Во текот на 2011 година 21 риболовни основи се донесени и објавени во Службен весник на Република Македонија бр.66/11 и 145/11, со кои се доуредува областа на стопанисување, заштита и контрола на рибите.

Во однос на **Интегрираниот административен и контролен систем (ИСАК)**, и останатиот **Земјоделство Информативен Систем (ЗИС)**, во 2011 година министерството беше фокусирано кон постигнување на целосна функционалност на системите. До сега, најголем дел од регистрите се оперативни и во производна фаза, придонесувајќи кон администрацијата и контролата на државните мерки за поддршка.

Во насока на доуредување на ЗИС, донесени се и 2 придружни прописи, со кои се уредуваат методологијата за собирање и обработка на податоците за земјоделското производство, структурата на земјоделските стопанства и други податоци од областа на земјоделството и руралниот развој како и рокот и начинот на доставување и собирање на податоците за потребите за анализа на земјоделското производство.

Во однос на **Единствениот Регистар на Земјоделски Стопанства (ЕРЗС)**, во изминатиот период Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, интензивно работеше на изградба на интегриран и заштитен регистар на земјоделски стопанства. Со регистрирање на земјоделското стопанство во Единствениот Регистар на Земјоделски Стопанства (ЕРЗС) софтверската апликација автоматски генерира и доделува единствен идентификациски број (ИДБР) кој се доделува на земјоделското стопанство, со што се овозможува креирање на електронска база на податоци значајни за ефикасно носење на одлуки и имплементација на политиките. Со евидентирањето на земјоделските стопанства и нивните производни капацитети се добива појасна слика за потребите од финансиска поддршка на земјоделското производство, што е од значаен интерес за земјоделските производители.

Внесувањето и ажурирањето на податоците за производните капацитети на земјоделски стопанства се прави на локално ниво во подрачните единици на МЗШВ за време на поднесување на барањето за субвенции. За таа цел ангажирани се 110 вработени лица за внесување на податоците во ЕРЗС, истите тековно се обучуваат и до сега се евидентирани сите корисници на финансиска поддршка по Програмите на МЗШВ, или околу 110 000 земјоделски стопанства.

Во текот на 2008 година, министерството го донесе правилникот за формата, содржината и начинот на водење на Единствен регистар на земјоделски стопанства („Службен весник на Република Македонија“ бр. 62/08), додека со измените и дополнувањето на Законот за земјоделство и рурален развој (ЗЗРР) како и увидените недостатоци во целиот процес на евидентирање на земјоделските стопанства, се донесе новиот Правилник за форма, содржина, потребна документација и начин на водење на Единствениот Регистар на Земјоделски Стопанства – ЕРЗС („Службен весник на Република Македонија“ бр. 49/11).

Софтверската апликација на ЕРЗС е поставена на централна серверска единица во посебно подготвена просторија (сервер сала) изградена според стандардите барани од ЕУ. Во 33 подрачни единици е инсталирана апликација за корисниците кои имаат за задача да ги внесуваат пријавените земјоделски стопанства. Одговорните лица во ПЕ со отпочнување на процесот на поднесување на апликациите за субвенции ги ажурираат и податоците за земјоделските стопанства кои се со седиште во нивната подрачна единица. Седиштето на носителот на семејното земјоделско стопанство се одредува од личниот документ за идентификација, додека за правните субјекти седиштето е според местото на регистрација на правното лице од Централниот регистар.

Што се однесува на поврзувањето со другите бази на податоци, изготвени се веб сервиси за поврзување со базата на податоци од Агенцијата за ветеринарство и безбедност на храна, со цел превземање на бројната состојба на обележаниот добиток како и поврзувањето со базата од Агенцијата за катастар на недвижности за превземање на алфанумеричките податоците за парцелите.

За непречено функционирање на системот во јавните набавки на министерството за тековната година предвидени се набавки на лиценците за користење на базите на ORACLE на кои функционира апликацијата како и избор на фирма за негово одржување.

Поврзувањето на системот за идентификација на земјишни парцели - LPIS со EP3C е реализирано и системот е целосно функционален, со што се воспостави платформа за отпочнување на процесот за дигитализација на евидентираниите катастарски парцели, додека преку веб сервиси реализирано е поврзувањето со АФПЗРР со цел извршување на административна контрола на барањата за субвенции.

Со интегрирање на сите бази на податоци во EP3C се добива реална слика за севкупното земјоделско производство во Република Македонија како и можност за анализа на постигнатите резултати од превземените мерки за финансиска поддршка. Во исто време министерството има контрола врз исплатата на субвенциите на земјоделските стопанства и влијанието кое го имаат врз зголемување на производството како и развојот на севкупниот земјоделски сектор.

Во тек е имплементирањето на последната фаза од воспоставувањето на **СИЗП - Систем за идентификација на земјишни парцели**. Согласно воспоставената проекција на МЗШВ за имплементирање на системите кои се дел од интегрираниот систем за администрирање и контрола, во тек е имплементирањето на последната фаза од воспоставувањето на СИЗП која има за цел графичка продукција на земјишни парцели. Активностите за воспоставување на оваа фаза започнаа во кон крајот на 2010 година и се одвиваа во текот на цела 2011 година, во кој период беа опфатени следниве активности:

- Во периодот од февруари до април 2011 беа спроведени обуки на околу 200 вработени од Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ), Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) и Јавното претпријатие “Македонски шуми” (ЈПМШ). Обуката беше спроведена во три фази и тоа: теоретски, практичен дел и евалуација со што беа селектирани оператори кои ги задоволуваат условите за работа во СИЗП. Овие обуки беа организирани со помош на проект финансиран од ЕУ ИПА фондовите;
- Екипирање и обука на “Единицата за поддршка” одговорна за техничка поддршка на регионалните оператори и “Единицата за контрола на квалитет”, одговорна за квалитетот на податоците внесени од страна на операторите;
- Во февруари – март 2011 системот беше опремен со компјутерска опрема за непречено иавршување на планските задачи, како и теренски возила за потребите на имплементирање на процесот на дигитализација на земјишните парцели;
- Една од најважните активности - дигитализација на земјишните парцели во (СИЗП) започна во месец јуни, најпрвин со подготвување на планот и распоредот за закажување на состаноци со носителите на земјоделските стопанства а следствено на тоа и самиот процес на дигитализација;
- Во ноември 2011 год. беше донесен Правилник за форма, содржина и начин на водење на базата на податоци за идентификација на земјишни парцели (“Службен весник на Република Македонија“ број 174/2011) со кој е дефиниран начинот на водење на податоци во СИЗП;

Обука на оператори за работа во СИЗП

Во следниот период, предвидено е СИЗП да се користи како повеќенаменски систем за различни задачи и активности во секторот за земјоделство, шумарство и водостопанство. За таа цел кон крајот на 2011 година од страна на Министерството за финансии беше објавен тендер за отпочнување на проект со цел техничка поддршка за ажурирање и надградба на Системот за идентификација на земјишни парцели со финансиска поддршка на ИПА ТАИБ 2009 програмата. Проектот предвидува ажурирање на веќе постоечките податоци како и надграда и имплементирање на нови податоци во СИЗП системот. Во рамките на овој проект треба да бидат изработени методолошки упатства и технички спецификации за дигитализација и интеграција на различни просторни податоци со СИЗП. Дополнително преку истата програма е предвидено и надградба на постоечкиот СИЗП софтвер кои би ги задоволил потребите за користење на Системот за идентификација на земјишни парцели во различни мерки од програмите за директни плаќања и рурален развој. Се планира проектот да стартува кон крајот на 2012 година.

Земјоделски пазарен информативен систем (ЗПИС). Во состав на Секторот за анализа на земјоделска политика функционира одделението за земјоделско пазарен информативен систем. Пошироката цел на Земјоделско пазарно информативниот систем е континуирано следење и обезбедување на транспарентен преглед на земјоделското производство преку движењето на цените на пазарите на храна како и собирање и обработка на пазарните податоци за производите и тргуваните количества. Навремените и релевантни податоци од пазарите овозможуваат поддршка во процесот на донесување на одлуки кај учесниците во синџирот за снабдување со храна и во формулирањето на мерките за поддршка на земјоделската политика, а со тоа и да ја зајакнат позицијата и одржливоста на националниот земјоделски сектор на домашните и меѓународните пазари на храна.

Врз основа на одредбите од Законот за земјоделство и рурален развој и Законот за квалитет на земјоделски производи, одделението за ЗПИС ги подготви подзаконските акти за подгрупите на производи, репрезентативните пазари и видовите на цени по производи, што овозможува следење на цените согласно пазарните стандарди по класи согласно ЕУ регулативите, како и што му дава развоен карактер на системот. Исто така, одделението ги подготви и методологиите за собирање на пазарни податоци по групи на производи од репрезентативни пазари и ги има дефинирано внатрешните процедури за активностите на ЗПИС, кои се однесуваат за собирање, чување и обработка на пазарните податоци, подготовка на извештаи и нивно објавување. Податоците се однесуваат на репрезентативните пазари а се доставуваат од страна на деловните субјекти според тргуваните цени и количини на соодветните земјоделски производи, а кои имаат пошироко регионално или национално влијание во формирањето на пазарната цена.

Во текот на 2011, согласно АСАП проектот поддржан од Светска банка, изработена е софтверската апликација за Земјоделско пазарно информативниот систем за електронско внесување и објавување на податоци.

Во изминатиот период беа спроведени низа обуки за доставувачите на пазарни податоци - репортерите, со цел подобрување на капацитетите и вештините на репортерите за собирање на пазарни податоци, проверка на веродостојноста на истите, како и внесување во системот на ЗПИС односно развивање на управувачките вештини со системот. Во овој процес обучени се 32 репортери од: Подрачните единици на МЗШВ, АХВ-Ветеринарна инспекција и Агенцијата за поттикнување на развојот во земјоделството, како и 80 репортери од претпријатија. Со цел постигнување на транспарентен преглед на движењето на цените од пазарите од целата територија на државата како репрезентативни пазари во системот се вклучени: 8 добиточни пазари, 25 зелени пазари на мало, 2 пазари на големо и 80 претпријатија - регистрирани откупувачи - преработувачи и трговци на овошје и зелчук, мелници, кланици, млекарници, винарници, откупувачи на тутун и трговци со основни инпути во земјоделското производство, јајца, живинско месо, маслодајни култури и производите од органско потекло.

Од 01.12.2011 година е подигната продукциската фаза на системот со што официјално започна со работа ВЕБ страна на системот за ЗПИС - www.zpis.gov.mk преку која внесените податоците за цените од пазарите во Република Македонија секојдневно и се достапни на јавноста. Одделението за ЗПИС покрај одржувањето на веб страната на системот редовно го следи и оценува собирањето на пазарните податоци и информации од сите репортери, има активна комуникација со истите со цел проверка на податоците во однос на квалитетот и веродостојноста, изготвува неделни и месечни пазарни извештаи за движење на цените и ги објавува преку веб страната на системот, редовно објавува сезонски информации поврзани со актуелноста и сезонскиот карактер на производите како и вести од регионот.

Во наредниот период активностите ќе бидат насочени кон вклучување на нови доставувачи на податоци кои ги исполнуваат условите за репрезентативност, нови производи, репроматеријали и

вносовите во земјоделското производство, а особено ќе се посвети поголемо внимание на одржување и подобрување на квалитетот и фреквенцијата на доставените податоци преку одржување на континуирани обуки за репортерите. Во исто време интензивно ќе се работи на промоција на системот кај корисниците на податоците преку специјализираните информативни емисии за земјоделството.

Мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН) преставува централна компонента на земјоделскиот информативен систем (ЗИС) управуван од *acquis communautaires* на Европската Унија.

Во 2011 година, донесен е **Законот за измените и дополнувањата на Законот за воспоставување на мрежа за прибирање на сметководствени податоци од земјоделски стопанства**, а со цел да се комплетира правната рамка за ФАДН, изготвен е Правилникот со кои се дефинира методологијата за пресметка, како и дефиницијата на стандард аутпут, методологијата за воспоставување типологија, како и класификација на земјоделските стопанства по тип на земјоделско производство и класи на економска големина на земјоделски стопанства, и истиот се очекува да стапи на сила до крајот на 2011 година.

Според акциониот план во текот на 2011 година беа реализирани активности кои придонесоа за воспоставување на ефективна и функционална мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства на ниво на висока усогласеност со соодветните национални и ЕУ регулативи.

Во рамките на процесот на пристапување во ЕУ, МЗШВ активно учествува во реализацијата / искористување на европските претпристапни фондови за помош, како и други инструменти на ЕУ за **техничка помош**. Во овој поглед, се реализирани следните активности:

1. **Проектот за прилагодување на земјоделството и пристапување (Agriculture Strengthening and Accession Project)**, финансиран со заем од Светската Банка, продолжува со својата работа, пред сè посветени на значајни инфраструктурни активности неопходни во процесот на пристапување кон ЕУ;

2. Во рамките на првата компонента на ИПА, наменета за институционална надградба и помош во транзиција, во рамките на ИПА ТАИБ -2008:

- **Проектот за воспоставување на ИАКС/ЛПИС** (Интегриран систем за контрола и администрација и Систем за идентификација на земјишни парцели), во вредност 0,54 милиони Евра успешно заврши на 30 ноември 2011 година.

- на 20.07.2010 год. започна со реализација **Проектот за усвојување и примена на европското законодавство во однос на заедничката земјоделска политика и особено заедничкото уредување на пазарите**, во вредност од 0,64 милиони Евра, успешно заврши на 19.12.2011 година.

- на 22 ноември 2010 започна со реализација **Проектот за развој и имплементација на агро-еколошки мерки**, во вредност од 0,70 милиони Евра и заврши на 22 мај 2012 година.

2. Меѓународна соработка

Сектор за меѓународна соработка

Основна задача на Секторот за меѓународна соработка е да ја организира, насочува и координира работата во областа на меѓународната и трговската соработка, односно:

- координација на странската помош обезбедена преку меѓународни (мултилатерални и билатерални) донатори во функција на развој на секторите во надлежност на МЗШВ, и
- следење на трговската политика и трговската размена на земјоделско-прехранбените производи и реализирање на обврските согласно договорите кои ги регулираат трговските односи на РМ во земјоделско-прехранбениот сектор.

Интегрален дел на секторот е следење и спроведување на обврските од трговска политика во земјоделско - прехранбениот сектор што има клучна улога во севкупната економија на земјата.

Активности на секторот за меѓународна соработка во 2011 година:

- Следење на обврските за трговската размена од Спогодбата за стабилизација и асоцијација;
- Континуирано следење на активностите поврзани со учество во Организацијата на Обединетите Нации за храна и земјоделство - ФАО

- Координација на спроведување на проекти поддржани од Програмата за техничка соработка на ФАО,
- Координација на проекти поддржани од мултилатерални донатори: Светска банка, УСАИД, АгБиз, ФАО како и активности поврзани со билатералната соработка, како Словенија, Израел, Словачка, Холандија, Норвешка, Египет итн., како и постојани преговори со билатерални и мултилатерални донатори за одобрување нови проекти согласно утврдените приоритети на МЗШВ;
- Ажурирана база на податоци на проекти и активности кои се во тек или се планираат да се спроведат, а се поддржани од меѓународни донатори.

Во текот на 2011 година се подготвуваа следните документи:

- Протокол за фитосанитарни услови за извоз на тутун од Република Македонија во Народна Република Кина помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Генералната дирекција за квалитет, контрола, инспекција и карантин на Народна Република Кина;
- Меморандум за соработка меѓу Министерствата за земјоделство на Република Македонија и Кина за соработка во областа на земјоделството,
- Аранжман помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Државата Израел во областа на земјоделството,
- Протокол помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство и мелиорации на Египет,
- Меморандум за разбирање меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Турција за соработка во областа на земјоделството,
- Спогодба меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Украина за соработка во областа на карантин и заштита на растенијата,
- Протокол меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Република Индија за соработка во областа на земјоделството и сродните сектори,
- Протоколот меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Република Литванија за соработка во областа на земјоделството и сродните сектори,
- Меморандум за соработка меѓу Министерството за земјоделство на Руската Федерација и Министерството за земјоделство, шумарство, и водостопанство на Република Македонија за соработката во областа на земјоделството,
- Спогодба помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство, трговија, шумарство и водостопанство на Република Србија за фитосанитарна соработка,
- Спогодба помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство и рурален развој на Црна Гора за фитосанитарна соработка,
- Спогодба меѓу Владата на Република Македонија и Советот на министри на Босна и Херцеговина за соработка во областа на ветерината,
- нацрт Рамковната програма на земјата (CPF) 2012–2015 во која се идентификувани областите за кои обезбедува техничка помош на ФАО за постигнување на развојните цели во периодот 2012–2015 во приоритетните области: (1) рурален развој, (2) био-безбедност и (3) конкурентност на земјоделскиот сектор.

Во текот на 2011 година, стапен е во сила изменетиот Договор ЦЕФТА 2006 (согласно член 10 став 3 од Договорот), според кој е постигнатата либерализација на трговијата со земјоделско прехранбени производи односно Република Македонија постигна целосна либерализација со сите земји членки на ЦЕФТА 2006, освен со Република Хрватска со која останаа веќе постојните преференцијални квоти за одредена група на производи и со полна царина за една мала група на производи како и со Молдова каде се договори реципрочна без царинска квота за 100 тони, вино од свежо грозје.

Во 2011 година:

- спроведени се обврските кои произлегуваат од имплементација на Протоколи/Спогодби за билатерална техничка соработка во областите што се во надлежност на МЗШВ.
- Реализирани се обврските со СТО и нотификација на документот за Агрегатните мерки на поддршка во земјоделството за 2010.
- Континуирано ажурирани се податоците за извоз-увоз на земјоделско-прехранбени производи.
- Реализирани обврските од Регионалната програма за анализа и советодавни активности кои се однесуваат на намалување на последиците од климатските промени во земјоделскиот сектор во Европа и Централна Азија (активност поддржана од консултантски тим од Светска банка).

Секторот за меѓународната соработка директно и индиректно е вклучен во реализацијата на проектите поддржани од меѓународни донатори и кои се следни:

Проект за зајакнување на земјоделството и пристап кон ЕУ

Проектот финансиран од ИБРД - Светска Банка во вкупен износ од 15 милиони евра. Започна од март 2007 година и ќе трае до крај на 2012 година

Цел на проектот

Да се поддржи реформската агенда на Владата на РМ кон пристапување во ЕУ согласно со приоритетите дефинирани во НПАА за земјоделството во поглед на особено значење на секторот и предизвици со кои се соочува во процесот на подготовка за пристап кон ЕУ, како и да се воспостави конкурентен земјоделски сектор и да се спроведат активности кои се однесуваат на пристапувањето кон ЕУ, како и да се зајакнат капацитетите на МЗШВ и Платежната агенција во креирање на политики и реализација на фондовите од ИПА. Проектот ќе ја поддржи финалната фаза на реформите во водостопанството и ќе ги зајакне ветеринарните капацитети со цел да бидат во согласност со ЕУ.

АгБиз Програма

Проектот е финансиран од УСАИД. Целта на проектот е Самоодржливо и значајно зголемување на конкурентноста на земјоделските производители, преработувачи и трговци

Промоција на одржливи земјоделски практики, енергетска ефикасност и искористување на обновливи извори на енергија во руралните заедници на Република Македонија – Агроенергија - фаза 2

Проектот финансиран од Шведската агенција за меѓународен за развој – СИДА

Целта на проектот е да се подобри знаењето и искуството на сите вклучени и засегнати страни од областа на одржливиот развој, обновливите извори на енергија и енергетската ефикасност во согласност со барањата на националните стратегии и програми поврзани со одржливо земјоделство, енергија и заштита на животна средина.

Програма за наводнување на јужната долина на р. Вардар

Проектот финансиран од KfW-банка, и ќе трае до крај на 2012 година.

Целта на проектот е да се подобри наводнувањето во сливот на Јужниот дел на реката Вардар, во регионот на Општините Гевгелија, Богданци и Валандово.

Проект за развивање и спроведување на програмата за агро-еколошки мерки

Проектот е дел од ИПА 1 компонента кој ќе заврши мај 2012 година. Целта е зајакнување на националните и регионалните капацитети потребни за да се реализираат приоритети во процесот на усогласување на законска регулатива во областа на агро - еколошката политика и нејзиното спроведување во практика во рамки на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој. Проектот ќе обезбедува техничка помош за Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, во изготвувањето соодветна законска рамка усогласена со ЕУ регулативите за спроведување на агро - еколошките мерки, а истовремено ќе обезбеди помош на Телото за управување со ИПАРД, за програмирање и воведување на пилот агро - еколошки мерки во вториот финансиски период 2010 – 2013 година. Проектот, исто така, ќе обезбеди поддршка за јакнење на капацитетот на Платежната агенција, за управување, контрола и мониторинг на средствата наменети за агро - еколошките мерки. Покрај главните корисници на проектот,

МЗШВ и Платежната агенција, преку различни модули за обука, ќе бидат вклучени и други институции на национално и локално ниво, меѓу кои Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (советодавната служба), локалната власт, невладините организации и др.

Проекти кои се планирани за 2012 година

Мрежа за рурален развој на Република Македонија (МРР на РМ) ќе го реализира проектот „Адаптација на земјоделството кон климатските промени“, поддржан од УСАИД – Американска агенција за меѓународен развој.

Целта на проектот е да ги промовира адаптивните земјоделски практики и да ја зголеми свеста на земјоделските производители, но и на целокупната јавност за предизвиците и ефектите од климатските промени во земјоделскиот сектор во Република Македонија.

Проекти финансирани од израелската влада

Проектот за селски туризам во струшко-охридскиот регион во чии рамки е обезбедена обука од израелски експерти во регионот на Струга и Охрид, наменета за локалните власти, невладиниот сектор, земјоделските здруженија и други заинтересирани. Предвидено е да присуствуваат и пет промотори на селски туризам од Албанија.

Проектот за производство на сертифицирано семе и саден материјал во Свети Николе, кој ќе започне во период април/мај 2012 година, воден од израелски експерт.

План за управување со речниот слив на реката Брегалница

Проектот е поддржан од Швајцарската Влада, вреден е вкупно 5,27 милиони швајцарски франци и ќе и помогне на македонската влада во спроведувањето на новиот Закон за води, но и ќе ги поддржи општините кои географски се поврзани или се во сливот на Брегалница за спроведување мали инфраструктурни проекти за води. Директни корисници ќе бидат 12 единици на локалната самоуправа, како и министерствата за земјоделство и за животна средина. Главна цел на проектот е одржливо управување со водните ресурси во сливот на реката Брегалница.

III. ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА И АДМИНИСТРАТИВНО-КОНТРОЛНИ СИСТЕМИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКАТА ПОЛИТИКА

Имплементацијата, управувањето и контролата на земјоделска политика на Република Македонија, усогласена со Заедничката земјоделска политика на ЕУ, наложува развивање и зајакнување на соодветни административни капацитети. Во 2011 година со новите организациони дополнувања во структурата на Секторите и Управите на МЗШВ, бројот на вработени изнесува 984 службеници, не вбројувајќи ги вработените во Агенциите и Јавните претпријатија од областа.

1. Институционална поставеност на МЗШВ

Според последната хоризонтална и вертикална реорганизација на секторите на МЗШВ на централно и регионално ниво, поставеноста е следна:

Сектори во рамки на МЗШВ:

- Сектор за финансиски прашања
- Сектор за координација и техничка помош на Кабинетот на министерот
- Сектор за внатрешна ревизија
- Сектор за ЕУ
- Сектор за меѓународна соработка
- Сектор за човечки ресурси
- Сектор за нормативно-правни работи
- Сектор за анализа на земјоделска политика
- Сектор за информатичка технологија
- Сектор за прекршоци
- Сектор за земјоделство
- Сектор за лозарство, винарство и овоштарство
- Сектор за регистрање и управување со земјоделско земјиште
- Сектор за организација и координација на подрачни единици
- Сектор за рурален развој
- Сектор за шумарство и ловство
- Сектор за шумска полиција (без статус на државни службеници)
- Сектор за маркетинг и квалитет на земјоделски производи
- Сектор за управување со претпристапни фондови на ЕУ за рурален развој (ИПАРД)
- Одделение за стратешко планирање

Органи во состав на МЗШВ:

- Управа за водостопанство
- Фитосанитарна управа
- Државна фитосанитарна лабораторија
- Управа за семе и саден материјал
- Управа за хидрометеоролошки работи

Инспекторати во состав на МЗШВ:

- Државен инспекторат за земјоделство
- Државен инспекторат за шумарство и ловство

Агенции и управи од областа на земјоделството и руралниот развој:

- Агенција за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР)
- Агенција за поддршка на развојот на земјоделството – Битола (АПРЗ)
- Агенција за храна и ветеринарство

Јавни претпријатија од област:

- ЈП Агроберза
- ЈП за пасишта
- ЈП за шуми

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство има 33 Подрачни Единици со вкупно 219 вработени, распоредени низ сите региони во РМ. Претстои период на редефинирање на

позицијата, капацитетите и одговорностите во поглед на целите на политиката за земјоделство и рурален развој, за воведување регионален пристап со цел рационално искористување на средствата и зголемена ефикасност од активностите на МЗШВ.

1.1. Воспоставување на Интегриран Систем за Администрација и Контрола ИСАК (IACS)

Воспоставувањето на интегрираниот систем за администрација и контрола е еден од клучните среднорочни приоритети за период од 2009-2011 година, при што активностите кои се реализираат се во согласност со „Пристапното партнерство“ и поглавјето 11 наменето за земјоделство.

Интегрираниот административен контролен систем се содржи од пет елементи (Регулатива на Советот 3508/92):

- (1) компјутерска база на податоци која ги сочувува податоците од барањата за финансиска поддршка за секое земјоделско стопанство;
- (2) идентификационен систем за земјоделски земјишни парцели, т.е. систем кој дозволува декларираниите површини да бидат лоцирани, надгледувани и се овозможуваат компјутеризирани проверки и проверки на лице место;
- (3) систем за идентификација и регистрација на животни, кои дозволуваат барањата за поддршка да бидат проверени и контролирани на лице место;
- (4) систем за евиденција и обработка на барањата за финансиска поддршка преку плаќања по единица капацитет;
- (5) систем за ефикасна администрација и имплементација на плановите за регистрација и идентификација, интегриран систем за административна контрола и теренски инспекции.

За поддршка на изготвувањето на анализи за поставување, спроведување, контрола и следење на ефектите на земјоделска политика и политиката за рурален развој, неопходно е воспоставување на Земјоделски Информативен Систем (ЗИС) како еден од најзначајните краткорочните приоритети од процесот на интегрирање во ЕУ во делот на хоризонталните прашања.

Предвидените активности се однесуваат на следниве административни, контролни и информациски елементи од интегрираниот систем:

- Единствен регистар на земјоделски стопанства, (ЕРЗС)
- Систем за идентификација на земјишни парцели (LPIS),
- Земјоделски пазарен информативен систем (ЗПИС),
- Мрежа на сметководствени податоци од фарма (FADN) и земјоделските статистики.

Дел од нив се составни елементи или се во функција на Интегрираниот административен и контролен систем (IACS) за имплементирање и мониторинг на мерките за директни плаќања и рурален развој.

Целосното функционирање на системите ќе овозможи поставување на ефикасни политики базирани на потребите и проблемите во секторот, нивно успешно имплементирање со максимално редуцирање на неправилностите и злоупотребите, подобрена контрола и проценка на ефектите од политиките. Интегрирањето на различните бази на податоци и регистри треба да ги олесни процедурите на аплицирање на земјоделците за политиките на поддршка и ќе обезбеди корисни податоци за бизнис сектор.

Согласно Законот за земјоделство и рурален развој, МЗШВ е одговорна институција за воспоставување на интегриран информативен систем на податоци кој треба да обезбеди прибирање и обработка на податоци за земјоделскиот сектор, координација и одржливост во размената на податоци со другите релевантни институции, како и дисеминација на податоците до крајните корисници.

Сите овие активности се во насока на воспоставување на функционален систем кој ќе овозможи поврзување на сите регистри кои се во надлежност на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и неговите органи.

1.2. Единствен Регистар на Земјоделски Стопанства (ЕРЗС)

Целта на Министерството е да има интегриран и заштитен регистар на земјоделски стопанства. Самата софтверска апликација генерира единствен идентификациски број кој се доделува на секое

евидентирано земјоделското стопанство со што се овозможува креирање на електронска база на податоци значајни за ефикасно носење на одлуки и имплементација на политиките.

Софтверската апликација е поставена на централна серверска единица во посебно подготвена просторија (сервер сала) изградена според стандардите барани од ЕУ. Во 33 подрачни единици е инсталирана апликација за корисниците кои имаат за задача в да ги внесуваат пријавените земјоделски стопанства. Внесувањето и ажурирањето на податоците за производните капацитети на земјоделски стопанства се прави на локално ниво во подрачните единици на МЗШВ за време на поднесување на барањето за субвенции. На почетокот од 2008 година, Министерството го донесе правилникот за формата, содржината и начинот на водење на Единствен регистер на земјоделски стопанства (Службен весник 62/08), додека во овие моменти сме во завршна фаза на донесување на нов Правилник кој ќе го подобри функционирањето на целиот процес на евидентирање на земјоделските стопанства врз основа на забелешките дадени од страна на АФПЗРР како и уочените недостатоци од неговото досегашно функционирање. Правилникот веќе е доставен до Секретаријатот за Законодавство при Влада на Република Македонија на негово усогласување. Одговорните лица во подрачните единици со помал број на земјоделски стопанства веќе ги имаат внесено и ажурирано податоците за земјоделските стопанства кои се со седиште во нивната подрачна единица. Истите лица кои ја имаат завршено својата работа во моментот ги ажурираат податоците за подрачните единици со поголем број на земјоделски стопанства со цел да заврши целиот процес пред почетокот на кампањата за субвенции за 2011 година. Откако се заврши со внесување на податоците дадени се print –out формите до сите евидентирани земјоделски стопанства за да ја потврдат точноста на внесените податоци. Поради софпаѓање на кампањата за субвенции и внесувањето на податоците во електронска форма, print –out формите ќе се даваат на носителите на земјоделските стопанства кога ќе дојдат во подрачната единица да поденсат барање за субвенции.

Што се однесува на поврзувањето со другите бази на податоци, веќе се изготвени web – servisi за поврзување на базата со податоци од Агенцијата за ветеринарство и безбедност на храна за бројната состојба на обележаниот добиток како и поврзувањето на АФПЗРР со цел превземање на податоците од ЕРЗС. Во моментот се работи на поврзување на базата од Агенцијата за Катастар со цел превземање на алфанумеричките податоците за парцелите.

Исто така во јавните набавки на министерството се вклучени и лиценците за користење на базите на ORACLE на кои функционира апликацијата за воспоставување на ЕРЗС како и избор на фирма за негово одржување. Поврзувањето на LPIS со ЕРЗС е веќе реализирано и во моментот се работи во тест базата од ЕРЗС. Со интегрирање на сите бази на податоци во ЕРЗС се добива реална слика за севкупното земјоделско производство во Република Македонија како и можност за анализа на постигнатите резултати од превземените мерки за финансиска поддршка. Во исто време министерството има контрола врз исплатата на субвенциите на земјоделските стопанства и влијанието кое го имаат врз зголемување на производството како и развојот на севкупниот земјоделски сектор.

Досега, ангажирани се 110 вработени лица за внесување на податоците во ЕРЗС, истите се обучени минатата година, и до сега се евидентирани сите корисници на финансиската поддршка по Програмите на МЗШВ, или околу 100.000 земјоделски стопанства.

1.3 LPIS - Систем за идентификација на земјишни парцели

Развојот на сеопфатен референтен ГИС систем за идентификација на земјишни парцели, кој ќе го формира јадрото на Интегрираниот систем за администрација и контрола (ИСАК) за исплата на субвенции, е наведен во член 17 од Регулативата на Советот на ЕУ 73/2009 (укината Рег. 1782/2003) каде што сите елементи од системот се дефинирани во детали, како и во Регулативата на Советот на ЕУ 1122/2009 (укината Рег. 796/04). Според овие прописи системот за идентификација на земјишни парцели ќе биде заснован на база на техники на компјутеризиран географски систем за информации вклучувајќи воздушни или просторни ортофото слики во размер од 1:10.000 (пожелно 1:5.000 регулатива на ЕУ број 1593/00). Овие дигитализирани картографски карактеристики се користат како основа на која се поставуваат слоеви на податоци со кои се дефинира употребата на земјоделското земјиште базирани на различни референтни основи (катастарска парцела, земјишни блокови, обработлива земјоделска површина, засеана земјоделска култура). Започнувањето на сите активности за воспоставување на системот зависи од обезбедувањето на дигитализирана и обработена ортофото снимка на целата територија на Република Македонија која се постигнува преку воздушно снимање при поволни временски услови.

IV. ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ОСВРТ НА ЗЕМЈОДЕЛСКО-ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР

1. Географски карактеристики, клима и население

Република Македонија е централна балканска држава во Југоисточна Европа, со површина од 25.713 km² и се граничи со четири држави: на исток со Бугарија, на север со Србија, на запад со Албанија и на југ со Грција. Должината на границите изнесува вкупно 850 km. Иако е копнена земја, Македонија е на крстопат помеѓу два големи пан-европски транспортни коридори (број 8 и 10) кои ја поврзуваат централна Европа со Јадранското, Егејското и Црното море.

Уредувањето на земјата е суверена парламентарна демократија, а независноста од поранешната СФРЈ ја прогласи на референдум одржан на 8-ми септември 1991 година.

Карта на Република Македонија

Според географската положба сместена е меѓу 40°51' и 42°22' северна географска широчина, и меѓу 20°27' и 23°02' источна географска должина. Според овие географски параметри, земјата се наоѓа во јужниот дел на умерената зона и е ограничена со суб-тропската климатска зона, која овозможува производство на голем број на земјоделски култури.

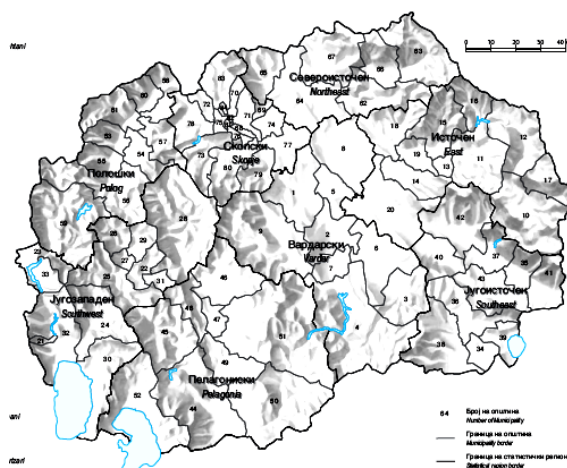
Релјефот на Република Македонија е претежно ридско-планински со хетерогени природни услови и структура на земјиштето. Ридско-планинските делови опфаќаат 79% од вкупната територија, рамнинскиот дел 19%, а останатото се водни површини.

Република Македонија е главно под влијание на три климатски типови: континентална, планинска и медитеранска клима. Климатските фактори допринесуваат земјата да се карактеризира со топли и суви лета и студени и влажни зими. Инсолацијата и температурите во земјата се покачуваат од север кон југ.

Средната годишна количина на врнежи во планините е околу 1.000-1.500 mm, а во котлините 600-700 mm. Климатските индикатори, меѓу кои - сушата, раните есенски и доцните пролетни мразеви се ограничувачки фактори на интензивното земјоделско производство. Во 2011 година, забележително е значајно намалување на врнежите, за околу 40%, во однос на просекот 2006-2010 година.

Во однос на административната поделба, општините претставуваат административни единици од прв ред. Во 2004 година, Република Македонија се реорганизира во 84 општини, од кои 10 припаѓаат на град Скопје. Македонија има 34 градови, а вкупниот бројот на населени места во 2009 година изнесува 1.767.

За статистички цели Република Македонија е поделена на 8 региони: Скопски, Пелагониски, Полошки, Источен, Југоисточен, Североисточен, Југозападен и Вардарски.

Административна поделба и статистички региони на Република Македонија (ДЗС)

Состојбата на вкупното население во 2011 година изнесува 2.059.794 илјади лица. Густината на населението во 2011 година изнесува 80,1 жители/km². Најгусто населен е Скопскиот регион каде што живее 29,5% од населението во 2011 година, а најмала густина на населеност има Вардарскиот регион каде што живее 7,5% од населението. Руралното население во земјата опфаќа 43%, а остатокот од 57% е урбано население.

Според последниот попис на населението спроведен во 2002 година, населението во Република Македонија ја има следната структура: македонци (64,18%), албанци (25,17%), турци (3,85%) и роми (2,66%), а преостанатиот дел од 4,14% се малцински етнички групи.

2. Макроекономска рамка

Република Македонија е релативно мала земја според големината на територијата и според бројот на населението, поради што економијата е видно осетлива на надворешните и внатрешните фактори. Зависноста на македонската економија од меѓународните случувања особено е изразена преку економските движења кај нашите главни трговски партнери и кај земјите од опкружувањето.

Макроекономски показатели

Показател	Единица	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Население ¹	'000	2 037	2 042	2 045	2 047	2 054	2 057	2 059
БДП (во милиони евра) ¹	мил. евра	4 676	5 231	5 965	6 720	6 703	7 507	7 504
БДП по глава на жител (во евра) ¹	евра	2 295	2 564	2 919	3 283	3 269	3 434	3 645
Учество на земјоделскиот сектор во БДП ¹	%	12,8	10,5	9,1	10,0	9,7	10,1	9,7
Економски развој ¹ (промени во БДП)	%	4,4	5,0	6,1	5,0	-0,9	2,9	2,8
Стапка на невработеност ²	%	37,3	36,0	34,9	33,8	32,2	32,1	31,4
Инфлација (крај на период, на годишна основа, во %) ²	%	1,2	2,9	6,1	4,1	-1,6	3,0	2,8
Просечен девизен курс ²	MKD/EUR	61,30	61,19	61,18	61,27	61,27	61,51	61,53
Учество на храна, пијалоци и тутун во вкупната потрошувачка по домаќинства	%	43,8	43,4	42,5	43,3	40,7	39,0	42,6

Извор: * ¹ДЗС (2006-2011), ²НБРМ (2011)

Во последните неколку години се до 2010 година, забележани се позитивни промени во бруто-домашниот производ (БДП) и истото ниво се задржува во 2011 година. По падот на бруто-домашниот

производ во 2009 година како последица од светската финансиска криза, во 2010 и 2011 година бруто домашниот производ се достигнува околу 7.500 милиони евра.

Просечниот девизен курс во однос на минатата година, бележи благ раст. Според Народна Банка на Република Македонија во 2010 година изнесуваше 61,51, а во 2011 година изнесува 61,53 МКД/ЕУР.

Стапката на невработеност во 2010 бележи благо намалување во споредба со 2010 година и изнесува 31,4%.

Земјоделството заедно со ловот, шумарството и рибарството е третиот најголем сектор по учество во БДП (во 2011 година учествува со 9,7% во вкупниот БДП), веднаш по секторите услуги и индустрија, додека пак, храната, пијалоците и тутунот учествуваат со 42,6% во вкупната потрошувачка по домаќинства.

3. Општи состојби во агрокомплексот

Според податоците од ДЗС, земјоделското земјиште (обработливи површини и пасишта) во 2011 година зафаќа околу 1,12 мил. ха или 44% од вкупната површина, шумите се протегаат на околу 37% а останатите 19% припаѓаат на водната и останата површина.

Скоро една половина од земјоделското земјиште е обработливо, а другата половина се пасишта. Најголемиот удел во површината под ораници и бавчи имаат житата, од кои најмногу пченицата.

Генерално, во 2010 година бележиме стагнација на вкупната земјоделска површина со мали промени во однос на минатата 2010 година. Во 2011 година, обработливата површина опфаќа 46% со 511 илјади хектар, а пасиштата заземаат 54% или 608 илјади хектари од вкупното земјоделско земјиште. Најголем удел во обработливата површина заземаат ораниците и бавчите со учество од 81% .

Земјоделски површини (во илјади хектари)

Показател	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Земјоделско земјиште	1.229	1.225	1.077	1.064	1.014	1.121	1.120
Обработлива површина	546	537	526	521	513	509	511
Ораници и бавчи	448	439	431	424	420	415	415
Овоштарници	13	13	13	14	14	14	14
Лозја	26	25	23	22	21	21	21
Ливади	59	60	59	61	58	59	61
Пасишта	682	687	550	542	500	611	608
Бари, трски и рибници	1	1	1	1	1	1	1

Извор: ДЗС, 2011

Анализирано по региони, во 2011 година само во три региони преовладувале пасиштата: Полошки, Пелагониски и Југозападен регион. Пелагонискиот регион иако се карактеризира со повеќе пасишта од обработлива површина, сепак бележи најголема застапеност на ораници и бавчи од сите останати региони во земјата.

Структура на површината на Република Македонија (во илјади хектари)

Показател	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Вкупна површина	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571
Водена површина	49	49	49	49	49	49	49
Останата површина	338	338	504	515	559	441	420
Шумски фонд	955	959	942	943	949	960	982
Земјоделско земјиште	1.229	1.225	1.077	1.063	1.014	1.121	1.120

Извор: ДЗС, 2006-2011

4. Главни карактеристики кај структурата на фармите

Структурата на фарми во Република Македонија ја сочинуваат семејните фарми и земјоделските претпријатија (кои главно потекнуваат од земјоделско-индустриските комбинати кои биле во државна сопственост).

Земјоделскиот попис од 2007 година е основниот извор на податоци за структурата на фармите, а се планира да се извршува на секои 10 години.

Со земјоделскиот попис од 2007 година, регистрирани се вкупно 192.675 земјоделски домаќинства, од кои 192.378 се семејни фарми, а 297 се земјоделски претпријатија. Според пописот, семејните фарми користат 80% од обработливата површина, а останатото е во сопственост на државата.

Според соопштенијата на Државен завод за статистика (ДЗС), во 2010 година (последни податоци), семејните фарми користат 55,8% од вкупната земјоделска површина (или 91,5% од обработливата површина), додека земјоделските претпријатија и задруги користат 44,2% од земјоделското земјиште (или 8,5% од обработливата површина). Земјоделските претпријатија и задруги со 74% се најголеми корисници на пасиштата кои се во сопственост на државата. Просечната големина на семејните фарми е приближно 1,7 хектари. Најголемата група ја сочинуваат фарми со големина до 0,5 хектари карактеризирани со мешана производствена структура. Ваквата структура придонесува за неефективно користење на земјоделското земјиште, а е последица на големата парцелизацијата и фрагментацијата на парцелите во Република Македонија.

4.1. Типологија на земјоделските стопанства

Во 2011 година, Државниот завод за статистика за првпат воспостави типологија на земјоделските стопанства согласно со Европската регулатива број 1242/2008, која е единствена класификација на земјоделските стопанства во Европската унија. Класификацијата на земјоделските стопанства е заснована врз типот на земјоделското производство и врз економската големина на земјоделското стопанство, при што се користени коефициенти на стандардната вредност на производството и структурни податоци од Пописот на земјоделството во 2007 година.

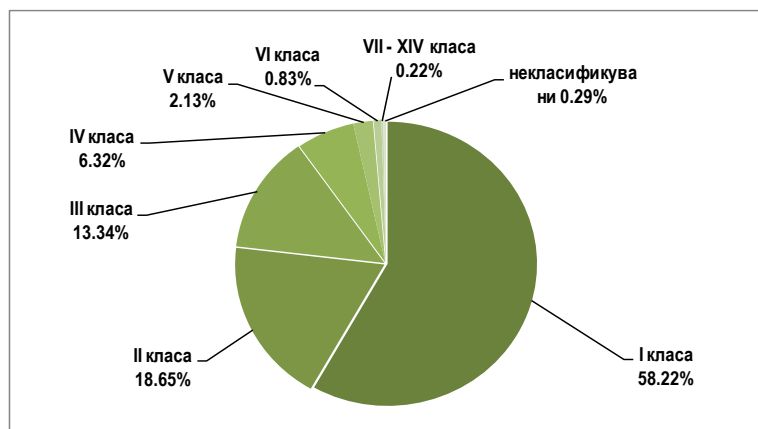
Број на земјоделски стопанства според типот на земјоделското производство

Тип на земјоделско производство	Вкупно стопанства	Индивидуални земјоделски стопанства	Деловни субјекти
Специјализирано за поледелски култури	42 192	42 143	49
Специјализирано за градинарство	15 013	14 995	18
Специјализирано за повеќегодишни култури	30 392	30 347	45
Специјализирано за тревопасен добиток	24 199	24 169	30
Специјализирано за домашни животни што се хранат со семе и зрнеста храна	7 760	7 730	30
Мешано растително производство	25 456	25 438	18
Мешано добиточно производство	10 556	10 553	3
Мешано растително - добиточно производство	36 552	36 536	16
Некласификувани стопанства	555	467	88
Вкупно	192 675	192 378	297

Извор: ДЗС, 2011

Од вкупниот број класификувани земјоделски стопанства, 58,2% се класификувани во првата класа - до 2000 евра.

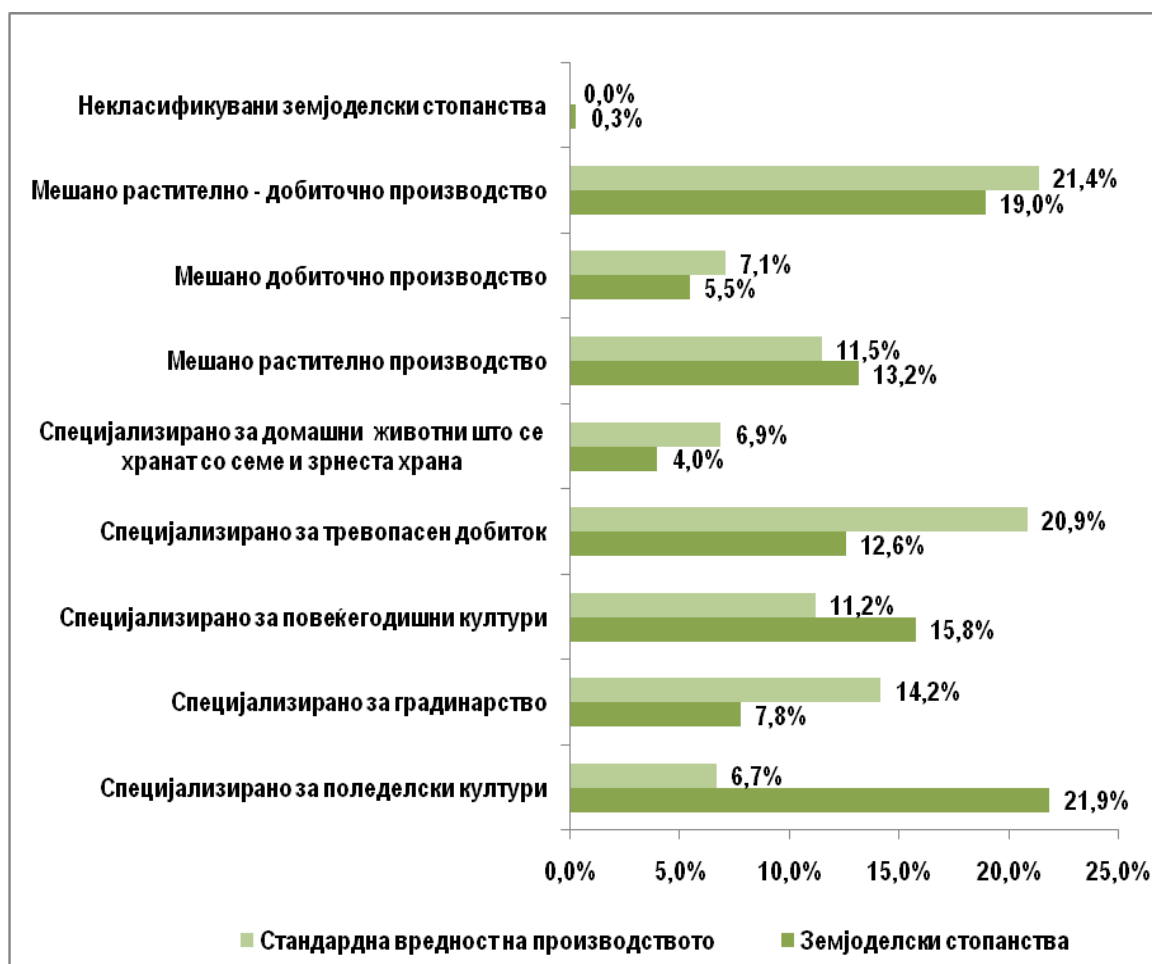

Извор: ДЗС, 2011

Земјоделски стопанства според економската големина

Индивидуалните земјоделски стопанства учествуваат со 86,9% во формирањето на вкупната стандардна вредност на производството.

Извор: ДЗС, 2011

Процентуално учество на бројот на земјоделските стопанства според типот на земјоделското производство во креирањето на вкупната стандардна вредност на производството

Најголемо учество во формирањето на вкупната стандардна вредност на производството имаат земјоделските стопанства специјализирани за мешано растително-добиточно производство со 21,4%, додека најмало учество имаат земјоделските стопанства специјализирани за полјоделски култури со 6,7%.

Од вкупно 192.675 земјоделски стопанства, најголем дел – 42.192 стопанства се специјализирани за производство на полјоделски култури, додека најмал дел – 7.760 земјоделски стопанства се специјализирани за одгледување на домашни животни што се хранат со семе и зрнеста храна.

4.2. Структурно истражување за земјоделските стопанства

Во согласност со Регулативата број 1166/2008 на ЕУ, Државниот завод за статистика за првпат го спроведе структурното истражување за земјоделските стопанства во периодот од 1 до 15 јуни 2010 година. Структурното истражување за земјоделските стопанства е едно од основните статистички истражувања во областа на земјоделството кое обезбедува споредливи податоци за земјоделските стопанства. Споредливите статистики за структурата на земјоделските стопанства се неопходни за одредување на развојните правци на земјоделството и основа за креирање на правилни политики од областа на земјоделството. Според податоците од истражувањето, вкупниот број на индивидуални земјоделски стопанства изнесува 192.082 кои користат 282.830 хектари земјоделско земјиште. Просечната површина на користеното земјоделско земјиште по стопанство изнесува 1,47 хектари.

5. Карактеризација на руралните средини

Достапните податоци кои се потребни за социо-економската карактеризација на руралните области во Македонија се ограничени, а сликата е некомплетна.

Не постои јасна дефиниција за руралните области како и за класификацијата врз основа на густината на населението во Р. Македонија. Во 2002 година УНДП, Државниот завод за статистика и Министерството за локална самоуправа извршија социо-економско мапирање на разликите меѓу општините во Македонија и означија шест зони врз основа на концентрацијата на население на територијата на земјата: зони со слаба концентрација (до 50 жители на квадратен километар), зони со средна концентрација (51-100 жители на квадратен километар), пренаселени зони (101 – 150 жители по квадратен километар), значително пренаселена зона (151 – 500 жители по квадратен km), многу значително пренаселена зона (501 – 1.000 жители на квадратен km) и екстремно пренаселена зона (над 1.000 жители по квадратен km).

Во 2002 година, речиси половина (61) од општините спаѓаа во групата на зона со слаба концентрација, 26 општини имаа средна концентрација, 7 беа пренаселени, 19 значително пренаселени, 4 многу значително пренаселени и 6 општини имаа над 1.000 жители од квадратен km.

Развој на населението во региони

Регион	Вкупно население			Промена – Зголемување 1994-2002		Стапка на раст	Миграција	Густина на население		Стапка на невработеност во %
	1994	2002	2011*	Број	%			1994	2002	
Национално ниво	1 945 932	2 022 547	2 059 794	76 615	3,94	0,48	-30 992	76,0	79,0	38%
Пелагониски	242 614	238 136	233 306	-4 478	-1,85	-0,23	-5 297	49,7	48,8	18%
Вардарски	131 035	133 180	153 764	2 145	1,64	0,20	-1 670	40,7	41,4	13%
Североисточен	163 841	172 787	175 323	8 946	5,46	0,66	-1 557	70,6	74,4	8%
Југозападен	211 226	219 741	221 219	8 515	4,03	0,49	-6 191	64,2	66,8	4%
Скопски	545 228	578 144	607 502	32 916	6,04	0,73	243	314,6	333,6	1%
Југоисточен	168 481	171 416	173 083	2 935	1,74	0,22	-4 743	64,8	66,0	36%
Полошки	281 982	305 930	316 517	23 948	8,49	1,02	-8 472	116,8	126,7	10%
Источен	201 525	203 213	179 080	1 688	0,84	0,10	-3 305	48,3	48,7	12%

Извор: ДЗС, Попис 1994 и 2002, *ДЗС, 2011

Инфраструктурата на социјалната заштита во руралните средини (детски градинки, училишта, јавни објекти во заедницата – библиотеки, клубови) била развиена во минатото, но во најголемиот број случаи објектите се во тешка состојба, без можност за поправка и/или напуштени.

Најголем дел од населението од руралните средини, особено оние од високите планински села, имаат недостаток од основни здравствени услуги, вклучително услуги за примарна здравствена заштита.

Во Република Македонија, вкупниот број на население во 2011 година изнесува 2.059.794 жители (31.12.2011 година), односно 2.058.539 (30.06.2011 година), а густината на населението во 2011 година изнесува 80,1 жители/km². Најгусто населен е Скопскиот регион со густина на населеност од 329 жители/km² каде што живеат вкупно 604.298 лица, додека најмала густина на населеност има Вардарскиот регион (33,9 жители/km²) со вкупно 153.880 жители. Околу 43% од населението живее во руралните области, а остатокот (57%) е урбано население. Голем дел од селските населени места или се депопулирани или имаат изразито мал број на жители и поради неповолната старосна структура постои ризик да останат без ниеден жител. Но, и кај ваквите општини постојат видни разлики.

Некои рурални општини покажуваат дури погуста населеност отколку градските, како на пример Арачиново (400 жители/km²), Боговиње (211 жители/km²) и Врапчиште (161 жители/km²). Од друга страна, пак, постојат рурални општини каде што густината на населеност изнесува 5 жители/km² како во Новаци и 8 жители/km² како во Другово. Доколку се земе предвид регионалната споредба тогаш може да се заклучи дека најретко населен регион е Вардарскиот (33,9 жители/km²).

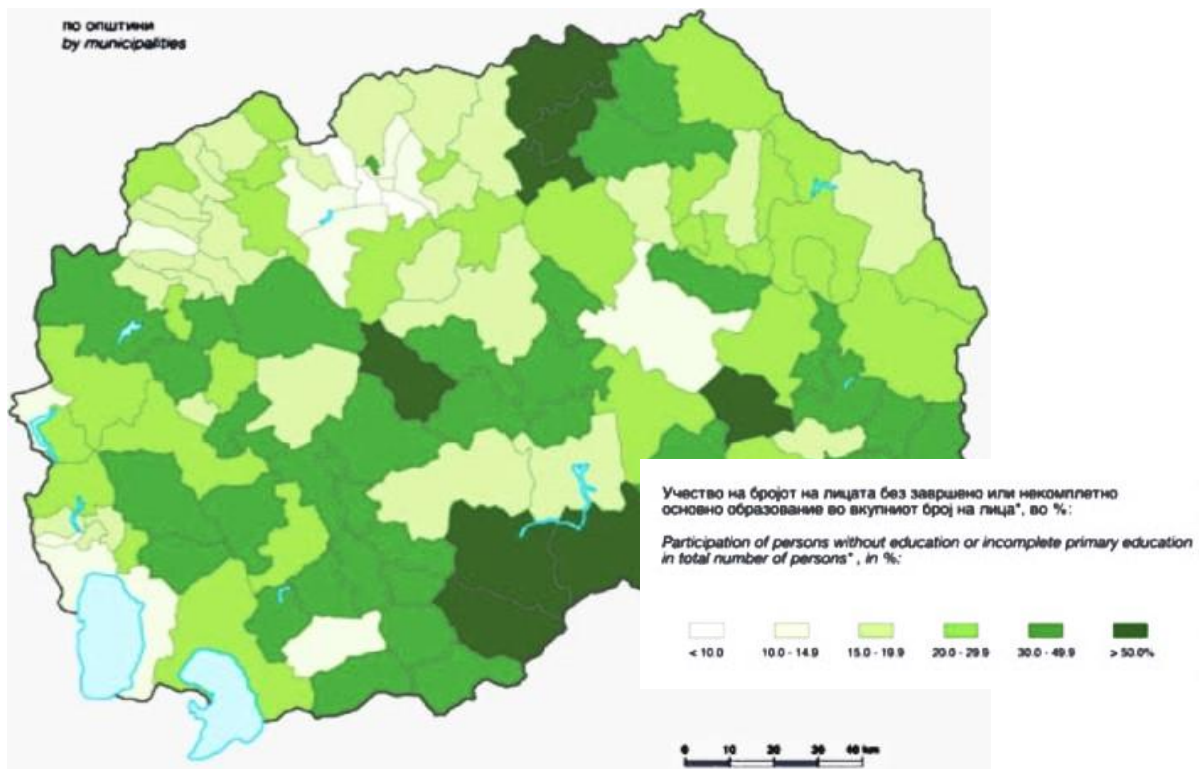
Населението во Република Македонија сеуште бележи позитивен природен прираст, иако со намалено темпо на раст. Природниот прираст на населението во 2011 година изнесува 3.305 жители, додека за 2010 година беше проценето на 5.183 жители. Природниот пораст е позитивен само во 38 општини. Стапката на пораст на населението во 2011 година изнесува 1,6 на 1.000 жители. Просечната возраст на населението во Македонија е приближно 37 години, и речиси 70% од населението е работоспособно (помеѓу 15 и 64 години).

Во однос на стареењето на населението, во 2011 година, учеството на младото население (0-14 години) изнесува 17.3 %, додека учеството на старото население (65 и повеќе години) изнесува 11.8 %. Во 2011 година, стапката на наталитет изнесува 11.1 (живородени на 1000 население), а бројот на живородените деца, во споредба со претходната година, е намален за 1 526 деца или за 6.3 %.

5.1. Образование во руралните средини

Образовниот систем секако игра важна улога во способноста на младите луѓе за вреднување на локалните производи и локалната традиција. Квалитетот на образованието и доживотното учење може да ги намали нееднаквостите меѓу урбаните и руралните средини кои се големи во Македонија. Ситните земјоделци (особено во областите кои заостануваат) имаат најниско образовно и професионално ниво меѓу земјоделските производители. Во државата, покрај формалното средно и универзитетско образование, постои недостаток од дополнително (неформално) образование и обука за земјоделците. Постојните медиумски програми (радио и ТВ) во врска со земјоделството се ограничени во однос на траењето. Сепак, се јавува подобрување на информираноста на веб страните за земјоделство (сите официјални национални веб страни кои обезбедуваат корисни информации за земјоделските институции) и отварање на нови информативни блогови. Исто така, постои одреден број на програми за локалната култура и историја, особено за локалните јавни ресурси кои можат да го поттикнат и подобрат квалитетот на животот, но сепак може да се забележи тренд на зголемување на кампањи за промовирање на позначајните рурални средини.

Според пописот од 2002 година, само 3,6% од населението е неписмено. Неписмени мажи се 1,7%, додека 5,5% од жените се неписмени. Бројот на лица без образование во 2002 година изнесувал 67.358 односно 4,2%, а со некомплетно основно образование 219.507 односно 13,8%. Најголем дел од неписменото население се наоѓа во општините Новаци, Прилеп, Кавадарци, Богомила, Орашац, Клевевце и Старо Нагоричане.

Образование во руралните средини

Ниската стапка на образование во руралните области се должи на: “иселување на младо и способно население за работа, недостаток или мал број на образовни институции, недоволно грижа за подобрување на училишно образование на младото население, изолирање на неразвиените села и сл.”. Образовниот проблем е очигледен меѓу невработените, бидејќи во 2010 година 10,97% од нив имаат високо или универзитетско образование; мнозинството (53,8%) имаат средно образование, а останатите 35,2% не поседуваат вештина. 17,9% од младата популација (на возраст 15-25 години) е невработена и учествува со 19% од невработените.

5.2. Вработување во земјоделството и руралните средини

Работната сила во земјоделството во Македонија главно се состои од труд на ниво на индивидуално земјоделско стопанство. Статистички, вработувањето во земјоделството се следи преку официјалните податоци за вработеност во земјоделските претпријатија и прехранбените капацитети и преку испитување на примерок на домаќинства - истражување на работна сила односно согласно методолошките препораки на Меѓународната организација на трудот (ИЛО) и препораките на Еуростат - Европско статистичко биро.

Достапната статистика не обезбедува адекватни детали за вработување во руралните области по гранки. Поголемиот дел од руралното население е ангажирано во земјоделскиот сектор (првенствено земјоделство во рамките на домаќинство) и други активности, доколку има. Земјоделските примања се со тенденција да бидат значително пониски од другите сектори и речиси половина од сите земјоделски работници се неплатени работници од членови на семејството.

Вработувањата во земјоделството, исто така, во голема мера се сезонски. Извештајот на Светска Банка од 2005 година за оценка на сиромаштијата заклучува дека вработувањата во земјоделскиот сектор служат како социјален ублажувач и помагаат да се ублажи сиромаштијата и невработеноста, особено во време на висока стапка на невработеност надвор од фармата.

Споредбата на исклучително земјоделски домаќинства, мешани домаќинства (ангажирани во земјоделството на приватните имоти и каде што најмалку еден член од семејството е вработен во земјоделството) и домаќинства без земјоделски имоти, покажува дека мешаните домаќинства имаат највисоки приходи, а потоа доаѓаат земјоделските домаќинства. Неземјоделските рурални домаќинства се најсиромашни. Студиите покажаа тренд кон диверзификација на неземјоделско вработување како резултат на економската потреба (во помала мерка, ставови кон земјоделството) и потврдуваат

позитивна корелација меѓу приходот и бројот на неземјоделски дејности во кои се ангажираат домаќинствата.

Според податоците на Државниот завод за статистика, активното население во Република Македонија брои 940.048 лица од кои вработени се 648.200 или 68.6%, а 294.220 лица или 31.4 % се невработени. Во земјоделскиот сектор се вработени 18,43% од населението, вклучувајќи ги и ловот, шумарството и рибарството. Околу 100.000 луѓе се вработени во земјоделството плус околу 20.000 кои се водат како повремени фармери и доста голем број сезонски работници (особено во секторот на зеленчук и овошје) за кои точен податок не постои.

Невработеноста е најзастапена кај населението кое се наоѓа во возрастната група од 15 до 24 години (54,6%).

Вработени со цело или скратено работно време, според секторите на дејност

Опис	2007	%	2008	%	2009	%	2010	%	2011	%
Земјоделство, лов и шумарство, рибарство	107 717	18,3	119 749	19,7	116 668	18,5	116 995	19,25%	120 893	18,74%
Вадење на руди и камен	5 093	0,9	6 680	1,1	4 253	0,7	4 389	0,67%	5 316	0,82%
Преработувачка индустрија	126 193	21,4	128 953	21,2	126 779	20,1	128 787	19,52%	125 206	19,41%
Снабдување со електрична енергија, гас и вода	15 636	2,7	15 516	2,6	15 296	2,4	15 542	2,36%	23 070	3,58%
Градежништво	38 006	6,4	39 381	6,5	40 749	6,5	40 366	6,12%	39 961	6,19%
Трговија	82 971	14,1	86 553	14,2	96 761	15,4	104 824	15,89%	90 891	14,09%
Хотели и ресторани	17 486	3,0	19 117	3,1	21 193	3,4	21 573	3,27%	23 574	3,65%
Сообраќај, складирање и врски	35 461	6,0	37 726	6,2	38 300	6,1	34 930	5,30%	39 986	6,20%
Финансиски услуги	9 041	1,5	7 739	1,3	8 654	1,4	10 333	1,57%	10 588	1,64%
Активности во врска со недвижен имот, изнајмување и деловни активности	15 909	2,7	16 298	2,7	19 560	3,1	21 038	3,19%	22 709	3,52%
Јавна управа и одбрана; задолжителна социјална заштита	41 409	7,0	42 227	6,9	44 471	7,1	45 915	6,96%	43 884	6,80%
Образование	34 367	5,8	33 615	5,5	37 433	5,9	39 914	6,05%	40 333	6,25%
Здравство и социјална работа	32 947	5,6	32 906	5,4	35 905	5,7	36 283	5,50%	35 230	5,46%
Други комунални, културни, општи и лични услужни активности	24 714	4,2	21 008	3,5	22 133	3,5	26 369	4,00%	21 010	3,26%
Други	3 284	0,6	1 547	0,3	1 746	0,3	2 358	0,36%	2 431	0,38%
Вкупно	590 234	100%	609 015	100%	629 901	100%	659 556	100%	645 082	100%

Извор: ДЗС, 2008-2011

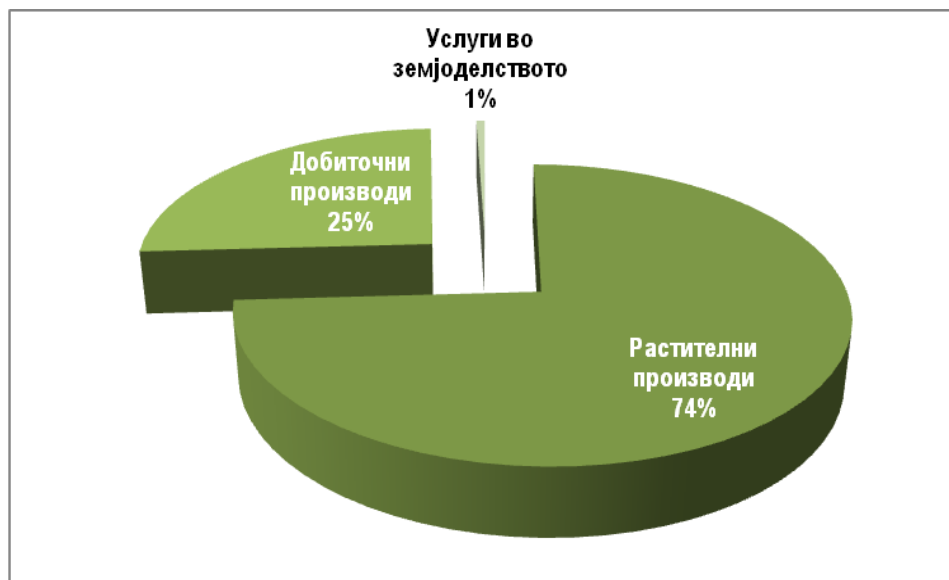
Просечна исплатена нето-плата по вработен

Опис	2008	2009	2010	2011
Земјоделство, лов и шумарство, рибарство	11 729	14 273	14 280	14 781
- Растително и животинско производство, лов и поврзани услужни дејности	10 659	12 621	12 387	13 013
- Шумарство и искористување на шуми	14 215	18 227	18 812	18 485
- Рибарство и аквакултура	9 466	11 423	11 898	12 468
Вкупно	16 096	19 957	20 553	20 847

Извор: ДЗС, 2011

V. ВРЕДНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР

Производствените сметки на земјоделското производство во 2010 година изнесуваат 70.713 милиони денари. Растителното производство вообичаено зазема најголем дел од вредноста на земјоделското производство со 74%, добиточното производство зазема 25%, а само мал дел од 0,5% отпаѓа на услугите во земјоделството.

Извор: ДЗС (ЕАА), 2011

Вредност на земјоделското производство во 2010 година

Градинарските производи имаат најзначајно учество во вредноста на земјоделското производство, со значителен пораст од 30,9% во 2009 година на 36,4% во 2010 година. Учеството на житата во вкупната вредност на земјоделското производство бележи пад од 2% во 2010 година, во однос на претходната 2009 година. Учеството на млекото исто така опаѓа за од 13,7% во 2009 година на 11,4% во 2010 година. Услугите во земјоделството бележат благ пораст заземајќи 0,5% во вкупната вредност на земјоделското производство во 2010 година.

Учество на поединечните производи во вредноста на земјоделското производство

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
РАСТИТЕЛНИ ПРОИЗВОДИ	78,4	77,0	73,8	68,8	72,2	74,1
Жита (вклучувајќи и семиња)	12,0	9,0	8,3	10,0	9,1	7,1
Индустриски растенија	9,2	7,3	6,5	4,3	7,3	8,1
Фуражни култури	10,3	8,8	6,6	6,6	6,5	6,1
Зеленчук	29,0	30,3	28,5	25,8	30,9	36,4
Компир (вклучувајќи и семиња)	2,9	4,3	2,8	2,1	3,0	3,0
Овошје	11,1	11,9	13,1	12,9	11,0	10,3
Вино	3,9	5,5	8,0	3,9	4,4	3,1
ДОБИТОЧНИ ПРОИЗВОДИ	21,4	22,8	25,8	30,9	27,5	25,4
Говеда	3,2	3,3	3,1	3,6	4,2	4,8
Свињи	3,4	3,2	4,9	4,3	4,4	4,4
Овци и кози	1,0	2,8	2,0	1,9	2,1	1,9
Живина	1,2	0,8	0,2	1,5	1,0	0,7
Млеко	9,5	10,0	12,7	17,6	13,7	11,4
Јајца	2,7	2,5	2,7	1,7	1,7	1,8
Други земјоделски производи	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3
ПРОИЗВОДСТВО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИ ПРОИЗВОДИ	99,8	99,7	99,6	99,6	99,7	99,5
УСЛУГИ ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО	0,2	0,3	0,4	0,4	0,3	0,5

Извор: ДЗС, 2006-2011

Разгледувано по тековни цени, вредноста на земјоделското производство во 2010 година бележи пораст од 10% во однос на претходната 2009 година и во однос на просекот на вредноста на

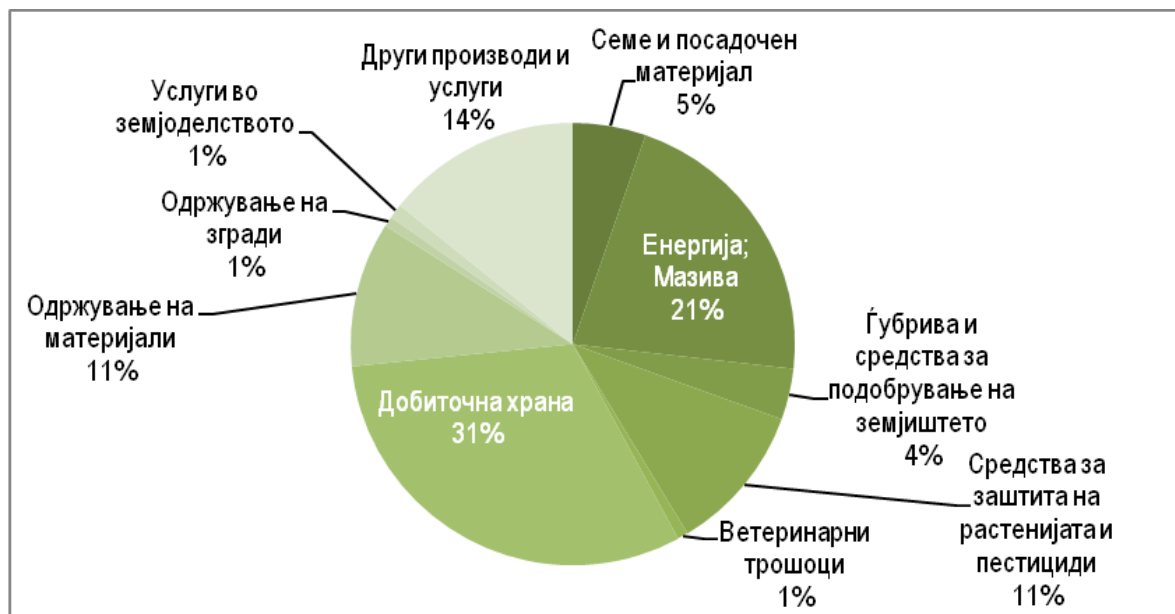
производството во периодот од 2006 до 2008 година. Највисок пораст во релативна смисла се јавува кај услугите во земјоделството (48%) и субвенциите на производството (30%, односно 37%). Генерално, вредноста на расителното производство е зголемена за 10% во однос на претходната година. Намалување се забележува кај средствата на вработените (-16%) и платените наемнини (-22%). Субвенциите заземаат учество од 12,8% во претприемачкиот доход во 2010 година.

Вредноста на земјоделското производство по тековни цени (милиони денари)

	Опис	Просек (2006 – 2008)	2009	2010	2010 (2009=100)
1.	Производство на земјоделската „деловна гранка“	69 869	69 543	76 447	110
A	Растително производство	49 645	47 077	52 412	111
B	Добиточно производство	18 595	17 943	17 927	100
B	Субвенции на производи	1 246	3 349	4 367	130
Г	Услуги во земјоделството и неделиви секундарни активности	1 628	1 173	1 741	148
2.	Вкупна меѓуфазна потрошувачка	35 617	32 259	35 146	109
3.	Бруто-додадена вредност по основни цени	34 251	37 283	41 300	111
4.	Амортизација на основните средства	2 888	3 194	3 550	111
5.	Нето-додадена вредност по основни цени	31 363	34 089	37 750	111
6.	Други даноци на производството	65	56	59	105
7.	Други субвенции на производството	88	101	138	137
8.	Доход од производните фактори	31 386	34 134	37 829	111
9.	Средства на вработените	1 930	2 531	2 137	84
10.	Платени наемнини	/	124	97	78
11.	Биланс на камати	/	-264	-327	124
12.	Претприемачки доход	29 352	31 216	35 269	113
13.	Субвенции како дел од претприемачки доход (%)	0,3	11,1	12,8	116

Извор: ДЗС, 2011; Eurostat

Во однос на вкупната меѓуфазна потрошувачка, во 2010 година најзначајно место заземаат трошоците за добиточна храна (31%) и трошоците за енергенси и мазива (21%).

Извор: ДЗС, 2011

Структура на вкупната меѓуфазна потрошувачка, 2010 година

Во текот на 2010 година ценовните индекси се релативно стабилни; зголемување се забележува кај градинарските производи, овците, говедата и индустриските расенија, додека најзначаен пад е забележан кај живината. Значајни волуменски намалувања се среќаваат кај виното (26,5%) и кај житните култури (12,4%), кои се одразуваат со пад на вредносниот индекс кај истите. Намалување во обемот до 10% се јавува кај млекото, овците и козите и живината. Јајцата и говедата бележат значително зголемување во однос на обемот, кое се одразува и во зголемен вредносен индекс. Генерално, земјоделската деловна гранка бележи раст во 2010 година во однос на претходната 2009 година, пред сè во вредносниот индекс што најмногу се должи на зголемувањето на волуменскиот индекс.

Промена на обемот, цената и вредноста на земјоделското производство (2010/2009 година)

Опис	Волуменски индекс	Ценовен индекс	Вредносен индекс
Жита	87,6	97,0	84,9
Индустриски растенија	117,3	102,7	120,4
Фуражни растенија	107,9	94,3	101,8
Градинарски производи	119,6	106,9	127,9
Компири	104,8	104,5	109,6
Овошје	106,8	94,8	101,2
Вино	73,5	102,9	75,7
Растително производство	108,9	102,2	111,3
Говеда	118,8	104,9	124,7
Свињи	108,3	100,2	108,5
Овци и кози	91,8	105,9	97,2
Живина	94,6	84,3	79,7
Млеко	91,6	98,1	89,9
Јајца	122,0	91,3	111,5
Добиточно производство	100,6	99,3	99,9
Услуги во земјоделството	179,6	103,6	186,1
Неземјоделски секундарни дејности (неделиви)	136,3	103,1	140,5
Производство на земјоделската "деловна гранка"	108,2	101,6	109,9

Извор: ДЗС, 2011, пресметки

Покрај зголемување на вредноста на земјоделската гранка, истовремено вредноста на меѓуфазната потрошувачка бележи пораст во 2010 година. Сите трошоци бележат зголемен ценовен индекс, особено енергенсите и мазивата (15,1%). Волуменскиот индекс е намален кај основните инпутти во растителното производство семето и посадочниот материјал, ѓубривата и средствата за заштита.

Промена на обемот, цената и вредноста на меѓуфазната потрошувачка (2010/2009 година)

Опис	Волуменски индекс	Ценовен индекс	Вредносен индекс
Вкупна меѓуфазна потрошувачка	104,5	104,2	108,9
Семе и посадочен материјал	91,8	104,0	95,5
Енергија; Мазива	107,6	115,1	123,8
Ѓубрива	83,5	108,1	90,3
Средства за заштита на растенијата	98,6	105,1	103,6
Ветеринарни трошоци	103,0	105,9	109,0
Добиточна храна	110,4	101,6	112,2
Одржување на материјали	94,7	100,0	94,7
Одржување на згради	98,0	100,0	98,0
Услуги во земјоделството	182,6	101,9	186,1
Други производи и услуги	110,2	97,8	107,7

Извор: ДЗС, 2011, пресметки

Разгледувано по цени од претходната година, вредноста на земјоделското производство, како и бруто и нето додадената вредност се на исто ниво во 2010 година, споредено по цени од 2009 година.

Извор: ДЗС, 2011

Вредност на земјоделското производство, по цени од претходната година

Во 2010 година, вкупната работна сила ангажирана во земјоделството изнесува 117 илјади годишни работни единици, од кои 62 илјади се платена работна сила. Просечниот реален доход од производните фактори изнесува 311.160 по работна единица. Во просек за периодот 2004-2010 година, најмалку труд бил ангажиран во 2004 година (107 илјади годишни работни единици), а најмногу во 2008 година (130 илјади годишни работни единици). Учеството на платената работна сила благо се зголемило во текот на последните години.

Извор: ДЗС, 2006-2011

Вкупна работна сила во земјоделството (1000 годишни работни единици)

Бруто маржи кај семејните фарми

Според податоците од Фарм Мониторинг Системот (ФМС) на АПРЗ, спроведена на 630 фарми во земјата, обработени по помош на Факултетот за земјоделски науки и храна во Скопје, просечната бруто маржа на примерокот на семејни фарми во земјата во периодот од 2005 до 2009 година изнесува 263.952 денари, а во 2011 година 366.246 денари (прелиминарни резултати). Највисоки бруто маржи по стопанство се јавуваат во битолскиот и скопскиот регион, а во 2011 година и во кумановскиот регион. Бруто маржите во 2011 година просек се движат од 80 илјади денари по стопанство кај фармите со големина под 1 ESU, до околу 1,7 милиони денари кај фармите со големина над 16 ESU.

Просечна бруто маржа по регион и по големина на стопанството (денари)

ФМС Регион	2005-09	2011*	Економска големина	2005-09	2011*
Битола	343 535	505 836	< 2 ESU*	36 391	80 490
Куманово	236 700	348 075	2-<4 ESU	205 626	210 649
Скопје	293 636	406 805	4-<8 ESU	397 033	409 982
Штип	210 013	372 054	8-<12 ESU	652 024	708 851
Струмица	245 405	229 044	12-<16 ESU	929 524	1 018 487
Тетово	157 600	187 022	> 16 ESU	1 842 297	1 681 364
Просек	263 952	366 246	Просек	263 952	366 246

Извор: ФЗНХ, 2012, *прелиминарни резултати.

*ESU е единица мерка која се користи во EU FADN (1 ESU = 1200 евра бруто маржа)

Гледано по хектар користена земјоделска површина, во 2011 година во рамки на фармите вклучени во ФМС просечно е остварена бруто маржа од 137.326 денари/ха.

Просечна бруто маржа по регион и по хектар (денари)

ФМС Регион	2005-09	2011*	Економска големина	2005-09	2011*
Битола	89 309	190068	< 2 ESU*	19 408	67 663
Куманово	39 165	59093	2-<4 ESU	81 562	121 191
Скопје	102 550	106547	4-<8 ESU	95 373	177 254
Штип	70 666	74024	8-<12 ESU	124 047	209 931
Струмица	105 757	206096	12-<16 ESU	135 512	249 235
Тетово	152 315	101129	> 16 ESU	164 116	251 146
Просек	84 942	137 326	Просек	84 942	137 326

Извор: ФЗНХ, 2012, *прелиминарни резултати.

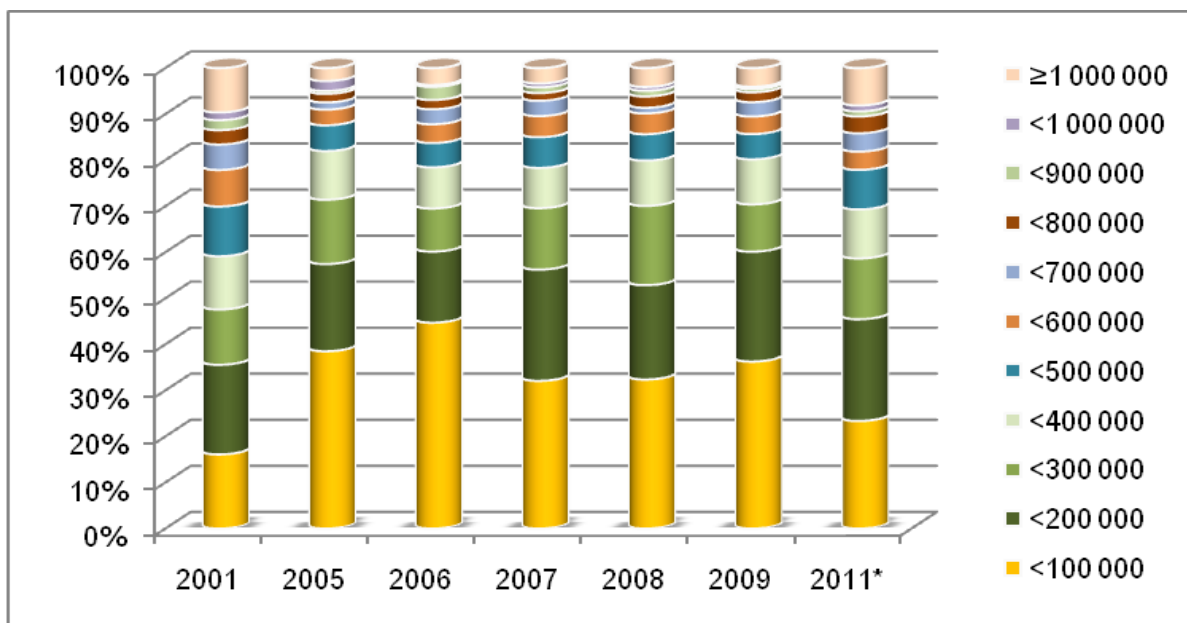
Според податоците од ФМС фармите кои се однесуваат на примерокот на фарми во 2011 година, нема големи отстапувања кај бруто маржата по тип на фарма, освен кај фармите со тревопасен добиток кои во просек имаат 516.749 денари.

Просечна бруто маржа на стопанството по тип на фарма (денари) во 2011 година*

Тип на фарма	2011*	Тип на фарма	2011*
Поледелска	339 643	Гранивори	99 318
Повеќегодишни насади	329 612	Тревопасен добиток	516 749
Градинарска	274 293	Мешана	251 173
Мешана растителна	303 290	Мешана сточарска	193 811

Извор: ФЗНХ, 2012, *прелиминарни резултати.

Вредноста на бруто маржата по фарма во рамки на примерокот се менува во текот на годините; во 2011 година, 23% од фармите во примерокот на ФМС имале вкупна бруто маржа на стопанството пониска од 100.000 денари; гледано кумулативно, околу две третини од фармите имаат вкупна бруто маржа пониска од 400.000 денари.

Извор: ФЗНХ, 2012, *прелиминарни резултати.

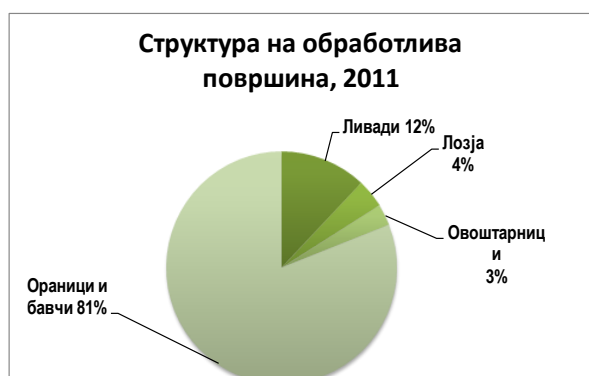
Број на фарми во ФМС, групирани според висина на бруто маржата

VI. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА

Развојот на земјоделството во Република Македонија ќе биде прикажан преку преглед на производството на земјоделски производи и нивната трговија во последните неколку години заклучно со 2011 година. Во прегледот ќе бидат опфатени и преработките од овошје и зеленчук.

1. Растително производство

Растителното производство е расчленето на пет главни групи: производство на житни, индустриски, фуражни и на градинарски култури, како и овоштарство и лозарство. Во 2011 година засеано е околу 67% од вкупната обработлива површина под ораници и бавчи (вкупно 277.000 ha). Во структурата на засеаната површина под ораници и бавчи, 60% отпаѓа на житните растенија, 18% на градинарските растенија, 12% на фуражните култури и 10% на индустриските растенија.

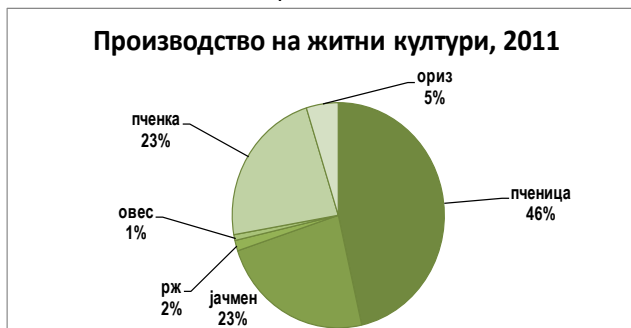
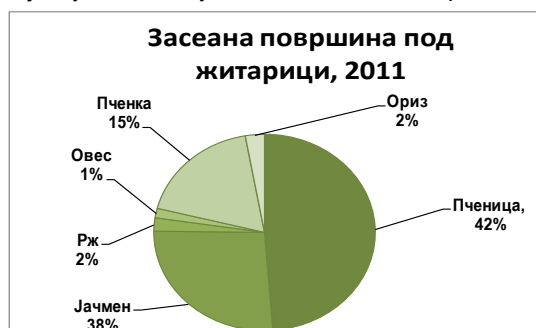
Извор: ДЗС, 2011

Според засеаната површина житните растенија имаат водечко значење, но сепак нивното учество во вредноста на растителното производство е само 12,6%. Најголемо учество во вредноста на растителното производство имаат градинарските растенија (47%), а потоа следи учеството на овошјето (15,2%).

Овоштарниците се протегаат на површина од 14.000 ha, додека лозјата зафаќаат околу 21.000 ha.

1.1. Житни култури

Житните култури се стратешки земјоделски растенија за Република Македонија. Пченицата најмогу се одгледува во Пелагонискиот регион, а пченката во Полошкиот регион.

Извор: ДЗС, 2011

Во 2011 година, засеани се 163.000 ha со житни растенија. Околу 48% од засеаната површина под житни растенија отпаѓа на пченицата. Потоа следи јачменот, кој зафаќа 26% од површината под жита, пченката (18%), а остатокот отпаѓа на 'рж (2%), како и на ориз и овес кои заедно зафаќаат 4%.

Вкупните површини под житни култури во период 2007-2011 година имаат тренд на намалување, што се должи на намалувањето на површините со пченица за 13.389 хектари или 14% во однос на 2007

година, а исклучок се површините под ориз кои во 2011 година се зголемени за околу 1.975 ха во однос на 2007 година.

Површини и производство на житни култури во Република Македонија, 2007-2011 година

Култури	2007	2008	2009	2010	2011
Засеана површина (хектари)					
Житни култури	180 592	176 686	179 421	162 028	163 000
Пченица	91 977	86 890	88 256	79 946	78 588
Јачмен	48 390	48 753	48 756	42 959	42 475
Рж	4 074	3 928	3 777	3 590	3 527
Овес	2 557	2 876	2 770	2 763	2 514
Пченка	31 069	31 582	32 737	28 644	29 390
Ориз	2 525	2 657	3 125	4 126	4 500
Производство (тони)					
Пченица	218 076	291 719	271 117	243 137	256 103
Јачмен	106 635	162 779	146 372	126 315	129 509
Рж	6 735	9 912	9 089	8 850	8 297
Овес	3 449	5 289	4 960	5 479	4 596
Пченка	118 378	127 125	154 237	129 045	126 096
Ориз	15 355	16 140	19 870	25 700	26 964
Приноси (тони/хектар)					
Пченица	2,4	3,4	3,1	3,0	3,3
Јачмен	2,2	3,4	3,0	3,0	3,2
Рж	1,7	2,5	2,5	2,5	2,4
Овес	1,4	1,9	1,8	2,0	1,9
Пченка	3,8	4,1	4,8	4,5	4,3
Ориз	6,1	6,2	6,4	6,2	6,0

Извор: ДЗС, 2007-2011

Производството на пченица во 2011 година е зголемено за околу 5,3% во однос на оствареното производство во 2010 година, што се должи на зголемените просечни приноси од хектар. Производството на јачмен во 2011 година е зголемено за околу 2,5% во однос на вкупно оствареното производство во 2010 година, поради зголемување на просечните приноси за 6,7%. Производството на ориз во 2011 година е зголемено за околу 5%, што се должи на зголемувањето на засеаната површина во 2011 година за 374 ха.

Кај останатите житни култури производството во 2011 година е намалено во однос на 2010 година, генерално поради намалувањето на засеаните површини.

Просечните приноси на **пченица** генерално се ниски во споредба со ЕУ, како резултат на несоодветната примена на агро-хемиски мерки, користење на несертифицирани ниско-приносни семиња, недоволна влажност на почвата (неадекватно наводнување), неадекватна примена на агротехнички мерки (плодоред, сеидба надвор од оптималниот рок и сл.) и застарена механизација за обработка на почвата, жетвата и транспортот (што предизвикува загуба во жетвата и постжетвениот период).

Количество на вкупниот откуп на житни култури, 2007-2011 година

	2007		2008		2009		2010		2011	
	откуп во тони	% од вк. произв.	откуп во тони	% од вк. произв.	откуп во тони	% од вк. произв.	откуп во тони	% од вк. произв.	откуп во тони	% од вк. произв.
Пченица (вклуч. семенска)	94 652	43,4%	92 018	31,5%	138 089	49,3%	93 638	38,5%	111 782	43,6%
Рж	34	0,5%	2	0,1%	45	-	89	1,0%	-	-
Јачмен (вклуч. пиварски)	22 118	20,7%	12 394	7,6%	8 546	5,8%	9 445	7,4%	11 693	9,0%
Овес	2	0,1%	0	0,0%	28	0,0%	392	7,1%	138	3,0%
Пченка во зрно (вклуч. семенска)	1 171	1,0%	843	0,7%	3 475	1,1%	5 657	4,4%	3 145	2,5%
Ориз и арпа	1 237	8,1%	2 432	15,1%	2 847	4,1%	1 627	6,3%	3 459	12,8%

Извор: ДЗС, 2007-2011

Откупот на житните култури во период 2007-2011 година има тренд на зголемување, со исклучок на 2008 година (отстапува од просекот за 13%). Во 2011 година откупот на житни култури е поголем за околу 18% во однос на 2010 година што се должи на зголемениот откуп на пченица (за 19,6%), зголемен откуп на јачмен (за 23,8%) и на оризот (за 112,6%). Во 2011 година од индивидуалните земјоделски производители откупени се околу 39% од произведената пченица по просечна цена од 14,9 MKD/kg; 1,1%

од произведената пченка по просечна цена од 20 MKD/kg и 43% од произведениот ориз по просечна цена од 42,1 MKD/kg.

Потребите на мелничката индустрија за производство на основниот прехранбен производ се околу 280.000 тони. Имајќи го предвид 5-годишниот просечен откуп на пченица за период 2007-2011 година (107.000 тони) и потребите на мелничката индустрија, се констатира дека околу 40-45% од потребите на земјата се обезбедуваат од домашното производство.

Во 2011 година, паричните издатоци за лична потрошувачка на производи од жито изнесуваат во просек 26.096 MKD по домаќинство. Земјоделските домаќинства конзумираат повеќе производи од жито од неземјоделските домаќинства. Земјоделското домаќинство во просек троши 727.9 kg храна од жито на годишно ниво (или 182 kg/член на домаќинство, доколку се смета дека во просек домаќинствата бројат четири члена), а неземјоделските домаќинства околу 490.6 kg (или 122.7 kg/член на домаќинство).

1.2. Индустриски култури

Кај индустриските култури преовладува **тутунот** како многу значајна трудоинтензивна култура во подрачја со отежнати услови за земјоделско производство. Од вкупните засеани површини под индустриски култури 82% отпаѓаат на тутунот. Најмногу тутун се одгледува во Пелагонискиот и Југоисточниот регион. Примарното производство на ориенталските ситнолисни ароматични тутуни има големо економско и социјално значење за Република Македонија, бидејќи земјата е традиционален производител на вакиот тип на тутун. Во изминатиот период се одгледувале и тутуни од типовите „вирџинија“ и „берлеј“. Тој е и еден од главните извозни производи. Македонскиот ориентален тутун, поради својот висок квалитет е многу ценет на меѓународниот пазар и заедно со тутунските производи претставува значаен извозен производ. Денес над 99% од вкупното производство на тутун е ориентирано кон барањата на мултинационалните компании кои преку свои регистрирани фирми за откуп на суров тутун го обезбедуваат пласманот на ферментираниот тутун.

Во 2011 година индивидуалните земјоделски производители оствариле просечен принос на тутун од 1.348 kg/ha, во споредба со 2008 година кога просечниот принос на тутун изнесува 1.001 kg/ha.

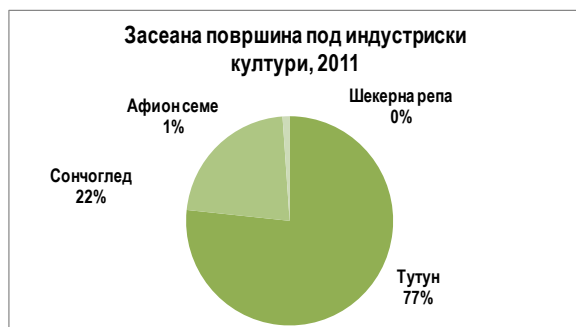
Од реколта 2011 откупени се 21.024 тони тутун или помалку за 20% во споредба со реколта 2010 година кога се откупени 26.212 тони. Откупот најмногу зависи од побарувачката на мултинационалните компании, при што е постигната просечната откупна цена е 164,76 денари за килограм откупен тутун. Исто така, субвенцијата за реколта 2011 година е 60,00 денари за килограм предаден тутун во откупните тутунски претпријатија.

Според класификацијата за индивидуална потрошувачка по намена, тутунот учествува со 2,3% во структурата на индивидуалната потрошувачка на домаќинствата (пресметано по расходен метод за бруто-домашниот производ).

Откуп на тутун, 2007-2011 година

	Количество на откуп (во тони)	Вредност (во илјада MKD)	Цена по kg	Висина на фин. поддршка за откупен тутун (MKD/kg)
2007	20 522	2 374 698	115,71	30,00
2008	16 630	2 507 472	150,78	45,00
2009	20 592	4 109 525	199,57	60,00
2010	26 212	3 588 685	136,91	60,00
2011	21 024	3 463 914	164,76	60,00

Извор: ДЗС, 2011; *МЗШВ, 2011

Извор: ДЗС, 2011

Според Земјоделскиот попис од 2007 година, 26.341 индивидуални земјоделски домаќинства произведуваат индустриски култури, од кои најголем дел производители (46%) се наоѓаат во Пелагонискиот регион. **Сончогледот** се одгледува на околу 16,4% од засеаните површини во земјата, а **афионот** на 1,7%. **Шеќерната репа** која беше со опаѓачки тренд до 2008 година, како последица на несоодветната политика, ниските цени и увозот на нерафиниран шеќер. Од тие причини, шеќерна репа во 2008, 2009, 2010 и 2011 година не е сеана.

Засеани површини и производство на индустриски култури, 2007-2011 година

	2007	2008	2009	2010	2011
Засеана површина (илјада хектари)					
Шеќерна репа	0,24	0	0	0	0
Тутун	17,20	17,10	17,81	20,30	19,70
Сончоглед	3,70	5,00	4,21	4,06	5,70
Афион	0,24	0,22	0,62	0,41	0,28
Производство (тони)					
Шеќерна репа	7,9	0	0	0	0
Тутун	22,1	17,1	24,1	26,2	27,0
Сончоглед	3,6	5,4	7,8	7,6	8,5
Афион семе	0,2	0,2	0,5	0,2	0,2
Принос (тон/хектар)					
Шеќерна репа	32,6	0	0	0	0
Тутун	1,3	1,0	1,4	1,5	1,3
Сончоглед	1,0	1,2	1,9	1,9	1,5
Афион семе	0,7	0,8	0,8	0,7	0,8

Извор: ДЗС, 2007-2011

Производството на главните маслодајни култури (**сончоглед и маслодајна репка**) во последните години се наоѓа во значителен развој во однос на засеаните површини и приноси, поради нивната повеќенаменска употреба (масло за јадење, маслени пити како добиточна храна, производство на биодизел и добиточна храна од маслодајната репка). Исто така, маслодајните култури создаваат можности за плодоред и овозможуваат подобро искористување на капацитетите на постојната преработувачка индустрија.

Сончогледот главно се одгледува во Пелагонискиот регион (50-70%), а по него следуваат Североисточниот и Вардарскиот регион. Во 2011 година беше засеан на површина од 5.715 ha и бележи зголемување на површината од околу 28,9% во однос на 2010 година. Од сончогледот, кој беше ожноан на 5.688 ha, се оствари вкупно производство од 8.497 тони, со просечен принос од 1.494 kg/ha. Во земјата како главни производители на сончоглед се јавуваат земјоделските претпријатија и задруги, додека само 9% од оствареното производство доаѓа од индивидуалните земјоделски стопанства.

Годишните потреби од масло за јадење се околу 25.000 тони од кои само 10% се обезбедуваат од домашно производство. Недостигот од суровина за производство на масло за јадење се надополнува со увоз на сурово масло, кое потоа се рафинира во повеќе приватни фирми во земјата.

Во 2011 година со **афионово семе** засеана е површина од 284 ha, а исто толку е ожноана. Остварено е производство од 233 тони и просечен принос од 819 kg/ha. Афион (семе) се произведува исклучително од страна на индивидуалните земјоделски стопанства. Афионот претежно се одгледува како есенска култура во централниот и јужниот дел од земјата. Нашата земја, како традиционален производител на опиумски афион, согласно со меѓународниот договор има право да одгледува афион за производство на суров опиум во определени количества. „Алкалоид“ - АД Скопје е единствениот индустриски капацитет, кој организира и контролира откуп и преработка на афионовите чушки.

АД Алкалоид-Скопје е единствениот регистриран преработувачки капацитет за производство на опојни дроги и психотропни супстанции, кој самостојно или преку овластени фирми организира производство, откуп и транспорт на афионовите чушки за кое производство склучува просечно во годината околу 620 договори со индивидуални производители на афион од подрачјата на општините Веница, Велес, Штип, Радовиш, Струмица и Скопје.

Површини и производство на афион, 2007-2011 година

Година	2007	2008	2009	2010	2011
Површина во хектари	534,0	534,0	675,0	654,3	158,2
Производство на чушки (во тони)	95,9	119,0	147,0	88,2	32,3
Принос на чушки во kg/ha	179,6	223,0	145,5	134,9	204,2
*Принос на семе во kg/ha	682,0	800,0	867,0	754,0	819,0

Извор: АД Алкалоид-Скопје, 2011

* ДЗС

1.3. Фуражни култури

Фуражните култури се застапени во сточарско-развиените подрачја. Недостатокот од фуражни култури и добиточна храна (а оттука и нивната висока цена) е еден од главните ограничувачки фактори за развојот на сточарството што негативно се одразува на трошковната структура на производството на месо и млеко.

Извор: ДЗС, 2011

Фуражните растенија во 2011 година опфаќаат само 6,8% од вкупната обработлива површина во земјата. Ова претставува многу ниско учество за разлика од земјите со развиено сточарство, каде овој удел изнесува околу 40%. Една од причините за ваквата состојба е недостатокот од доволно земја за обработка по сточарска фарма и малите парцели на кои е непрофитабилно да се одгледуваат фуражни растенија.

Најголем удел во засеаната површина под фуражни растенија бележи луцерката со 55% учество. Останатите фуражни култури учествуваат со значително помал удел. Оттука, производството на луцерка во земјата е од доминантно значење во однос на фуражното производство.

Производството на фуражни култури главно се одвива кај индивидуалните земјоделски стопанства кои остваруваат и поголеми приноси од земјоделските претпријатија, освен за луцерка, граор за сено и крмна пченка. Особено за производството на граор и крмна пченка, земјоделските претпријатија имаат развиени нови технологии со кои видно го надминуваат приносот остварен од страна на индивидуалните производители.

Во 2011 година може да се забележи благо зголемување на површините под детелина и добиточна репа, додека приносите кај крмната пченка, луцерката, граорот-сено и добиточниот грашок – сено се намалени во споредба со минатата година.

Производството на детелина и луцерка во период 2007-2011 година има тренд на зголемување поради повисоките просечни приноси од единица површина.

Производство на фуражни култури, 2007-2011 година

	2007	2008	2009	2010	2011
Ожнеана површина (ha)					
Фуражни култури (Вкупно)	29 294	28 543	29 680	29 730	35 000
Детелина	2 911	2 920	3 011	3 046	3 275
Граор-Сено	2 418	2 456	2 557	2 447	2 339
Луцерка	19 369	18 808	19 573	19 408	19 111
Добиточен грашок-сено	1 312	1 308	1 729	1 829	1 317
Фуражна пченка	2 627	1 825	2 249	2 487	2 314
Добиточна репа	420	479	561	513	543
Производство (тони)					
Детелина	11 921	12 441	12 684	13 657	14 345

Граор-Сено	9 461	9 656	10 327	7 792	7 178
Луцерка	114 130	119 153	126 112	124 145	129 009
Добиточен грашок-сено	3 662	4 605	5 431	5 863	4 123
Фуражна пченка	62 701	37 144	61 558	64 870	50 966
Добиточна репа	5 453	6 270	6 219	5 754	5 205
Приноси (тон/ха)					
Детелина	4,1	4,3	4,2	4,5	4,4
Граор-Сено	4,0	3,9	4,0	3,2	3,1
Луцерка	6,1	6,3	6,4	6,4	6,7
Добиточен грашок-сено	2,8	3,5	3,1	3,2	3,1
Фуражна пченка	23,9	20,4	27,4	26,0	22,0
Добиточна репа	13,0	13,1	11,0	11,2	9,6

Извор: ДЗС, 2007-2011

Фуражните култури подлежат на мерки на политиката чија цел е првенствено да ја зголемат понудата на добиточна храна. Конкретно, мерката се однесува на развојот на вештачки ливади преку сеене на еспарзета на ливадите.

1.4. Градинарски култури

Одгледувањето на градинарски култури е традиционално во земјата. Раниот зеленчук особено е еден од позначајните под-сектори кои нудат солидна основа за понатамошен конкурентски развој на земјоделство. Обемот на производство на градинарските култури се движи од 800 илјади тони до 1.200 илјади тони, во зависност од климатските погодности во одредени години.

Производството на градинарски култури на отворено е лоцирано претежно во јужните делови на земјата со медитеранска клима (Струмица, Гевгелија, Валандово) како и во источните и северните делови на Македонија (Скопје, Куманово, Кочани, Радовиш) со средна континентална клима. Градинарското производство во стакленици е високо-профитабилно поради неговото рано прибирање во месец јануари (еден месец пред жетвата кај нашите соседни држави), поради што и производите имаат високи цени се до периодот април/мај.

Климатските услови во Република Македонија овозможуваат успешно производство на повеќе видови зеленчук, од кои најзастапени се: компирот (22%), домати (18%), пиперките (18%), зелката (16%), бостанот (14%), краставиците (5%) и кромидот (5%), кои се произведуваат претежно на отворено поле. Овие култури традиционално се произведуваат во Република Македонија заедно со останатите градинарски култури како: грав, лук, праз, карфиол, марула, модар патлиџан, морков, итн. Во последните години земјоделските производители воведуваат и нови не-традиционални култури како што се: брокола, аспарагус, кинеска зелка и други.

Градинарското производство се одвива во главно на отворено поле, во стакленици, како и под пластеници, со и без греење.

Најголема обработлива површина од градинарското производство зафаќаат компирот и гравот, кои главно се произведуваат од страна на индивидуалните земјоделски стопанства, коишто остваруваат и значително производство на пиперки, домати, бостан и зелка.

Површина и производство на градинарски култури, 2007-2011 година

Градинарски култури		2007	2008	2009	2010	2011
Компир (вклучително и меѓупосев)	Ожнеана површина (ha)	14 005	13 781	13 893	13 398	13 686
	Производство, тони	180 887	189 430	207 153	202 325	193 858
	Принос (тон/ha) – без меѓупосев	12,9	13,7	14,9	15,1	14,2
Грав (вклучително и меѓупосев)	Ожнеана површина (ha)	13 727	13 621	13 880	13 285	13 551
	Производство, тони	10 947	12 800	12 751	12 070	12 990
	Принос (тон/ha) - без меѓупосев	0,8	0,9	0,9	0,9	0,96
Зелка	Ожнеана површина (ha)	3 996	4 147	4 486	4 695	4 631
	Производство, тони	86 226	93 876	112 130	149 157	148 212
	Принос (тон/ha)	21,6	22,6	25,0	31,8	28,4
Домати	Ожнеана површина (ha)	5 368	5 319	5 731	5 665	5 632
	Производство, тони	117 981	121 637	145 395	168 010	165 642
	Принос (тон/ha)	22,0	22,9	25,4	29,6	29,4
Кромид	Ожнеана површина (ha)	3 131	3 182	3 361	3 544	3 488
	Производство, тони	33 524	34 934	41 863	47 432	44 540
	Принос (тон/ha)	10,7	11,0	12,5	13,4	12,7
Бостан	Ожнеана површина (ha)	6 152	6 211	5 977	5 732	5 800
	Производство, тони	123 840	129 288	123 939	134 885	127 449
	Принос (тон/ha)	20,1	20,8	20,7	23,5	22,0
Пиперки	Ожнеана површина (ha)	8 331	8 199	8 438	8 474	8 465
	Производство, тони	140 558	141 729	154 771	168 150	153 842
	Принос (тон/ha)	16,9	17,3	18,3	19,8	18,1
Лук	Ожнеана површина (ha)	1 013	1 003	1 060	996	947
	Производство, тони	3 754	4 604	5 803	5 015	4 150
	Принос (тон/ha)	3,7	4,6	5,5	5,0	4,4
Грашок	Ожнеана површина (ha)	901	963	1 060	1 568	-
	Производство, Тони	1 872	2 448	3 022	2 789	-
	Принос (тон/ha)	2,1	2,5	2,9	1,8	-
Леќа	Ожнеана површина (ha)	102	96	82	72	68
	Производство, Тони	87	85	69	90	72
	Принос (тон/ha)	0,9	0,9	0,8	1,2	1
Краставици	Ожнеана површина (ha)	1 478	1 392	1 351	1 266	-
	Производство, Тони	39 156	40 620	41 494	46 635	-
	Принос (тон/ha)	26,5	29,2	30,7	36,8	-

Извор: ДЗС, 2007-2011

Производството на градинарски култури во 2011 година бележи намалување кај повеќето градинарски култури во однос на 2010 година, со искучок на гравот каде има зголемување на производството за околу 7,6 % што се должи на зголемување на површините за 266 хектари.

Компирите се најраширени во ридско-планинските региони (Берово, Кратово и Крива Паланка). Се проценува дека околу 50% се конзумираат на ниво на домаќинство, додека остатокот се продава на угостителски објекти и преработувачката индустрија. Оваа година вкупното производство на компири е намалено за 4,2% за разлика од претходната година и вклучувајќи го и меѓупосевот вкупно изнесува 193.858 тони.

Околу 80% од производството на **домати** се одвива во југо-источниот и повардарскиот регион, односно во регионот на: Струмица, Валандово, Гевгелија, Дојран, Кавадарци, Демир Капија, Велес и Свети Николе. Во 2011 година производството на домати е намалено за 2%, во однос на претходната година, поради намалување на површините и просечните приноси. Производството на **пиперки** најчесто се сретнува во: Струмичкиот, Радовишкиот, Полошкиот, Скопскиот и Кумановскиот реон. Вкупното производство на пиперки во 2011 година изнесува 153.842 тони и претставува намалување од 8,5% во однос на претходната година, поради намалените просечни приноси за околу 8,6 %. Освен за потрошувачка во свежа состојба, пиперките во голем дел се користат и во преработувачката индустрија (индустриски пиперки), во прв ред, „Куртовска капија“, која е најбарана пиперка од преработувачката индустрија поради нејзиниот квалитет за конзервирање и преработка во ајвар. Ајварот е еден од најбараните производи со потекло на Република Македонија. Индустриските пиперки се произведуваат како доцни посеви.

Производството на **бостан** е намалено за 5.5% во однос на 2010 година, поради намалените приноси за околу 6,4% во 2011 година.

Гравот е најзастапен во Полошкиот регион со домашната сорта Тетовски грав, кој е познат и надвор од границите на земјата. Производството претежно е наменето како меѓупосев во комбинација со пченка. Меѓупосевот на грав зафаќа 66% од вкупните површини под грав.

Во 2011 година, ожнеана е 3.766 ha **зелка** и дополнително 865 ha како меѓупосев. Површините со зелка во 2011 година во споредба со 2010 година се намалени за 64 хектари.

Градинарското производство во Македонија се дели на раноградинарско производство и производство на доцни градинарски култури на отворено, поради што во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство системот на прибирање, обработка и прикажување на податоците за ова производство заради развивање на политиките за субвенционирање е поразличен и детализиран, за разлика од статистичкиот систем на податоци во градинарството.

Раноградинарското производство се одвива во затворени, односно заштитени простори под стакло и пластеници, на вкупна површина од приближно 4.596 ha, од кои околу 230 ha се инсталирани капацитети под стакло и околу 4.366 ha под пластеник.

Од раноградинарските култури во оранжерии во 2011 година најзастапени се домотот и краставицата на вкупна површина од 200 хектари, но како последица од состојбите со заразата со ешерихија коли при консумирање на свеж зеленчук, настана драстично намалување на продажбата на раноградинарски култури, особено извозот, намалување на цените, како и откажување на набавките од странските купувачи. Во ваква ситуација, голем дел од производството на краставици и домати произведени во оранжерии заврши на депонија наместо да се реализира на домашниот и на странските пазари.

Поради овие причини во 2011 година се оствари за околу 48% помало производство на домати во однос на 2010 година, кај краставиците производството е намалено за околу 34% и кај зелката за 5%.

Површина и производство на градинарски култури (под оранжерии-стакленици), 2007-2011 година

		2007	2008	2009	2010	2011
Домати	Површина (ha)	121,0	140,6	154,0	148,8	141,0
	Производство (тони)	14 960	14 952	12 360	16 464	8 597
Краставици	Површина (ha)	50,4	54,0	55,8	52,7	59,0
	Производство (тони)	8 860	9 812	6 748	8 661	5 686
Лути пиперки*	Површина (ha)	2,5	2,5	2,6	1,2	/
	Производство (во илјада броја)	2 700	2 500	2 600	1 200	13 540
Благ пипер	Површина (ha)	3,8	3,8	5,0	10,1	3,0
	Производство (тони)	65 0	147,0	62,0	548,0	105
Зелка	Површина (ha)	17,0	15,0	19,0	15,7	17,0
	Производство (тони)	850,0	700,0	487,0	660,0	512,0

Извор: МЗШВ, 2007-2011

*Производството е изразено во тони, освен за лутите пиперки чиешто производство е изразено во илјада броја.

Производство на градинарски култури - доцни посеви го опфаќа пластеничкото производство и производството на отворено.¹

Производството на зеленчук под пластеници во 2011 година се одвива на површина од 4.366 хектари. Најзастапени градинарски култури во пластеници се домотот, зелка, благиот пипер, компирот.

Процентот производство во пластеници во 2011 година

Култура	Засеано во пролет 2011 година	Процент просечен принос во кгр./ха	Процентот производство во тони
Домат	1 874	74 000	138 676
Компир	298	22 000	6 556
Зелка	1 077	30 000	32 310
Благ пипер	978	41 000	40 098
Лут пипер	139	37 000	5 143
Вкупно:	4 366		222 783

Извор: Подрачни единици на МЗШВ

¹ Се однесува на бербата после 14 април од тековната година.

Овој тип на производство претрпува најголеми штети од настанатата неповолна состојба со ниски цени и стопирани побарувања за извоз. Во планираното и реализирани производство, единствено добро помина производството на рана зелка, која даде добри резултати со извозот, бидејќи главната берба на оваа култура беше во месеците март, април и мај.

Производство на градинарски култури – доцни посеви на отворено, 2007-2011 година

Кај доцните посеви на отворено, во 2011 година во однос на минатата година, помало производство е остварено кај доматиот за околу 33%, за сметка на намалените површини за 21% и намалениот просечен принос за 14,5%.

Производство на градинарски култури – доцни посеви на отворено, 2007-2011 година

		2007	2008	2009	2010	2011
Домати	Површини (хектари)	5 280	4 613	4 689	4 917	3 866
	Производство (тони)	122 795	113 944	109 234	135 548	90 809
	Принос (тон/ха)	20,3	24,7	23,2	27,5	23,5
Пиперка	Површини (хектари)	6 567	5 980	4 995	4 257	5 014
	Производство (тони)	108 922	114 040	114 839	82 461	66 862
	Принос (тон/ха)	15,2	19,0	23,0	19,4	13,3
Индустриска пиперка	Површини (хектари)	2 035	2 438	1 958	2 745	4 280
	Производство (тони)	39 600	46 808	42 048	69 202	93 452
	Принос (тон/ха)	15,9	19,2	24,0	25,2	21,8
*Бостан	Површини (хектари)	5 891	5 751	5 560	4 855	5 800
	Производство (тони)	150 069	132 310	220 640	130 704	127 449
	Принос (тон/ха)	23,8	23,0	39,7	27,0	22,0
Компир	Површини (хектари)	11 060	11 144	11 022	10 664	10 111
	Производство (тони)	227 868	206 592	211 394	228 865	183 365
	Принос (тон/ха)	17,5	18,5	19,2	21,5	18,3
Грав	Површини (хектари)	11 224	9 647	10 743	10 909	13 551
	Производство (тони)	11 020	10 226	9 142	9 596	12 990
	Принос (тон/ха)	0,8	1,06	0,9	0,9	0,96

Извор: МЗШВ, 2007-2011

* ДЗС, 2011

Производството на пиперка во 2011 година во однос на 2010 година е намалено за 19%, што се должи на драстичното намалување на просечните приноси за 31,4%. Додека производството на индустриски пипер бележи зголемување на производството за 35%, поради зголемување на површините за 56%.

Производството на бостан во 2011 година бележи намалување поради намалениот просечен принос за околу 18%. Додека производството на грав бележи тренд на зголемување на површините за 25% и на вкупното производство за 35%.

1.5. Овоштарство

Овоштарството и лозарството се потсектори со значителен потенцијал, меѓутоа не се доволно искористени. Главната причина за тоа се: несигурниот откуп, пласман и ниските инвестиции. Исто така, домашната преработувачка индустрија за овошје е релативно мала и недоволно развиена (без современа технологија на производство), а пазарите за овие производи се ограничени.

Овошјето е најзастапено во западните делови на земјата коишто се карактеризираат со влажни климатски услови. Површината под овоштарници изнесува 14.000 ha и зафаќа 2,7% од вкупната обработлива површина. Овоштарското производство главно е застапено кај индивидуалните земјоделски стопанства, со исклучок на производството на вишни кое најмногу е застапено кај земјоделските претпријатија и задруги, поради тоа што вишните во целост се користат во преработувачката индустрија.

Производството на **јаболки** е главна гранка од овоштарскиот сектор во Република Македонија и зафаќа 63% од вкупното производство на овошје. Производството на **сливи** е второ по значење во овој подсектор и се карактеризира со зголемено производство од 7,9% во 2010 година во споредба со 2009, но во 2011 година се забележува намалување од 7,2% во споредба со 2010 година. Понатаму, **вишните** опфаќаат околу 3% од вкупното производство на овошје, крушките 4%, а другите овошни видови (кајсии,

праски, дуњи, и др.) околу 10%. Во 2011 година, зголемување на производството е забележано кај црешите, вишните кајсиите и јаболката.

Најзначајни реони за производство на **јаболка** се езерските (Ресенско-Охридски) реони кои се на надморска височина од околу 700 метри, каде се произведуваат 90% од вкупните количества на јаболка во Република Македонија. Од сортиментот најзастапени сорти на јаболки се: Ајдаред со околу 63%, Златен делишес - 20%, Црвен делишес - 10% и други сорти со околу 7%.

Производството на јаболки во 2011 година изнесува 124.552 тони и претставува зголемување од 2,6% во однос на минатата година.

Во однос на приносот на јаболките, во 2011 година имаме зголемување на приносот (kg/стебло) споредено со 2010 година.. Околу 25% од вкупното производство на јаболки се пласира на домашен пазар додека останатиот дел од 75% се преработува или продава на странските пазари. Според податоците на МЗШВ, заклучно со 31 декември 2011 година, од Република Македонија се извезени вкупно **73,640 тони** јаболка, во вредност од **15,1 милиони евра**, што претставува 3,1% од вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени производи. Просечната остварена извозна цена за овој период е **0,21 евра/kg** и е повисока за 0,07 евра/kg од истата остварена во 2010 година (0,14 евра/kg).

Производство на овошје, 2007-2011 година

		2007	2008	2009	2010	2011
Број на стебла, во илјади	Вкупно	415	403	395	384	378
	Родни	382	380	371	366	361
Производство	Вкупно (тони)	8 235	8 26	8 313	7 586	7 460
	kg/стебло	22	22	22	21	21
Број на стебла, во илјади	Вкупно	169	171	172	192	201
	Родни	160	163	164	182	186
Производство	Вкупно (тони)	4 966	5 631	5 587	5 701	6 019
	kg/стебло	31	35	34	31	32
Број на стебла, во илјади	Вкупно	149	148	144	150	154
	Родни	137	137	135	134	140
Производство	Вкупно (тони)	3 531	3 706	2 95	2 996	3 747
	kg/стебло	26	27	22	22	27
Број на стебла, во илјади	Вкупно	4 412	4 512	4 397	4 491	4 357
	Родни	3 942	4 154	4 049	4 313	4 281
Производство	Вкупно (тони)	152 089	174 315	106 356	121 383	124 552
	kg/стебло	39	42	26	28	29
Број на стебла, во илјади	Вкупно	1.499	1.53	1.576	1.601	1.643
	Родни	1337	1354	1400	1.438	1.489
Производство	Вкупно (тони)	27.773	32.826	35.61	38.431	35.448
	kg/стебло	21	24	25	27	24
Број на стебла, во илјади	Вкупно	1.06	926	1.049	696	770
	Родни	932	773	804	494	606
Производство	Вкупно (тони)	7.034	8.832	8.684	5.207	6.514
	kg/стебло	8	11	11	11	11
Број на стебла, во илјади	Вкупно	478	454	597	505	437
	Родни	407	405	396	452	413
Производство	Вкупно (тони)	10.461	11.252	10.266	10.211	9.039
	kg/стебло	26	28	26	23	22

Извор: ДЗС, 2007-2011

1.5.1. Преработка на овошје и зеленчук

Податоците се базираат врз Студијата на Македонската асоцијација на преработувачи на овошје и зеленчук (МАП) од 2011 година.

Преработувачката индустрија на овошје и зеленчук има огромно значење за агро-комплексот и неговиот развој, а таа важна улога се базира на следните факти :

- Целокупната сировина за преработка (овошје и зеленчук) потекнува исклучиво од домашно производство;
- Индустријата е ориентирана кон извоз (80% од вкупното производство) на пазарите на ЕУ и на соседните пазари;
- Вработуваат значаен дел на сезонска работна сила преку годината.

Класификација на капацитетите

Од вкупно 49 регистрирани компании за преработка на овошје и зеленчук, во 2011 година активно работеле 41 компанија, додека останатите 8 компании имале прекин во производството поради разни причини (реновирање, нова опрема, градба). Според класификацијата на опремата, 29 компании се бават со конзервирање, 7 компании работат со замрзнување, 2 компании работат со сушење и 3 компании со комбинирани капацитети за преработка на сировините.

Според видот на производството, 22 претпријатија преработуваат само зеленчук, 4 се занимаваат само со преработка на овошје, додека 15 претпријатија ги преработуваат двете групи на земјоделски производи.

Преработката на зеленчук опфаќа 90% од сите активности, додека само 10% е преработка на овошје.

1.5.1.1. Откуп на суровини

Во 2011 година, откупот на суровини изнесува 70,1 илјади тони, или за 1% повеќе во споредба со 2010 година.

Откуп на суровини од страна на преработувачката индустрија, 2009 - 2011 година

Суровина	Откуп во 2009 (во 1000 t)	% од вкупното	Откуп во 2010 (во 1000 t)	% од вкупното	Откуп во 2011 (во 1000 t)	% од вкупното
Црвени пиперки (капија)	29,7	44,1	32,9	47,4	37,6	53,7
Бели пиперки	1,0	1,5	1,2	1,7	1,1	1,7
Гамби	0,7	1,1	1,6	2,3	1,6	2,3
Феферони	2,0	3,0	2,1	3,0	1,5	2,1
Корнишони	2,7	4,1	3,5	5,1	4,3	6,1
Цвекло	2,7	4,1	1,5	2,2	2,4	3,4
Модар патлиџан	3,2	4,8	3,0	4,3	3,2	4,5
Зелка	2,9	4,3	2,5	3,6	2,1	3,0
Моркови	0,9	1,3	0,3	0,4	0,3	0,4
Индустриски домати	4,9	7,3	8,4	12,1	6,2	8,9
Кромид	1,4	2,1	1,3	1,9	0,6	0,9
Вишни	3,2	4,8	2,4	3,5	3,3	4,7
Сливи	0,9	1,3	1,6	2,3	0,7	1,0
Индустриски јаболки	1,7	2,5	1,5	2,2	0,3	0,4
Друго	9,2	13,7	5,6	8,0	4,9	6,9
Вкупно	67,1	100%	69,4	100%	70,0	100%

Извор: МАП, 2011

Во 2011 година, индустријата откупила вкупно 65,3 илјади тони зеленчук (или 93%) и 4,7 илјади тони овошје (или 7%) за преработувачки цели, од што на црвената индустриска пиперка (Куртовска капија) како најважната суровина за преработувачката индустрија, отпаѓа 53,7% од вкупно откупеното количество на овошје и зеленчук. Освен вишните кои се многу баран производ од странските купувачи, останатиот дел од откупот на овошје за преработка е симболичен.

Преработувачките капацитети откупиле 27 илјади тони на свежи производи директно од индивидуалните производители (или 38,5 %), додека 30,7 илјади тони се откупени од трговци/постредници (или 43,8%). Земјоделските задруги ја снабдиле индустријата со само 0,4 илјада тони или 0,6%, додека останатите 12 илјади тони на свежо овошје и зеленчук (или 17,1%) биле обезбедени од земјоделските фирми.

1.5.1.2. Производство на преработено овошје и зеленчук

Во периодот 2004-2011 година индустријата бележи постојан раст во производството како резултат на зголемената побарувачка за македонските преработки од страна на странските купувачи, како и порастот на побарувачката на домашниот пазар, добрата понуда во малопродажните синџири и промена во животните навики на населението (купување на готови производи наместо домашно подготвување на зимница).

Во 2011 година индустријата го зголеми вкупното производство во споредба со 2010 главно како резултат на подобрениот маркетинг и продажните практики на производителите, зголемената побарувачка од меѓународните пазари и дополнителната владина поддршка на фармерите кои своето производство го предале во преработувачките капацитети.

Производството од преработувачката индустрија во 2011 година изнесува 52,8 илјади тони, што е за 5,2 илјади тони или 10,2% повеќе, споредено со минатата сезона. Производите од пиперка доминираат во вкупното производство. Главни карактеристики на сезоната од 2011 година беа поволните временски состојби, но веќе елаборираните недостатоци (пристап до поволни финансиски средства, целосна имплементација на договореното производство) кои не им дозволија на преработувачките капацитети во целост да ги искористат потенцијалите на домашното производство на сировини и да ги оптимизираат своите производствени планови. Конзервната компонента имаше највисоко учество во севкупното производство на преработени производи во 2011 година. Според истражувањето, најмногу произведуван е индустриски ајвар (18% во вкупното производство), па потоа следат: смрзнати пиперки, корнишони, печени пиперки, итн. Производството на замрзнати пиперки (претежно од типот капија) и во 2011 година бележи голем пораст со 8,9 илјади тони во споредба со 5.3 илјади тони, во 2010 година.

Производство од преработени овошје и зеленчук, 2003-2011 година

Година	Вкупно производство ('000 t)	Зголемување во '000 t (споредено со предходната година)	Зголемување во % (споредено со предходната година)
2004	25,7	4,7	+22,4
2005	28,2	2,5	+9,7
2006	43,6	15,4	+54,6
2007	45,1	+1,5	+3,4
2008	54,2	+9,1	+20
2009	45,9	-8,3	-15,3
2010	47,6	+1,7	+3,7
2011	52,8	+5,2	+10,2

Извор: МАП, 2011

Производство на преработки по категорија

Категорија	Производство во 2008 (во тони)	% од вкупно	Производство во 2009 (во тони)	% од вкупно	Производство во 2010 (во тони)	% од вкупно	Производство во 2011 (во тони)	% од вкупно
Конзервирање	39.805	73,4	39.558	86,1	38.225	80,1	40 415	76,5
Смрзување	14.001	25,8	6.246	13,6	9.275	19,5	12 353	23,4
Сушење	418	0,8	159	0,3	173	0,4	89	0,1
Вкупно	54.224	100	45.963	100	47.673	100	52 857	100

Извор: МАП, 2011

Преработки од овошје и зеленчук

Име на производ	Производство во 2008 (во '000 t)	% од вкупно	Производство во 2009 (во '000 t)	% од вкупно	Производство во 2010 (во '000 t)	% од вкупно	Производство во 2011 (во '000 t)	% од вкупно
Индустриски ајвар	10,1	18,6	10,4	22,6	10,3	21,6	9,5	18,0
Домашен ајвар	2,6	4,8	2,2	4,8	2,1	4,5	3,1	5,9
Лутеница	0,9	1,7	0,9	2,0	0,9	1,9	0,8	1,5
Печени пиперки	2,2	4,1	3,2	7,0	3,1	6,5	3,9	7,4
Барени пиперки	2,0	3,7	1,9	4,2	1,2	2,5	1,3	2,5
Феферони	1,9	3,5	1,9	4,2	2,4	5,1	1,6	3,0
Корнишони	5,0	9,2	3,9	8,4	4,8	10,1	5,4	10,2
Цвекло	2,5	4,6	3,3	7,2	2,0	4,2	2,8	5,3
Кечап	1,8	3,3	2,3	5,0	2,1	4,5	2,9	5,5
Мешани салати	1,8	3,3	1,3	2,8	1,1	2,3	0,8	1,5
Смрзнати вишни	2,3	4,2	1,3	2,8	1,4	2,9	1,6	3,0
Смрзнати пиперки	8,0	14,8	2,8	6,1	5,3	11,1	8,9	16,9
Друго	13,1	24,2	10,5	22,8	10,9	22,8	10,2	19,3
Вкупно	54,2	100	45,9	100	47,6	100	52,8	100

Извор: МАП, 2011

1.5.1.3. Искористеност на производствените капацитети

Општа карактеристика на индустријата за преработување на овошје и зеленчук е ниската искористеност на производствените капацитети. Просечната искористеност изнесувала околу 27% во 2005 година, 36% во 2006, 40% во 2007, 45% во 2008, 38% во 2009, 40% во 2010 година и 40% во 2011 година. Вкупно инсталирани капацитети за преработка на овошје и зеленчук изнесуваат околу 120.000 тони за финален производ.

Намалената искористеност на производствените капацитети главно се должи на повеќе фактори од кои ќе наведеме неколку :

- Континуирана понуда на квалитетни сировини;
- Немање договорно производство со добавувачите на сировини;
- Пристап до поволни финансиски средства од банките;
- Недостаток на обучена работна рака во сезоната на преработување;
- Немање соодветни капацитети за чување и складирање на сировините и готовите производи;
- Немање развој на нови производи со додадена вредност;
- Немање заедничка стратегија и поддршка на маркетингот;

1.5.1.4. Трговија со преработки од овошје и зеленчук

Преработувачката индустрија е, главно, извозно ориентирана. Во моментот, македонските преработени производи имаат позитивна репутација кај увозниците на прехранбени производи од регионот и ЕУ. Како резултат на тоа, постои позитивен тренд на зголемување на количините за извоз. Многу поволниот трговски режим меѓу Република Македонија и ЕУ, и понатамошната трговска либеризација посебно како резултат на ЦЕФТА договорот, би требало уште повеќе да ја зајакнат конкурентската позиција на нашите производи.

Пазарот на ЕУ земјите и соседните пазари се главните извозни одредишта за преработките од овошје и зеленчук. Во 2011 година извозот на овие производи на ЕУ пазарите во количина изнесува 54,8% и вредност 49,9% од севкупниот извоз на преработени производи од Република Македонија. Вкупно извозот во ЕУ во 2011 е зголемен за 2,3% по количина и 3,8% во вредност во споредба со 2010 година. Извозот на регионалните пазари (Србија, Црна Гора, Хрватска, Босна и Херцеговина, Косово) учествува со 38,6% по количина и 41,4% по вредност од вкупниот извоз на преработки од овошје и зеленчук. Останатите пазари (Австралија и САД) поради големата концентрација на иселеници од Република Македонија и од другите Балкански земји, се исто така многу важни извозни одредишта поради зголемената побарувачка.

Преглед на главните извозни пазари за преработки од овошје и зеленчук во 2011 година

Година	Количество (000 тони)	Количество (%)	Вредност (мил.€)	Вредност (%)
Вкупен извоз	39,2	100	42,3	100
ЕУ земји	21,5	54,8	21,1	49,9
Србија	5,5	14,1	6,4	15,1
Хрватска	3,5	8,9	4,0	9,5
Босна и Херцеговина	2,3	5,9	2,8	6,7
Црна Гора	1,8	4,6	2,2	5,2
Косово	2,0	5,1	2,1	4,9
Австралијаа	0,9	2,2	1,5	3,5
САД	0,4	1,1	0,6	1,4
Друго	1,3	3,3	1,6	3,8

Извор: МАП, 2011

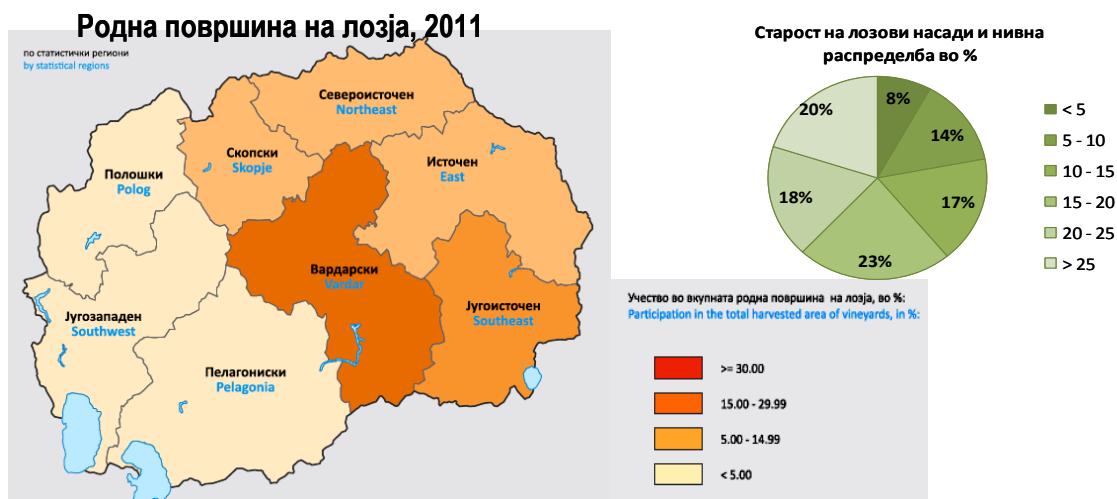
Релативно ниската извозна вредност на производите (1 kg. за 1,07 €) покажува дека домашните преработувачи главно извезуваат производи со мала додадена вредност, наменети за широка потрошувачка, и базирани на ниски извозни цени. Недостатокот на брендови, немање заедничка стратегија за маркетинг, заеднички настап во извозот и низа други недостатоци го намалуваат потенцијалот кој го има оваа гранка на индустријата.

1.6. Лозарство и винарска индустрија

Лозарството заедно со производството на вино допринесува со околу 17%-20% од земјоделскиот БДП. Виното, после тутунот, е вториот најважен производ во однос на извозната вредност на земјоделските производи.

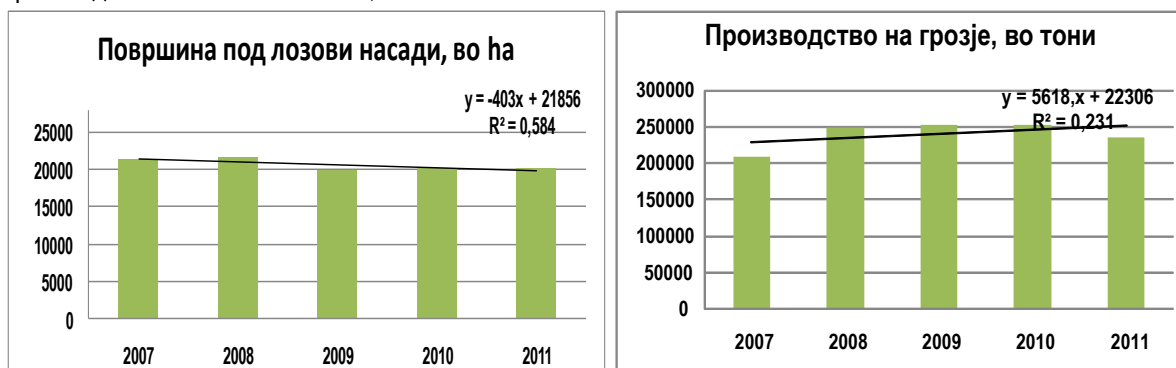
Лозовите насади во Република Македонија се со неповолна старосна структура. Причините се: фрагментирани парцели коишто се резултат на долгогодишното „ситнење“ на обработливите површини, обичаите за наследство, традицијата за неформалните релации на пазарот на земјиште и долгиот временски период на слабо инвестирање. Повеќе од 60% од лозовите насади се постари од 15 години кои треба да бидат цел на инвестиција за нивно обновување (копачење/пресадување) за да се одржи производствениот (квантитативен и квалитативен) потенцијал.

Извор: ДЗС, 2011; ФЗНХ

Вардарскиот и Југоисточниот регион се зафатени со најголем удел од родните лозови површини. По своите климатски карактеристики, Република Македонија е класифицирана како една географска област – реон за производство на регионално вино, па поради тоа, сите вина произведени во земјата носат иста географска ознака „Македонија“. Географската област на потекло на квалитетно вино се виногорјата кои ги има вкупно 16, и тоа: Скопско, Велешко, Тиквешко, Гевгелиско-Валандовско, Струмичко-Радовишко, Овчеполско, Кочанско-Виничко, Кумановско, Кратовско, Пијанечко, Прилепско, Битолско, Преспанско, Охридско, Кичевско и Тетовско виногорје.

Лозовите насади учествуваат со околу 4% од вкупното обработливо земјиште, вклучувајќи околу 30 ха матичњаџи за производство на лозови калемци. Површините под лозови насади генерално бележат тренд на опаѓање од 2007 до 2010 година. Во 2011 година површините под лозов насад изнесуваат 20.164 ха и се забележува благ пораст на површините, а намалување на бројот на пенушките. Доколку се анализира производството на грозје во 2011 година, се забележува дека во споредба со 2010 година производството е намалено за 7,3%.

Извор: ДЗС, 2007-2011

Преглед на површини под лозја и производство на грозје, 2007-2011 година

Година	2007	2008	2009	2010	2011
Површина (хектари)	21 312	21 767	19 960	20 033	20 164
Производство на грозје (тони)	209 701	247 990	253 456	253 372	235 104

Извор: ДЗС, 2006-2011

Во површините под лозја, винските сорти грозје учествуваат со 70%, од што бели сорти се 40%, а обоени 60%. Најзастапени обоени вински сорти се: Вранец и Кратошија со подолга традиција на одгледување, а од белите сорти: Смедеревка, Жилавка, Шардоне, Ризлинг, Совињон бел и др. Од трпезните сорти на грозје доминираат: Афус-Али, Кардинал, Мускат Италија, Мускат Хамбург, Бело Зимско, и др. Во лозарството вклучени се околу 25.000 фарми, од кои околу 70% се индивидуални стопанства, а 30% се земјоделски фирми. Просечните приноси на грозје изнесуваат 11,6 тони/ха.

Трпезното грозје најмногу се произведува во Вардарскиот регион. По него следат Југоисточниот и Североисточниот регион. Асортиманот на сортите на трпезно грозје вклучува неколку класи од многу рани, до многу доцни сорти на трпезно грозје.

Поради поволната клима македонското трпезно грозје има висок квалитет и значителен извозен потенцијал. Извозот е остварен во повеќе земји во коишто традиционално се извезува грозјето од Република Македонија.

Преглед на вкупно извезено грозје (во килограми), 2007-2011 година

Година	2007	2008	2009	2010	2011
Трпезно грозје	9 167 337	11 931 980	13 801 004	17 148 882	18 352 046
Винско грозје	28 547 993	10 461 476	10 924,908	14 518 814	16 380 389
Вкупно	37 715 330	22 393 456	24 725 912	31 667 696	34 732 435

Извор: МЗШВ, 2011

Откупот на грозјето се одвиваше нормално со предвидената динамика и заврши во предвидениот временски период. Временските услови во текот на 2011 година допринесоа грозјето од овогодишната реколта да биде со добар квалитет. Од страна на винарските визби откупени се вкупно 115.542 тони винско грозје и остварен е вкупен извоз на грозје во количина од 34.732 тони.

Откуп на винско грозје од домашни визби, 2007-2011 година

Година	2007	2008	2009	2010	2011
Откуп (во тони)	113 483	160 600	157 595	121 120	115 542

Извор: МЗШВ, 2011

1.6.1. Регистар на лозови насади

Кон крајот на 2009 и почетокот на 2010 година, МЗШВ го прошири пилот винскиот регистар, воспоставен во периодот 2004-2006 на целата територија на земјата, при што беа реализирани фотоинтерпретација и векторизација на податоците, односно беа идентификувани и дигитализирани приближно 22.000 ха под лозови насади.

Покрај ова, Регистарот на лозови насади, како дел од регистрите на постојани насади (лозов, овошен и регистар на насади под маслинки) беше интегриран и во рамките на СИЗП (LPIS), вклучително и специфичните податоци кои се однесуваат на секој поединечен регистар – површини, сорти, година на подигнување, растојание помеѓу редовите, систем за наводнување и сл. Листата на заштитени имиња на вино се дадени во прилог 1.

1.6.2. Производство на вино

Во моментот постојат 75 регистрирани винарски визби со вкупен капацитет за преработка на грозје во вино од 2.338.467 hl т.е. приближно два пати поголем од годишното производство на грозје. Зголемувањето на бројот на винарски визби од 28 во 2003 на 75 во 2011 (главно визби со мала и средна големина), се должи на концентрирање на производство на висококвалитетни вина во шишиња, со контрола на сортите, лозовите насади и бербата, софистицирана преработка и маркетинг технологии кои се конкурентни како на домашните така и на странските пазари. Домашната потрошувачка на вино се

проценува на 8,6 литри во просек по домаќинство. Мешовитите домаќинства се јавуваат како најголеми потрошувачи на вино, односно трошат 9,8 литри вино по домаќинство.

Производство на вино, 2007-2011 година

Година	2007	2008	2009	2010	2011
Вкупно производство на вино (илј. литри)	91 103	92 435	95 506	89 222	82 318

Извор: МЗШВ, 2011

2. Сточарско производство

Основна цел на сточарското производство е обезбедување на населението со висококвалитетни сточарски производи: млеко и месо. Во Република Македонија сточарството во најголема мера се одвива во ридско-планинските предели во периметар на северната, западната и источната граница со широчина на појасот од 10-80 км. Овие региони се граничат со регионите за производство на поделелски култури со што се зголемува интеракцијата од аспект на искористувањето на нус производите од поделелството во исхраната на добитокот.

Нашата земја во голема мера зависи од увезената добиточна храна како: пченка, протеини и растителни масти (соја и сончоглед, пченкарен глутен), како и комплетни мешавини или додатоци (комбинација од протеини или протеини, минерали и витамини). Македонија е нето увозник на сурово месо и отпадок, колбаси и слични производи од месо и млечни производи, додека е нето извозник само на јагнешко месо, а во одредени години и на јајца.

Сточарството учествува со 27,5% во вредноста на земјоделското производство. Најголемо учество, пак, во вредноста на добиточните производи има млекото (49,8%), потоа свињите (16%), говедата (15,3%), овците и козите (7,2%)

Според Државниот завод за статистика во 2011 година бројната состојба кај говеда се зголемува за 2% во однос на 2010 година и додека кај овците се забележува пад за 1,5% во однос на претходната 2010 година. Бројот на свињите се зголемува за 3%. За разлика од претходната година кога бројот на пчелните семејства беше највисок, во 2011 година тие повторно опаѓаат за 16%.

Бројна состојба на добиток

Вид на добиток	2007	2008	2009	2010	2011
Говеда	253 766	253 473	252 521	259 887	265 299
Овци	817 536	816 604	755 356	778 404	766 631
Свињи	255 146	246 874	193 840	190 552	196 570
Живина	2 263 894	2 226 055	2 117 890	1 994 852	1 994 260
Пчели	58 307	61 705	53 439	76 052	65 277

Извор: ДЗС, 2007-2011

Преработувачката индустрија за месо главно е зависна од увозот на сурово месо. Објектите за колење на животните, преработка и складирање на производите од животинско потекло поделени се во следните категории:

- Објекти за колење на животни;
- Објекти за конфекционирање на месо;
- Објекти за преработка и расекнување на месо од дивеч;
- Објекти за преработка на месо и подготовка на производи од животинско потекло;
- Објекти за ладење, замрзнување и складирање на производи од животинско потекло.

Во однос на изградбата, техничката опрема, капацитетот, методи на работа и организација на ветеринарната инспекција, тие се класифицирани на следниов начин:

- Објекти со висок капацитет на производство-индустриски објекти;
- Објекти со помал капацитет на производство-занаетчиски објекти;
- Објекти (простории) во домаќинства за преработка на млеко и подготовка на производи од млеко, сортирање и пакување на јајца.

Во Република Македонија не постојат кланици одобрени за извоз во ЕУ на црвено месо (освен четири кланици за јагниња). Главниот проблем се јавува во објектите каде нема прочистителна станица за вода, а и не постои интерес кај преработувачите да ги исполнат критериумите на ЕУ. Системот за оценка на труповите не го следи СЕУРОП системот за класификација и другите стандарди согласно со

внатрешниот пазар на ЕУ. Во таа насока во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е донесен Закон за квалитет на земјоделски производи кој е објавен во Службен весник на РМ број 140/10 и во кој како посебна глава е и квалитетот на говедски, свински, овчи и козји трупови на линија на колење. По донесувањето на законот во периодот се донесуваат и подзаконски акти од истиот закон со кои се овозможува спроведување на СЕУРОП системот за класификација.

2.1 Говедарство

Говедарството е основна гранка на сточарството и е најзастапено во ридско-планинските предели по должината на северната, западната и источната граница на земјата. Националната расна структура вклучува претежно млечни раси на говеда, но присутни се и комбинирани раси за месо.

Расната структура во 2011 година не е значително променета во однос на минатата година. Таа ја сочинуваат истите раси: 42% холнштајн-фризиска раса (претежно за млеко), 10% буша (домашна раса која се користи за млеко, месо и во исклучителни случаи за работа во тешко достапните подарчја), 5% сименталци (подеднакво се користат за млеко и месо), 4% монтафонска раса (млеко/месо) и 0,25% оберинталска раса (млеко/месо).

Извор: МЗШВ - Управа за ветерина, 2011

Општата структура на одгледувачите на говеда проценета е на следниов начин:

1. **Традиционални фармери**, кои имаат нископродуктивни 1-3 крави со ниско годишно производство на млеко од 2-3 илјади литри/крава. Ниската продуктивност се јавува поради несоодветните услови на одгледување, како и слабиот квалитет на добиточна храна. Овој тип на производители не претставува солидна основа за идното пазарно производство.
2. **Семејни фарми**, кои имаат 5-20 крави со годишно производство на млеко од 4-5 илјади литри/крава просечен принос. Најчесто тие се мешани фарми кои треба да претставуваат идна основа за развој на говедарството.
3. **Специјализирани фарми**, со повеќе од 20 крави со висока продуктивност и годишно производство на млеко од над 5 илјади литри/крава. Бројот на ваквите типови на фарми е мал (само 3% од фармите). Фарми со повеќе од 50 грла се само 1% од вкупниот број. Тие треба да бидат носители на производство на квалитетен генетски материјал за преостанатите фарми (репродуктивни центри).

Во 2011 година од вкупно 265.299 говеда, на молзни грла отпаѓа околу 49% или 131.275. Просечната млечност по молзна крава изнесува 2.866 литри млеко и претставува намалување во однос на минатата година. Повисока просечна млечност од 5.211 литри/молзна крава постигната е кај земјоделските претпријатија и задруги, во однос на индивидуалните производители (2.812 литри/молзна крава). Вкупното производство на кравјо млеко во 2011 година изнесува 376.290 илјади литри од кои 97% се произведени од страна на индивидуалните производители. Производството на млеко оваа година бележи зголемување од 1,3% во однос на минатата година.

Бројна состојба на говеда и производство на млеко и месо, 2011 година

Бројна состојба					Производство		
Вкупно говеда	Молзни крави	Говеда до 1 година	Говеда од 1-2 години	Говеда над 2 години	Просечна млечност по молзна крава (литри)	Производство на кравјо млеко (илјади литри)	Производство на говедско месо (во тони)
265.299	131.275	47.431	23.919	193.949	2.866	376.290	5.301

Извор: ДЗС, 2011

Производството на говедско месо од 5.301 тони бележи намалување од 16,7% во споредба со минатата година. Произведената количина не е доволна за потребите на домашните потрошувачи, па затоа потребата се задоволува со увоз кој во 2011 изнесува 8.197 тони. Најголем дел од увезеното говедско месо отпаѓа на свежо и разладено месо, а дел е наменето за преработувачката индустрија за месо.

2.2. Овчарство

Еколошките чисти зони и пространи пасишта кои зафаќаат повеќе од половината од вкупното земјоделско земјиште претставуваат одлична подлога за развој на овчарството. Покрај погодните географско-климатски услови со над 54% пасишта од вкупната земјоделска површина, овчарството бележи тренд на постојано намалување (со исклучок на 2010 година каде имаме благо зголемување) поради екстензивно-номадскиот начин на држење (одгледување), нерешените социјални услови на

руралното населние и миграцијата на населението во градските средини.

Овчарството кај нас секогаш се базирало на мали индивидуални и семејни фарми со големина на стадо од 20 до 200 овци, а поретко над 300. Околу 95% од молзните овци се одгледуваат од страна на индивидуални земјоделски стопанства.

Расната структура на популацијата на овци во Република Македонија главно се состои од расата оплеменета „праменка“, поделена во „овчеполски сој“ и „шарпланински сој“. Во последно време се зголемува бројноста

Извор : АХВ, 2011

на мелезите со расите „виртемберг“ (за месо) и „аваси“ (за млеко). Со оглед на доминантната можност за извоз на јагнешко месо, традиционално не постои јасно дефинирана производствена ориентација (месо–волна наспроти млеко-месо).

Во 2011 година вкупниот број на овци изнесува 766.631 грла. Зголемување на бројот на овците за 3% во однос на претходната година е забележано кај земјоделските претпријатија, додека кај индивидуалните земјоделски стопанства бројот е намален е за 1,7%.

Бројна состојба на овци и производство на млеко, месо и волна, 2011 година

Бројна состојба на овци	
Овци	766 631
Молзни овци	495 693
Број на стрижени овци	594 736
Јагниња и шилежиња до 1 година	186 076
Овци за приплод	545 214
Овни и други јалови овци	35 341
Производство на млеко, месо и волна	
Производство на овчо млеко (во илјади литри)	25 381
Просечна млечност по молзна овца (во литри)	51 2
Производство на овчо месо (во тони)	6 370
Производство на волна (во тони)	975
Просек по стрижена овца (во kg)	1,6

Извор: ДЗС, 2011

Вкупното производство на овчо млеко во 2011 година е 25.381.000 литри и претставува намалување од околу 26% во однос на претходната година. Просечен принос изнесува 51,2 литри по молзна овца. Млечноста на овците во индивидуалните земјоделски стопанства во просек изнесува 51,7 литри/молзна овца, додека во земјоделските претпријатија и задруги 40,7 литри/молзна овца. Откупната цена на овчото млеко е приближно двојно поголема од откупната цена на кравјото млеко. Најголем дел од овчото млекото се преработува во бело овчо сирење (од типот на фета) кое се продава на домашниот пазар, но и мали количества се извезуваат во соседните земји (како Грција) во сезоната на молзење.

Други домашни млечни производи се овчи кашкавал, кисело млеко и сурутка. Млечните овчи производи имаат добар извозен потенцијал поради ниските производствени трошоци и високиот квалитет. Сепак, слабата производствена технологија, како и недоволната хигиена и примена на стандардите за квалитет, претставуваат значителен недостаток за развој на овие производи. Во поново време, производителите покажуваат тренд на зголемување на производството на млеко и вкрстување на различни раси овци кои имаат висок потенцијал за производство на млеко. Со цел да се подобри размножувањето на добитокот, формирани се повеќе центри за размножување со високо квалитетни овни (од расите источно-фризиски, виртемберг и аваси) под контрола на овластени институции.

Во 2011 година вкупното производство на волна изнесува 975 тони. Производството на волна најмногу е застапено во индивидуалниот сектор (околу 93% од вкупното производство), во кој, просекот по стрижена овца изнесува 1,6 kg. Земјоделските претпријатија, пак, остваруваат повисоко производство на волна по стрижена овца 2.1 kg.

Производство на овчо месо во 2011 година изнесува 6.370 тони. Република Македонија е нето извозник на јагнешко месо. Околу 85% од македонските трупови јагниња се извезуваат во земјите на ЕУ главно во Грција и Италија, најмногу во периодите околу Божиќ и Велигден - во април (католички Велигден) и декември (католички Божиќ). Овие пазари бараат јагниња со тежина на трупот од 7 до 8 kg. Јагнињата се колат во кланици кои имаат дозвола за извоз и се извезуваат како свежо разладено месо. Иако, македонскиот извоз во ЕУ е ослободен од давачки за увоз, сепак, истакнатото „Македонско јагне“ во моментот е под закана како резултат на воведување и мешање на различни раси. Поради тоа, станува сè потешко да се произведе униформно-непроменливо заклано јагне со потребните квалитети. Помали количества се продаваат во Хрватска (која станува значаен растечки пазар), Србија и Црна Гора, како и Кипар, генерално во безцаринска квота.

Вкупен извоз на јагнешко и овчо месо по држави, 2011 година

Земја увозник	Јагнешко и овчо месо во тони
Италија	1 848
Грција	725
Хрватска	484
Србија	23
Вкупно	3 081

Извор: ДЗС, 2011

2.3. Козарство

Во 2011 година регистрирани се 72.778 грла кози, од коишто молзни кози се 62.711 грла. Козарството најмногу е развиено во Југоисточниот (31%) и Источниот регион (24%), додека најслабо развиени козарски региони се Скопскиот и Полошкиот. Козарството главно се одвива од страна на индивидуалните земјоделски стопанства (98,2%). Расниот состав на козите главно е од типот на балканска коза со изразено присуство на мелези од санската раса, но има и козарски фарми кои располагаат со подобрен расен состав од типот на алпина.

Извор: МЗШВ, Управа за ветерина

на козите е 248 литри по молзна коза, при што во 2011 година, приносот кај индивидуалните производители изнесува 245 литри.

Пазарот за козјо млеко сè уште е неразвиен. Цената на козјото млеко е половина од цената на овчото млеко (т.е. скоро еднаква со цената на кравјото млеко), па поради тоа, многу од фармерите на овци го мешаат козјото со овчото млеко. Поради релативно високите цени на преработките од козјо млеко, сè повеќе фармери се опремуваат со објекти за преработка кои се наоѓаат на самата фарма и ги снабдуваат супермаркетите и продавниците за сирење со различни специјални видови на козјо (или мешано) сирење.

Производство на козјо млеко, 2011 година

Показатели	Број на молзни кози	Просек по молзна коза (литри)	Производство на млеко (000 литри)
Земјоделски претпријатја (задруги)	909	458	416
Индивидуални земјоделски стопанства	61 802	245	15 149
Вкупно	62 711	248	15 565

Извор: ДЗС, 2012

За унапредување на козарството формирани се повеќе одгледувалишта. Производството на козјо месо нема некое поголемо значење. Најголем дел од производството е јарешко месо.

2.4. Свињарство

Во 2011 година, во Република Македонија регистрирани се 196.570 грла свињи. Бројот на свињите во земјоделските претпријатија е незначително намален, додека кај индивидуалните земјоделски стопанства забележано е зголемување од 5,4% во однос на минатата година. Во земјоделските претпријатија и задруги се одгледуваат 38% од вкупниот број на свињи во земјата, а останатите 62% грла се одгледуваат кај индивидуалните земјоделски производители.

Во свињарството, најзастапена раса се ландрасите (белгиски, дански, шведски и германски) како и голем јоркшир и дурок. Внесувањето на новиот генетски материјал е направен само со увоз на нерези, со цел да се избегне парење во сродство и да се зголеми просекот на производствените резултати.

Товните прасиња се колат со околу 100 kg жива мера. Проценето е дека околу 90% од домашните потреби за сурово свинско месо се покриваат од домашното производство, но македонската месна индустрија за своите потреби целосно увезува замрзнато свинско месо. Недостатокот од домашното производство на свинско месо наменето за потребите на населението, се покрива со увоз на свежо, разладено или замрзнато свинско месо (во 2011 година увезени се 10.476 тони свинско месо). Вкупното производство на свинско месо во 2011 година изнесува околу 8.340 тони (приближно исто остварено производство како и минатата година).

Бројна состојба на свињите

Категорија	2011
Прасиња до 20 kg	53 973
Свињи од 21 до 50 kg	54 718
Свињи од 51 до 110 kg	55 950
Свињи над 110 kg	6 772
Назимки и спрасни назимки	6 652
Маторици	17 528
Нерези	977
Вкупно свињи	196 570

Извор: ДЗС, 2011

2.5. Живинарство

Во текот на последните десет години бројот на живината постојано се намалува, иако индивидуалните земјоделски стопанства ја зголемуваат активноста во овој сектор. Околу 66% од вкупната живина од сите видови е сместена во индивидуалниот сектор.

Производството на јајца е примарна активност на македонската живинарска индустрија. Околу 35% од вкупниот број на несилки отпаѓа на големите фарми кои во просек имаат 80-100 илјади несилки по фарма и просечно производство од 241 јајца/кокошка носилка. Останатиот број, припаѓа на индивидуалните стопанства со просечно производство од 165.730 илјади јајца по фарма и просечно производство од 166 јајца/кокошка носилка.

Вкупниот број живина во 2011 година изнесува 1.944.260, додека вкупниот број на кокошки носилки изнесува 1.537.113 кои произведуваат во просек 193 јајца/кокошка.

Број на живина и производство на јајца, 2011 година

Показател	Вкупно	Индивидуални земјоделски стопанства	Земјоделски претпријатија и задруги
Број на живина			
Живина од сите видови	1 944 260	1 294 677	649 583
Кокошки носилки	1 537 113	997 098	540 015
Производство на јајца			
Производство на јајца (во илјада парчиња)	295 908	165 730	130 178
Просек по кокошка (во парчиња)	193	166	241

Извор: ДЗС, 2011

Производството на пилешко месо се базира главно од колење на бројлери чија продуктивност е намалена. Производството е организирано во големи фарми од индустриски тип и во помали приватни фарми во задружна форма (околу 30). Во државата постојат само две кланици (со вкупен капацитет од 2 милиони птици годишно), што го ограничува развојот на живинарството. Домашното производство на пилешко месо бележи брз раст во последната деценија, но сепак покрива само 20% од домашната побарувачка. Поради тоа, најголемото количество на пилешко месо доаѓа од увоз како замрзнато пилешко месо. Увезеното месо се продава по пониски цени со што ја намалува цената на домашниот пазар. Увезот на пилешко месо претставува најголем дел од вкупниот увоз на агро-прехранбени производи.

Интересен тренд во живинарската индустрија е неодамнешниот развој на нови активности, како што е одгледувањето ноџи. Со релативно ниска вредност на постоечката инвестиција (2.000 - 4.000 € по семејство), солидните приходи и сигурниот пласман на производството на договорна основа, фармерското производство на овие птици, иако во почетната фаза на својот развој, може да обезбеди добри можности како профитабилна алтернатива за диверзификација на постојните земјоделски активности.

2.6. Пчеларство

Пчеларството во Република Македонија преставува важна гранка во прв ред поради големото биолошко значење на медоносните пчели при опрашување на ентомофилните растенија (пред сè овошните култури), но секако и поради производството на пчелни производи (мед, восок, полен, прополис, матичен млеч и пчелин отров).

Бројот на пчелни семејства во 2011 година изнесува 65.277. Најголемиот дел од производството (речиси 100%) се одвива во индивидуалниот сектор, каде што се остварува во просек 17 kg мед по пчелно семејство. Годишното производство на мед во 2011 година изнесува 1105 тони, од кои, само 1 тон се произведени од страна на земјоделските претпријатија.

Број на пчелни семејства и производство на мед, 2011 година

Показател	Вкупно	Индивидуални земјоделски стопанства	Земјоделски претпријатија и задруги
Број на пчелни семејства			
Пчелни семејства	65 277	65 221	56
Производство на мед			
Производство на мед (во тони)	1 105	1 104	1
Просек по пчелно семејство (во kg)	17	17	11

Извор: ДЗС, 2011

Просечното годишно производство по пчелно семејство е ниско во споредба со производството од други држави, а се должи на апитехничките, одгледувачко-еколошките и на генетските фактори. Скоро целокупното производство на мед се конзумира на домашниот пазар, а само 19% од производството во 2011 се извезува.

Најзастапен подвид медоносна пчела е **apis mellifera macedonica** (16%) пред **apis mellifera ligustica** (13%), потоа **apis mellifera carnica** (10%), **apis mellifera mellifera** (5%) и **apis mellifera caucasica** (5%), додека преостанатиот процент (51%) припаѓа на популацијата на нови генетски форми (вкрстоски) кои не соодветствуваат со расните стандарди.

2.7. Одгледување на полжави

Одгледувањето на полжави е профитабилен бизнис кој во Македонија се развива во последните 8-9 години. Производството на полжави бара мал простор. Во просечна фарма од 0,2 ha, со мрежа се оградуваат шест до седум леи, а одгледувањето трае шест месеци.

Производството се обезбедува по пат на веќе склучени договори со компании од други држави (како Италија) од кои побарувачката е голема. Странските откупувачи исплаќаат во просек 2,5 евра/kg полжави. Во Здружението на одгледувачи на полжави со седиште во Куманово членуваат 25 фарми коишто произведуваат околу 40 тони полжави. Ова производство не е доволно за да ја задоволи растечката побарувачка на европските пазари.

3. Политика на квалитет и органско земјоделство

3.1. Политика за квалитет

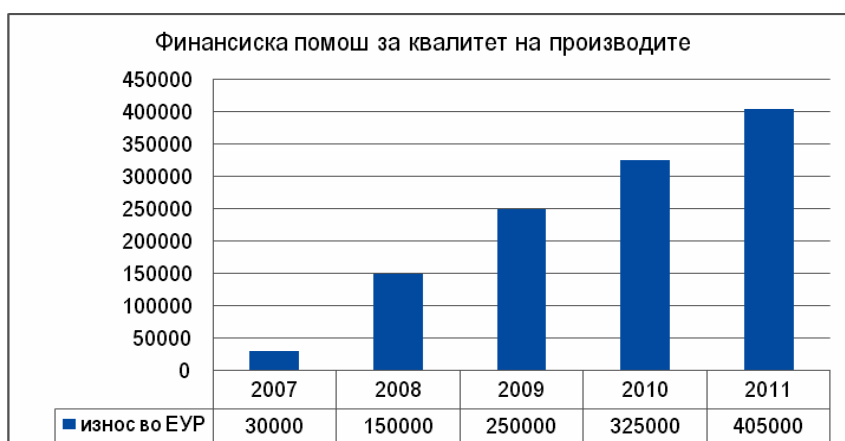
Во однос на политиката за квалитет на земјоделските производи, Законот за квалитетот на земјоделските производи („Службен весник на Република Македонија бр.140/10“), ги уредува пазарите на земјоделските производи, стандардите за квалитет, класификацијата, означувањето на квалитетот и информацискиот систем за жита и ориз, храна за животни, свежо овошје и зеленчук, јајца и месо од живина, говедско, свинско, овчо и козјо месо, млеко и млечни производи, производи од пчели, заштита на земјоделски и прехранбени производи со географски назив и ознака за гарантиран традиционален специјалитет. Во „Службен весник на Република Македонија бр 53/2011“, беше објавен Закон за изменување и дополнување на законот за квалитетот на земјоделските производи.

Во рамките на МЗШВ, во Сектор за маркетинг и квалитет на земјоделските производи, кој опфаќа три одделенија и тоа: Одделение за стандарди и квалитет на земјоделски производи, Одделение за маркетинг на земјоделски производи и Одделение за економско здружување на земјоделски производители. Секторот брои 10 вработени.

Секторот за маркетинг и квалитет на земјоделските производи, во соработка со другите сектори, активно работеше на изработка на подзаконските акти од Законот за квалитетот на земјоделските производи, и во текот на оваа година беа донесени подзаконските акти кои го регулираат пазарот на жита и ориз (6 правилници), пазарот на свежо овошје и зеленчук (3 правилници), пазарот на јајца и живина (6 правилници), пазарот на производи од пчели (4 правилници), пазарот на млеко (6 правилници), правилници кои го регулираат добивањето на заштитените ознаки за квалитет (4 правилници) и еден правилник од областа на пазарите на храна за животни.

Бидејќи Република Македонија е мала земја во развој, добар дел од извозот се заснова на земјоделските производи и се настојува истите да имаат што повисок квалитет за да можат да бидат конкурентни на домашниот и странскиот пазар. Затоа во насока на зголемување на вредноста на одредени земјоделски производи, како преку заштита на нивниот квалитет од аспект на нивното потекло со ознака за потекло и географска ознака, така и од аспект на заштита на нивните традиционални карактеристики со ознака за гарантиран традиционален специјалитет, како изминативе, така и оваа година предвидена е финансиска поддршка. Оваа финансиска поддршка за 2011 година е зголемена и изнесува 405.000 € или за, речиси 25%.

Со изработка на подзаконските акти во делот на заштита на земјоделските и прехранбените производи со географски назив или гарантиран традиционален специјалитет (до јуни 2012 година), од правна гледна точка ќе се обезбедат услови за регистрирање на ваквите производи.

Извор: МЗШВ, 2011

3.2. Органско земјоделство

Трендот на зголемување на производните капацитети под органско производство и бројот на субјектите кои се вклучуваат во овој систем, продолжува и понатаму. Ако во 2010 година обработливото земјоделско земјиште под органско производство изнесуваше 5.228 ха, во 2011 година е зголемено на 6.581 ха или за, речиси 26%, додека бројот на субјекти е зголемен за, речиси 39%, односно од 562 во 2010 година на 780 во 2011 година.

Сертифицирани површини и број на субјекти (2006-2011)

Година	Вкупно сертифицирана производна површина (ha)	Број на оператори
2006	509,42	102
2007	714,47	150
2008	1 029,00	226
2009	1 373,83	321
2010	5 228,00	562
2011	6 580,92	780

Извор: МЗШВ, 2011

Во делот на органското растително производство по групи култури, најголемо зголемување на површините се забележува кај житните култури (од 2.999,8 ха во 2010 година на 3.670,41 ха во 2011 година или за нешто над 22%), како и во овоштарството (од 334,2 ха во 2010 година на 971,12 ха во 2011 година или за, речиси 191%).

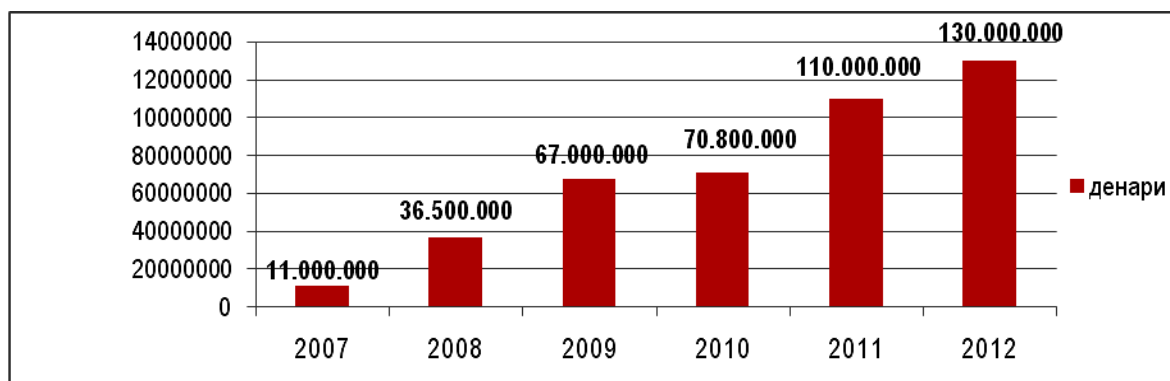
Исто така, во органското сточарско производство се забележува значително зголемување. Бројот на говедата е зголемен од 2.559 грла во 2010 година на 5.221 грло во 2011 година или за 104%, кај овците – од 98.798 грла во 2010 година на 113.904 грла во 2011 година или за нешто над 15%, како и на козите - од 3.048 во 2010 година на 5.133 грла во 2011 година или за 68,4%.

Растително и сточарско органско производство (2010/2011)

Растително органско производство						
Вид/култура	2010 година			2011 година		
	Во преод	Органско	Вкупно/ ха	Во преод	Органско	Вкупно/ ха
Житни	2 723,7	276,1	2 999,8	3 292,38	378,03	3 670,41
Фуражни	848,9	145,7	994,6	724,48	260,76	985,24
Индустриски	32,1	/	32,1	32,73	4,89	37,62
Маслодајни	40,7	6,7	47,4	149,9	9,26	159,16
Овощни	165,9	168,3	334,2	764,25	206,87	971,12
Лозови	223,6	20,7	244,3	11,07	29,67	40,74
Градинарски	164,2	35,7	199,9	192,67	70,54	263,21
Угар	306,4	66,3	372,7	406,18	47,24	453,42
Сточарско органско производство						
Вид животно	Во преод	Органско	Вкупно/ бр.	Во преод	Органско	Вкупно/ бр.
Говеда	2 522	37	2 559	3 810	1 411	5 221
Овци	92 523	6 275	98 798	63 670	50 234	113 904
Кози	2 470	578	3 048	2 084	3 049	5 133

Извор: МЗШВ, 2011

Како и досега, финансиската поддршка за органското производство го следи овој тренд на зголемување на капацитетите така што, предвидените средства од Програмата за финансиска поддршка во 2011 година во висина од 110 милиони денари, во целост се реализирани. Мерките од оваа Програма предвидуваат зголемена финансиската поддршка од 30% за органското производство во однос на редовното производство и дополнителна поддршка за преработка и трговија на органски производи, како и покривање на 50% од трошоците за сертификација на органското производство. За 2012 година се предвидува буџет од 130 милиони денари за поддршка на органското земјоделство.

Извор: МЗШВ, 2011

Висина на финансиска поддршка на органско земјоделско производство, 2007-2012 година

Донесувањето на Законот за изменување и дополнување на Законот за органско земјоделско производство во април 2011 година (Службен весник на РМ бр. 53/11) предвидува дополнително усогласување со Регулативите (ЕС) 834/2007 и (ЕС) 889/2008, односно интегрирање на правилата и постапките предвидени во Регулативата (ЕС) 1235/2008 кои се однесуваат на увоз на органски производи од трети земји во националната правна рамка, како и на Регулативата (ЕС) 710/2009 за утврдување на детални правила за органско производство на животни од аквакултурата, преку донесување на три правилници и тоа: Правилник за правилата за одгледување на водни животни, Правилник за формата, содржината и образецот на сертификатот дека производот, процесот на производство, подготовката или пуштањето во промет е во согласност со правилата и постапките од законот, како и на евиденцијата која ја водат субјектите и Правилник за формата, содржината и образецот на сертификатот за сообразност на производството на органски производи со земјата увозник, начинот на издавањето како и потребна документирана евиденција за увоз на усогласени производи.

Во реализацијата на мерките и активностите поврзани со органското земјоделско производство учествуваат и: Државен инспекторат за земјоделство (МЗШВ), Агенција за храна и ветеринарство (АХВ), Министерство за животна средина и просторно планирање, Министерство за економија, Институт за акредитација на РМ, Институт за стандардизација на РМ, Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството, Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој, Факултетите за земјоделство, ЈНУ Земјоделски Институт, Национален Сојуз на органски здруженија, Акредитирани и овластени тела за стручна контрола.

МЗШВ води евиденција на правни лица за вршење на стручна контрола во органското земјоделско производство. Системот на контрола на органското производство во РМ, МЗШВ го има делегирано на две сертификациски тела („Процерт“ и „Балкан Биосерт“) кои се акредитирани од страна на Институтот за акредитација на РМ (ИАРМ) врз основа на оценување на воспоставеноста и имплементацијата на системот за квалитет согласно барањата на стандардот EN 45011.

Врз основа на Годишните извештаи на сертификациските тела кои до МЗШВ ги доставуваат, согласно Законот за органско земјоделско производство, најдоцна до 31 јануари секоја година, кои содржат податоци за извршените контроли до 31 декември претходната година, МЗШВ води евиденција за: површини под органско производство, видови на култури, број и вид на животни вклучени во органското сточарско производство, вкупен број на субјекти во органското производство итн.

Анализата на реализацијата на мерките од Националната стратегија за органско земјоделско производство (2008-2011) покажа успешна реализација и имплементација на предвидените мерки. Започнати се подготовките за изработка на Националната стратегија за органско земјоделско производство за наредниот период (2012-2017). Исто така, продолжуваат подготовките за реализација на Twinning проектот во рамките на Компонента I од ИПА Програмата за 2009 година, со кој треба да се

обезбеди поуспешна имплементација на законските прописи и зајакнување на целокупниот систем на органско земјоделско производство во РМ.

4. Рибарство

Вкупното производство на риби во Република Македонија се однесува на уловот од стопанскиот риболов на риболовните води и аквакултурното производство.

Рибите од риболовните води за вршење стопански и организирање рекреативен риболов (освен од водите за кои постојат посебни акти за забрана) се даваат на користење за вршење стопански риболов и организирање рекреативен риболов, по пат на концесија за период од 6 години согласно одредбите од Законот за рибарство и аквакултура (Службен весник на Република Македонија број 07/08, 67/10, 47/11 и 53/11).

Кон крајот на 2011 година се заврши една постапка за давање на рибите на концесија и тоа овој пат само за организирање рекреативен риболов. Со оваа постапка се даде концесија на риби од 22 риболовни ревира и рекреативни зони. Во почетокот на 2012 година се предвидува спроведување на постапки за давање на концесија на рибите од сите останати риболовни води за кои има изработено риболовни основи.

Во 2011 година како и во изминатиот период најзначајно е производството на свежа пастрмка (виножитна, речна, охридска и поточна златовчица) и свеж крап. Порај овие видови, во рибничките капацитети се произведуваат и амур и толстолобик.

Аквакултурно производство на поважни видови риби од регистрираните субјекти, 2009-2010 година

Вид риба	2009	2010	2011
	Вкупно/kg	Вкупно/kg	Вкупно/kg
Пастрмка	315 378	645 595	836 766
Крап	116 802	342 309	454 793
Сом	5 000	10 200	4 100
Други	2 269	13 250	25 800
Вкупно	439 449	1 011 354	1 321 459

Извор: МЗШВ, 2011

Податоците прикажани во табелата се базираат на евиденцијата за производство на риби која се води во Одделението за рибарство (Сектор земјоделство) врз основа на доставени податоци од рибничките капацитети (67 субјекти) кои се запишани во регистарот на одгледувачи на риби заклучно со декември 2011 година.

Покрај евиденцијата на одгледувачите на риби и нивното производство за целите на следење на производството и прометот на порибителниот материјал во Одделението за рибарство и аквакултура се води регистар на репроцентри за производство на порибителен материјал наменет за порибување на риболовните води во кој се запишани 3 субјекти. Евидентирани се 27 субјекти за производство од порибителен материјал наменет за порибување на рибници.

Освен од аквакултурното производство во 2011 година, се проценува дека со вршење на рекреативниот риболов на годишно ниво се изловуваат околу 130 до 150 тони од сите видови риби.

Според официјалната статистика, просечно домаќинство во Република Македонија конзумира околу 21 кг. риба и производи од риби годишно, или околу 5 кг. по глава жител.

Трговската размена со групата на риби и производи од риби ја отсликува зависноста на Република Македонија од морска риба и рибни производи имајќи предвид дека земјата нема излез на море. Учеството на увозот од ЕУ-27 на овие производи во вкупниот увоз на земјоделско-прехрамбени производи во 2011 година изнесуваше околу 1,4% (Прилог 2).

Извозот на риби и производи од риби во вкупниот извоз на земјоделско-прехрамбени и рибни производи во ЕУ-27 учествува со 3,8% (исклучително заради извозот на полжави свежи или конзервирани – тарифен број 0307 60 00 00 и 1605 90 30 10) (Прилог 2).

Во почетокот на годината беше донесена Програма за финансиска поддршка на рибарството и аквакултурата во 2011 со мерки за заштита на водната флора и фауна, инвестиции во аквакултурата, техничка помош и за развој на нови пазари и промотивни кампањи.

За реализација на предвидените мерки во програмата планирани се за исплата до средината на 2012 година финансиски средства кои изнесуваат околу 36 милиони денари. Средствата во програмата во најголем дел се наменети за инвестиции во рибарството и аквакултурата и обезбедување на

порибителен материјал за производствените рибнички капацитети (73%), за заштита на водната флора и фауна, околу 23% и околу 4% за техничка помош и за развој на нови пазари и промотивни кампањи.

5. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

5.1. Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи

Процесот на трговска интеграција на Република Македонија започна по нејзиното осамостојување. Процесот на трговска интеграција на Република Македонија може да се подели на регионална, глобална и Европска интеграција.

Процесот на регионална интеграција е означен со низата Договори за слободна трговија (ДСТ) со земјите од регионот. Глобалната интеграција ја означи влезот на Република Македонија во Светската трговска организација во 2003 година, додека процесот за Европската интеграција е дефиниран со Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Еден од принципите на системот на СТО е земјите да ги намалат трговските бариери и да дозволат трговијата да се одвива послободно. Република Македонија при преговорите во СТО се согласи на значителна либерализација кај најголем дел од производите, додека за земјоделските производи царинската заштита е задржана на задоволително ниво, поради значењето на земјоделскиот сектор.

Како најчести форми за постигнување на понатамошна трговска либерализација се: формирање на преференцијални трговски договори, слободни трговски зони, царински униии и заеднички пазар (common market на пр. ЕУ).

Главни цели на регионалните договори за слободна трговија се стимулирање на растот на домашната економија, преку:

- подобар пристап на пазарот на националните извозни производи во други земји;
- привлекување и зголемување на странските директни инвестиции како и модерна технологија како придружен елемент на инвестициите;
- зголемување на продуктивноста на производството и конкуренцијата како на домашниот, така и на странскиот пазар.

Договорот за Слободна трговија со Европската Унија е најзначаен преференцијален договор, поради обемот на трговската размена меѓу Република Македонија и ЕУ. Врз основа на трговскиот договор повеќето бариери за влез на македонските земјоделски производи беа отстранети, освен за вино, „baby beef“-говедско месо, шеќерот и риби и рибни производи, за кои се договорени царински квоти или постепена либерализација. Од друга страна Република Македонија, за влез на земјоделско-прехранбените производи со потекло од ЕУ:

- ги укина царинските стапки за производите кои се дефинирани како нечувствителни,
- договорена е постепена либерализација за средно чувствителните производи во транзиционен период до 2011 година, и
- за високо чувствителните производи договорена е примена на максимална царинска заштита, а за дел од нив се договорени бесцарински квоти.

Како дел од трговските интеграции поврзани со процесот на пристапување на Република Македонија кон ЕУ, е и членството во Централно европскиот договор за слободна трговија – ЦЕФТА, како средство за регионална соработка и доказ за политичката и организациона зрелост на земјите претенденти за влез во ЕУ.

Република Македонија го ратификуваше ЦЕФТА Договорот во 2006 година и започна со негова имплементација на 24 август 2006 година. Земји членки на ЦЕФТА беа Република Бугарија, Република Хрватска, Романија и Република Македонија.

Земјите од Југоисточна Европа под покровителство на Пактот за стабилност и Европската Комисија, во јуни 2006 година, ги отпочнаа мултилатералните преговори за воспоставување на правна рамка на новиот Единствен договор за слободна трговија во регионот, именуван како Договор за изменување и пристапување во ЦЕФТА (ЦЕФТА – 2006).

Овој договор беше потпишан на 19-ти декември 2006 година во Букурешт – Романија. Земји потписнички на ЦЕФТА – 2006 се: Република Бугарија, Република Хрватска, Романија, Република Македонија, Република Албанија, Босна и Херцеговина, Република Молдова, Република Црна Гора, Република Србија и Привремената Административна Мисија на Обединетите Нации во Косово во име на Косово. Со влезот на Република Бугарија и Романија во Европската Унија, тие веќе не се членки на

Договорот ЦЕФТА – 2006. Договорот ЦЕФТА – 2006 беше ратификуван од страна на земјите потписнички во текот на 2007 година и почна со негова имплементација во втората половина на 2007 година. Со отпочнувањето на неговата имплементација, престанаа да важат постојните Договорите за слободна трговија, склучени меѓу земјите потписнички.

Вкупна трговија и трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи

Во 2011 година, вкупната трговска размена (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) бележи пораст во споредба со претходните години. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2011 година во споредба со 2010 година, беше зголемен за 28%, вкупниот увоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2011 година во споредба со 2010 бележи зголемување за 22,3%. Извозот на земјоделско-прехранбените производи во 2011 година во споредба со 2010 бележи зголемување за 10,6% (од €423,7 милиони на €468,6 милиони), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2011 година во споредба со 2010, е зголемен за 16,6% (од €532,2 милиони на €620,6 милиони) (Прилог 3).

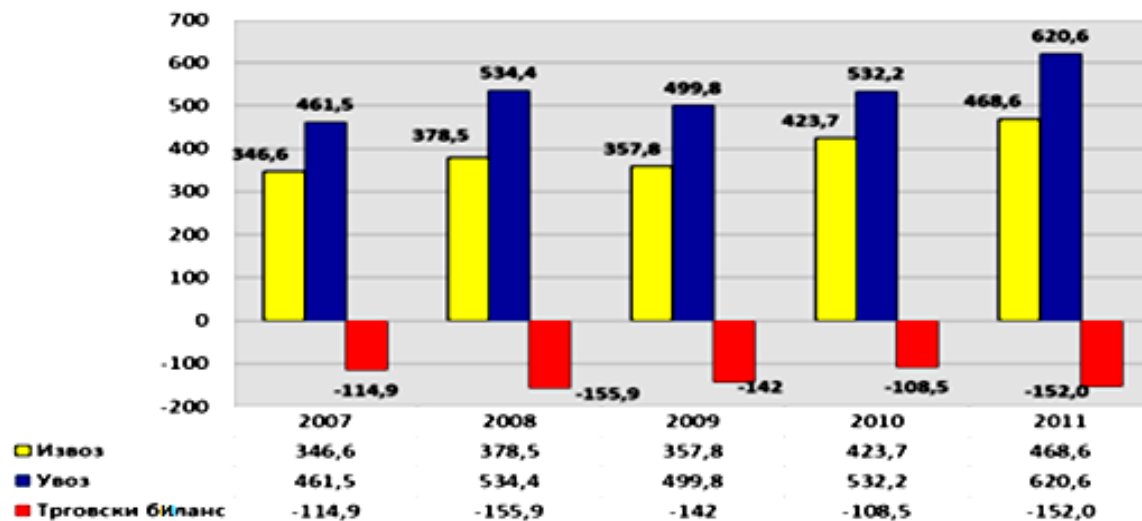
Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во вкупниот извоз на Република Македонија во 2011 година бележи намалување во однос на учеството во 2010 година (кога изнесуваше 16,9%) и изнесува 14,7%, додека увозот земјоделско-прехранбени и рибни производи во вкупниот увоз на Република Македонија, учествува со 12,3% (Прилог 3).

Трговскиот дефицит во последните неколку години имаше тренд на намалување, па така, од €142 милиони во 2009 година, а во 2010 година бележи намалување за 23,5% и изнесува €108,6 милиони, додека во 2011 година бележи пораст за 39,9% и изнесува €152 милиони.

Вкупна трговска размена и трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2007-2011 (во милиони €)

		Вкупна трговија (индустриски + земјоделски производи)	Трговија со земјоделско- прехранбени и рибни производи	Учество на земјоделско- прехранбени и рибни производи во вкупната трговија
2007	Извоз	2 446,4	346,6	14,2%
	Увоз	3 795,0	461,5	12,2%
	Биланс	-1 348,6	-114,9	8,5%
2008	Извоз	2 689,2	378,5	14,1%
	Увоз	4 643,4	534,4	11,5%
	Биланс	-1 954,2	-156,0	8,0%
2009	Извоз	1 925,2	357,8	18,6%
	Увоз	3 615,8	499,8	13,8%
	Биланс	-1 690,6	-142,0	8,4%
2010	Извоз	2 497,5	423,7	16,9%
	Увоз	4 119,1	532,2	12,9%
	Биланс	-1 621,6	-108,6	6,7%
2011	Извоз	3 197,7	468,6	14,7%
	Увоз	5 038,5	620,6	12,3%
	Биланс	-1 840,8	-152,0	8,3%

Извор: ДЗС, 2011

Развој на македонската трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2007-2011 (во милиони €)

Најзначајни партнери на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2011 година

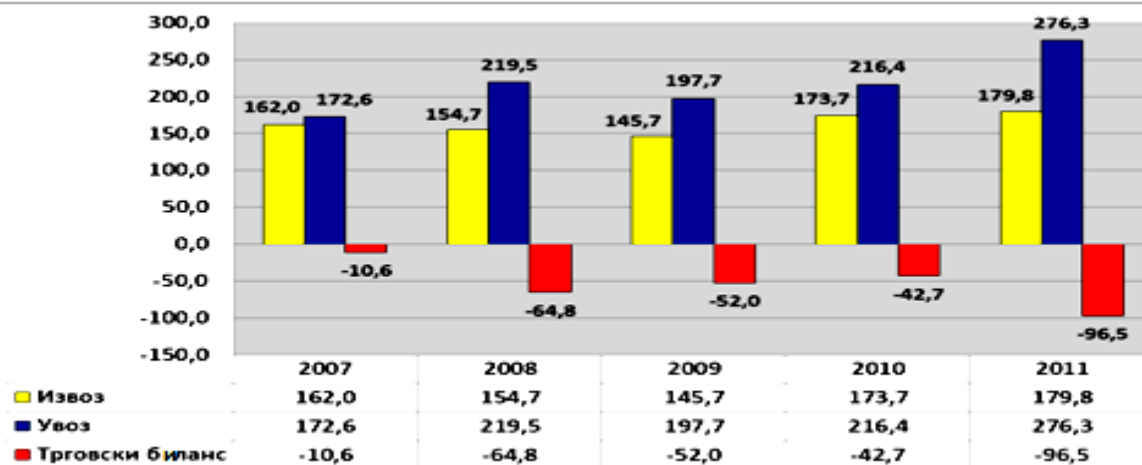
Најзначаен партнер на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2011 година е ЕУ-27, со вкупна вредност на трговската размена (извоз+увоз) од 456,1 милиони евра. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-27 во вкупниот извоз на овие производи во 2011 година изнесува 38,4%, додека учеството на увозот од ЕУ-27 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2011 година изнесува 44,5%.

Втор најзначаен партнер на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи, во 2011 година, се земјите членки на ЦЕФТА 2006, со вкупна вредност на трговската размена (извоз+увоз) од 423,9 милиони евра. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот извоз на овие производи во 2011 година изнесува 48,8%, додека учеството на увозот од земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2011 година изнесува 31,5%. Најзначаен трговски партнер од земјите членки на ЦЕФТА 2006 е Србија со учество од 19,7% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 21,2% во вкупниот увоз на овие производи. Следи Хрватска (со учество од 6,5% во вкупниот извоз и учество од 5,7% во вкупниот увоз), потоа Босна и Херцеговина (со учество од 6,1% во вкупниот извоз и учество од 3,3% од вкупниот увоз) а во однос на извозот Косово треба да се смета за значаен партнер со учество од 9,6% од вкупниот извоз, додека останатите земји членки на ЦЕФТА 2006 (Црна Гора, Молдавија и Албанија) се со помало учество во трговската размена.

Исто така треба да се спомене и Турција која е земја кандидат за влез во ЕУ и значаен трговски партнер на Република Македонија со учество од 1,4% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 3,1% во вкупниот увоз на овие производи. Најзначаен партнер надвор од европскиот континент, во однос на извозот на земјоделско-прехранбени производи, е САД, со учество од 4% од вкупниот извоз (заради големиот извоз на тутун). Во однос на увозот како најзначаен неевропски партнер е Бразил со учество од 7,3% од вкупниот увоз, ова од причина што во 2011 година од Бразил се увезени големи количини на шеќер, живинско месо и кафе.

Трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи меѓу Република Македонија и ЕУ-27 во 2011 година

Трговската размена на Република Македонија со ЕУ-27 има просечно учество од околу 41% во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот од 2007 до 2010 година. Во 2011 година ова учество изнесува 41,9%, односно учеството на извозот на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-27 во вкупниот извоз изнесуваше 38,4%, додека учеството на ЕУ-27 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени производи изнесуваше 44,5%.

Преглед на податоците за извоз, увоз и трговски биланс со ЕУ-27 за периодот 2007-2011 (во милиони €)

Во периодот од 2007 до 2010 година, трговската размена со земјоделско-прехранбени производи меѓу Република Македонија и ЕУ-27 варираше, како во однос на извозот, така и во однос на увозот. Во 2011 година Македонскиот извоз на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-27 бележи пораст за 3,5% (од €173,7 милиони во 2010, на €179,8 милиони во 2011), додека увозот на овие производи бележи драстичен пораст од 27,7% (од €216,4 милиони во 2010, на €276,3 милиони во 2011). Како резултат на ова, во 2011 година во споредба со 2010 година, има драстично зголемување на трговскиот дефицит од 126% (од €42,7 милиони во 2010, на €96,5 милиони во 2011).

Ваквиот тренд на драстично зголемената вредност на увозот и драстичното зголемување на дефицитот, покрај тоа што е резултат на зголемениот количински увоз на некои производи, се должи и на зголемените просечни увозни цени на одредени производи (месо говедско, месо од живина, масло од сончоглед, кафе и други производи), а исто така и не завршениот транзиционен период за целосна либерализација при увозот на одредени производи и тоа пред сè на месо говедско, свежо, разладено или замрзнато, месото од живина, млекото во прав, јадливи делови од говеда, јужно овошје и некои други производи.

Најзначајна ЕУ дестинација за извоз на Македонските земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2011 година беше Грција (со учество од 19,2% од вкупниот извоз во ЕУ-27) со тутунот, приготвени или конзервирани полжави, јагнешко месо и различни видови на свеж зеленчук, како најзначајни извезени производи. Следна е Белгија (со учество од 17% од вкупниот извоз во ЕУ-27), со тутунот како најзначаен извозен производ. Потоа следи Германија со учество од 15,6% од вкупниот извоз во ЕУ-27, со следните производи: вино, тутун, зеленчук полуприготвен, конзервиран зеленчук, полуприготвено или конзервирано овошје, и некои други производи. Следна е соседна Бугарија (со учество од 11,5% од вкупниот извоз во ЕУ-27) со тутунот, свежи домати, јаболка, свежи пиперки, како најзначајни извезени производи. Следна е Италија со учество од 9,8% од вкупниот извоз во ЕУ-27 и најзначајни извезени производи се: јагнешко месо, печурки полуприготвени или конзервирани, сушен зеленчук, зеленчук полуприготвен и конзервиран зеленчук. Потоа е Словенија со учество од 4,6% од вкупниот извоз во ЕУ-27, Чешка со учество од 3,8%, Романија со учество од 3,5%, Франција со 3% и тн.

Во однос на увозот во 2011 година, Бугарија, Германија и Грција се јавуваат како најзначајни трговски партнери од ЕУ-27, со учество од 17,2%, 14,2% и 11% од вкупниот увоз од ЕУ-27. Најзначајни производи увезени од Бугарија се: масло од сончоглед, пченица, бисквити и вафли и некои други производи; потоа од Германија најмногу е увезено: свинско месо свежо, разладено или замрзнато, месо од живина, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, говедско месо свежо или разладено, чоколади, разни видови на сирење, екстракти од слад и друго; од Грција се увезени: месо од живина, конзервиран зеленчук (маслинки), прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, храна за исхрана на животни, и свежо јужно овошје (портокали, мандарини, грејпфрут, лимони). Следна е Австрија со учество од 9,9% од вкупниот увоз од ЕУ-27, а најзначајни увезени производи се: месо говедско, свежо или разладено, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, шеќер, минерална вода со додаток на шеќер, месо говедско замрзнато и други производи. Полска има учество од 7,9% од вкупниот увоз од ЕУ-27, а најзначајни увезени производи се: говедско месо, свежо или разладено, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, месо говедско замрзнато и некои други производи. Словенија е со учество од 7,7%, а најзначајни увезени

производи се: месо од живина, преработки од месо, колбаси и слични производи од месо, различни видови сирења и други производи. Следи Италија со учество од 7%, Шпанија со учество од 5,7%, Холандија со учество од по 5,1% од вкупниот увоз од ЕУ-27 и тн.

Анализа на трговијата со ЕУ-27 по производи

Трговската размена со групата на риби и рибни производи ја отсликува зависноста на Република Македонија од морска риба и рибни производи имајќи предвид дека земјата нема излез на море. Учесството на увозот на овие производи во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-27 во 2011 година беше 1,4%, додека нивниот извоз во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-27 учествува со 3,8% (исклучиво заради извозот на полжави свежи или конзервирани – тарифен број 0307 60 00 00 и 1605 90 30 10).

Слично на ова, групата на други земјоделски производи, чиј тарифни линии се после Глава 24 од Царинската тарифа, имаат незначително учество во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи со ЕУ-27, со учество од околу 0,7% од вкупниот увоз и учество од 1,4% од вкупниот извоз во 2011 година.

Согласно на ова, најголемиот дел од трговската размена во 2011 година меѓу Република Македонија и ЕУ-27, односно учество од 97,9% во вкупниот увоз и учество од 94,8% од вкупниот извоз, отпаѓаат на земјоделско-прехранбените производи со тарифни линии меѓу Глава 1 и 24 од Царинската тарифа. Најголемиот дел од ова отпаѓа на трговијата со примарни земјоделски производи (со учество од 88,2% од вкупниот извоз и учество од 72,8% од вкупниот увоз) и на преработените земјоделски производи кои учествуваат со 8% во вкупниот извоз и со 25,8% во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи.

Анализа на извозот од Република Македонија во ЕУ-27 по производи

Зголемениот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од Република Македонија во ЕУ-27 во 2011 година споредено со 2010 од 3,5% (од €173,7 милиони во 2010, на €179,8 милиони во 2011), е резултат на промената на извозот на следните производи:

1. **зголемен извоз** на: пред сè на виното за 43,8% (од €12,1 милиони на €17,4 милиони); конзервиран зеленчук за 33,3% (од €4,8 милиони на €6,4 милиони); јагнешко месо за 9,7% (од €12,4 милиони на €13,6 милиони); цигари за 430% (од €0,2 милиони на €1,06 милиони); и некои други производи.

2. од друга страна се забележува **намален извоз** на: домати за 25,7% (од €7,4 милион на €5,5 милиони); сушен зеленчук за 25,6% (од €3,9 милион на €2,9 милиони); јаболка за 9,4% (од €3,2 милиони на €2,9 милиони); масло од сончоглед за 58,3% (од €1,5 милиони на €0,5 милиони) и некои други производи.

Назначајни извезени македонски земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-27 во 2011 година се: непреработен тутун (со учество од 34% од вкупниот извоз), виното (со учество од 9,7%), јагнешко месо (со учество од 7,6%), разни видови на зеленчук свеж или разладен (со учество од 5,2%), домати (со учество од 3,1%), замрзнат зеленчук (со учество од 3,5%), зелка (со учество од 3,3%), бисквити и вафли (со учество од 4,1%) и полжави конзервирани (со учество од 3,7%).

Анализа на увозот во Република Македонија од ЕУ-27 по производи

Зголемувањето на увозот во 2011 година во споредба со 2010 за 27,7% (од €216,4 милиони во 2010, на €276,3 милиони во 2011), беше како резултат на **зголемениот увоз** на следните производи: месо говедско свежо или разладено за 34,9% (од €16,5 милиони на €22,5 милиони); месо говедско замрзнато (од €0,5 милиони на €4,6 милиони); месо свинско свежо, разладено или замрзнато за 33,6% (од €12,3 милиони на €16,3 милиони); месо од живина за 81% (од €10 милиони на €18,1 милиони); млеко во прав за 108,7% (од €2,3 милион на €4,8 милиони), јужно овошје за 24,4% (од €4,1 милиони на €5,1 милиони); пченица за 130,4% (од €2,3 милиони на €5,3 милиони); масло од сончоглед за 39,7% (од €19,3 милиони на €27,1 милиони); масло од репка за 200% (од €1,1 милиони на €3,3 милиони); преработки од месо за 22,9% (од €6,1 милиони на €7,5 милиони), шеќер (од €0,05 милиони на €1,9 милиони); тутун за 50,8% (од €5,9 милиони на €8,9 милиони), бисквити и вафли, чоколади, алкохолни пијалоци и некои други производи.

Во однос на увозот во 2011 година во споредба со 2010 се забележува **намален увоз** на: семе од сончоглед за 61% (од €1,3 милиони на €0,5 милиони), разни видови на други семиња за 19,3% (од €3,2 милиони на €2,5 милиони), овошни сокови за 43,4% (од €2,3 милиони на €1,3 милиони), неденатуриран етил алкохол за 100% (од €1,1 милиони на €0 милиони), маслени погачи, пиво, цигари и некои други производи.

Најголемо учество во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-27 во 2011 година имаат следните производи: масло од семе од сончоглед (со учество од 9,8%), прехранбени производи на друго место неспомнати ниту опфатени (со учество од 8,2%), месо говедско свежо или разладено (со учество од 8,1%), месо од живина (со учество од 6,5%), месо свинско свежо, разладено или замрзнато (со учество од 5,9%), преработки од месо (со учество од 2,7%), тутун (со учество од 3,2%), чоколади и други прехранбени производи што содржат како (со учество од 3%), бисквити и вафли (со учество од 2,6%), зеленчук конзервиран (со учество од 2,1%), сирење (со учество од 2,3%), и тн.

Трговија со вино

Македонија е нето извозник на вино, кое претставува стратегиски производ за земјата. Во однос на вкупната вредноста на извозот на земјоделско-прехранбени производи, виното е на второ место веднаш после тутунот.

Во 2010 година, вкупниот извоз на вино се искачи на 700.167 хл (односно за 1,02% повеќе од 2009 во однос на количината и за 1,14% повеќе во однос на вредноста). Увозот на вино во Македонија е незначителен.

Во 2011 година, вкупниот извоз на вино се искачи на 968.002 хл (односно за 38,25% повеќе од 2010 во однос на количината и за 18% повеќе во однос на вредноста). Односот помеѓу наливното и виното во шишиња од вкупниот извоз се движи во рамките на вредностите од претходните години (87%/13%). Увозот на вино во Македонија е незначителен.

Извозот во Земјите членки на ЕУ во 2011 година е зголемен на 515.702 хл, споредени со 323.737 хл во 2010 година. Извозот во ЕУ учествува со 53,28% од количината и 39,56% од вредноста на вкупниот извоз, при што истиот зафаќа 58,31% од вкупниот извоз на наливно вино и 20,31% од вкупниот извоз на вино во шишиња.

Табела: Извоз и увоз на наливно вино (количина и вредност за период (2007 – 2011))

година	Вкупен извоз		Извоз во ЕУ		Вкупен увоз		Увоз од ЕУ	
	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)
2007	831 423	31 328	484 547	15 947	1 730	90	257	15
2008	597 995	25 179	390 648	13 711	15 221	551	2	0 7
2009	606 746	26 550	409 124	15 315	9 325	354	11	2 8
2010	599 240	23 915	308 806	10 572	473	26	26	6 2
2011	839 731	29 338	489 654	15 712	445	18	444	18

Извор: ДЗС

Табела: Извоз и увоз на вино во шишиња (количина и вредност за период (2007 – 2011))

година	Вкупен извоз		Извоз во ЕУ		Вкупен увоз		Увоз од ЕУ	
	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)
2007	95 410	12 240	8 904	1 072	1 242	224	470	90
2008	105 378	13 992	9 000	1 205	1 331	377	631	281
2009	80 939	11 803	5 991	941	1 194	248	669	166
2010	100 927	13 434	14 931	1 520	1 639	400	907	288 6
2011	128,271	14,733	26,048	1,720	715	292	589	232

Извор: ДЗС

Анализата на трговијата со вино, посочува неколку земји како главни дестинации за извоз на македонското вино и тоа: Германија, Чешката Република и Словачка (од Земјите членки на ЕУ) и Србија и Хрватска (поранешна Југославија) и Украина, Кина, Канада и Јапонија како други пазари.

Царински квоти за вино

Последното проширување на ЕУ со двете нови земји членки, од 1-ви Јануари 2007 година, доведе до зголемување на безцаринската квота за извоз на македонското вино во ЕУ на 399.000 хл (од кои во 2011 година 326.000 хл отпаѓаат на наливно вино, а 73.000 хл на вино во шишиња). Од друга страна, заради истите причина Република Македонија ја зголеми безцаринската квота за увоз на вино со потекло од ЕУ на 12.000 хл, која понатаму на годишно ниво се зголемува за 300 хл, односно во 2011 година достигна 13.200 хл.

Година	Тарифна ознака	Наименување	Квота (хл)	Извезена количина (хл)	Вредност на извоз (€)	Искористеност на квотата
2011	Ex 2204 10	Квалитетно пенливо вино	73 000	26 048	1 720 220	35,68%
	Ex 2204 21	Вино од свежо грозје				
	Ex 2204 29	Вино од свежо грозје	326 000	489 654	15 712 271	150,20%

Извор: ДЗС, 2011

Врз основа на податоците добиени од Државниот завод за статистика за 2011 година, безцаринската квотата за извоз на македонско вино во ЕУ беше надмината за 29%, при што квотата за наливно вино беше искористена со 150%, а квотата за извоз на вино во шишиња беше искористена со 36%.

VII. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА

Општи цели на политиката за безбедност на храна во Република Македонија се да обезбеди заштита на здравјето на луѓето и заштита на потрошувачите преку имплементација на стандардите на Европската унија.

Системот за контрола на безбедност на храната во Република Македонија е одговорност поделена меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) и Министерството за здравство (МЗ) на следниов начин:

- Агенција за храна и ветеринарство (АХВ)
- Фитосанитарна управа (ФУ),
- Управа за семе и саден материјал (УССМ), и
- Државен земјоделски инспекторат (ДЗИ) во рамките на МЗШВ.

Главен напредок и реформа во системот на безбедност на храната беше постигнат со донесувањето на **Законот за безбедност на храната** ("Службен весник на РМ" бр.157/2010 од 08.12.2010). Агенцијата за храна и ветеринарство на Република Македонија започна со работа на 1-ви Јануари 2011 година како самостоен орган на Владата на РМ надлежна за креирање и спроведување на политиката за безбедност на храната, храната за животни и прашања од областа на ветеринарството.

Формирањето на Агенција за храна и ветеринарство како независен орган на Владата на Република Македонија се покажа како најприфатлив организациски модел на системот за безбедност на храна во Република Македонија според критериумите и високите стандарди на Европската Унија.

Агенцијата за храна и ветеринарство ги обединува контролните системи во единствен /интегриран/ систем за контрола на храната во Република Македонија класифицирани во 11 области и тоа:

- контролен систем за здравствена заштита на животните (Control sistem for animal health);
- контролен систем за храна од животинско потекло (Control system for food of animal origin);
- контролен систем за увоз на храна од животинско потекло (Control system for imports of food of animal origin);
- контролен систем за храна за животни и исхрана на животните (Control system for feedingstuff and animal nutrition);
- контролен систем за ТСЕ и нус производи од животинско потекло (Control system for tse and animal byproducts);
- контролен систем за ветеринарно-медицински препарати и резидуи (Control system for veterinary medicines and residues);
- контролен систем за генерална безбедност на храната (Control system for general food hygiene);
- контролен систем за увоз на храна од растително потекло (Control system for imports of food of plant origin);
- контролен систем за пестициди (Control system for pesticides) и
- контролен систем за благосостојба на животните (Control system for animal welfare).

Детални податоци за актуелната состојба како и други дополнителни информации поврзани со работењето односно надлежностите на Агенцијата за храна и ветеринарство се достапни на веб страната на Агенцијата (www.fva.gov.mk).

1. Ветеринарна политика

Агенцијата за храна и ветеринарство од аспект на безбедноста на храната е надлежна за контрола и надзор на целокупниот синџир на храната од животинско потекло и храната за животни преку утврдување на основни начела за хигиена, контрола и надзор на храната од животинско потекло и храната за животни согласно високите стандарди и процедури на Европската Унија. Со ова индиректно се обезбедува:

1. висок степен на здравствена заштита на животните преку користење на хигиенски исправна храна за животни,
2. здравствена заштита на луѓето како крајни потрошувачи на храната од животинско потекло и
3. заштита на животната средина од загадување со отпад и нус-производи од животинско потекло.

1.1. Здравствена заштита на животните

АХВ согласно Законот за ветеринарно здравство и Годишната Наредба за 2011, како и Програмите за сузбивање и искоренување на Бруцелоза и Туберкулоза кај говедата и Програмата за сузбивање и искоренување на Бруцелозата кај овците и козите ("Службен весник на РМ" бр.46/2010), спроведе низа превентивни мерки и активности за контрола и искоренување на следниве болести:

а) Превентивни вакцинации и третмани:

- Беснило и дехелминтизација кај кучињата
- Класична чума кај свињите (вакцинирани 289.799 свињи);
- Њукастелска болест кај живината;
- Црн пришт (Антракс) - за контрола на болеста предвидена е вакцинација на сите говеда, овци, кози и копitari во местата каде болеста е потврдена во последните 20 години.

б) **Годишна наредба за 2011** – Конечни резултати за дијагностички испитувања согласно методологијата на Labis (Лабораториски информативен систем).

Тестирања и други испитувања:

- Бруцелоза кај овци/кози - за 2011 година вкупно се тестирани **362.662** од кои како позитивни животни се дијагностицирани вкупно **1.312**. На принудно колење се пратени вкупно 1.244 овци и кози.
- Бруцелоза кај говеда - во 2011 година, за Бруцелоза кај говедата вкупно беа тестирани **147.615** како серо позитивни говеда се дијагностицирани вкупно **225**, со вкупно 66 позитивни стада. На принудно колење се пратени 229 говеда.
- ТБЦ кај говеда - во 2011 година за контрола на болеста Туберкулоза кај говедата вкупно се туберкулинизирани **182.784** говеда, позитивен резултат дале **207** говеда со вкупно 116 позитивни стада. На принудно колење се пратени 189 говеда.

Западно нилска треска

Во периодот од септември до декември 2011 година, Агенцијата за храна и ветеринарство превзеде активности со цел утврдување на епидемиолошката состојба со болеста Западно Нилска треска кај домашната живина и коњите. Во мониторингот беа опфатени по две населени места од секоја општина. Мострите се испитуваа во лабораторијата на Факултетот за ветеринарна медицина-Скопје, каде од направените тестови утврдени се вкупно 10 позитивни копitari и 36 позитивни единки од домашна живина. Потврдените случаи на болеста Западно Нилска треска кај домашната живина и коњите се пријавени во Светската организација за здравствена заштита на животните (OIE).

Беснило

Во текот на 2011 година Одделението за здравствена заштита на животните во рамките на проектот "Градење на капацитетите на ветеринарните служби за имплементација на Acquis на Европската Унија во Р. Македонија", финансиран од инструментот за претпристапна помош на ЕУ (ИПА - 2008) кој започна во август 2010 година, спроведувааше активности за зајакнување на контролата на беснило и класична чума кај свињите.

Национален комитет за контрола на беснило

На 21.03.2011 година формиран е Национален комитет за контрола на беснило во кој членуваат претставници од Агенцијата за храна и ветеринарство, Секторот за шумарство и ловство при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерството за здравство, Институтот за јавно здравје Скопје, Клиниката за инфективни болести и фебрилни состојби Скопје, Секторот за полиција при Бирото за јавна безбедност, Факултетот за ветеринарна медицина Скопје, Министерството за образование, Ветеринарната комора на Р. Македонија и Ловечката федерација на Р.Македонија.

Националниот комитет за контрола на беснило ги има следните надлежности: следење на имплементацијата на националниот план за контрола на беснило, координација на активностите и превенција на беснило, следење на активностите од програмата за орална вакцинација на лисиците против беснило (надзор и мониторинг) како и советување на Директорот на Агенцијата за храна и ветеринарство по однос на активностите за контрола на беснилото.

Орална вакцинација на лисиците против беснило

Оралната вакцинација на лисиците е единствен успешен начин на искоренување на беснилото кај дивите лисици. На овој начин, болеста е успешно искоренета во сите земји на западна и средна Европа каде болеста била присутна (Франција, Германија, Австрија, итн.).

Како дел од активностите за контрола и искоренување на болеста во Македонија се спроведе и орална вакцинација на лисиците. Досега реализирани се две кампањи:

- Првата (пролетна) кампања - 19.05-09.06.2011 година
- Втората (есенска) кампања – 11-31.10.2011 година. Дистрибуирани се по 500.000 мамци на повеќе од 25.000 km² по кампања. Вакциналните мамци се набавени со средства и постапка спроведена од страна на Делегацијата на Европската Комисија во Скопје.

Мониторинг на оралната вакцинација на лисиците против беснило

- По секоја спроведена кампања, Агенцијата за храна и ветеринарство спроведе пост вакцинален мониторинг заради контрола на успешноста на оралната вакцинација. За таа цел, Агенцијата склучи договори со ловните друштва-концесионери на ловиштата во Македонија за застрелување на одреден број лисици (4 лисици на 100km² годишно) и земање мостри за лабораториско испитување, со цел контрола на успешноста на оралната вакцинација.
- За одредување на стапката на конзумацијата на вакцинални мамки се вршеше детекција на тетрациклин во забите од застреланите лисици, додека за одредување на стапката на имунизација се вршеше детекција на присуство на антитела во крвта од застреланите лисици.

Резултатите од мониторингот се прикажани во следната табела:

	Испитани	Позитивни	Негативни	%
Тетрациклин (прва кампања)	77	29	48	38%
Тетрациклин (втора кампања)	104	96	8	92%
Антитела (прва кампања)	45	4	41	9%
Антитела (втора кампања)	25	14	11	56%

1.2. Систем на идентификација и регистрација на животните (ИиР)

Системот за идентификација и регистрација на фармските животни го сочинуваат:

- централен регистар на одгледувалишта на животни;
- средства за поединечна и групна идентификација на животните од видовите говеда, овци, кози, свињи и копитари;
- регистри на одгледувалишта на животните од видовите говеда, овци, кози и свињи;
- документи за движење на животните од видовите говеда, овци, кози, свињи и копитари и
- компјутерска база на податоци за животните од видовите говеда, овци, кози и свињи.

Во текот на 2010 година во базата на податоци се регистрирани 267.912 грла говеда. За секое обележно говедо се изработува и доставува негов пасош кој го следи животното при секое негово движење (купопродажба). Системот е оценет од меѓународните експерти како еден од најсовремените во Европа.

Идентификација и регистрација на овци и кози

Поради успешноста на проектот “Воспоставување на систем за идентификација и регистрација на говеда”, ЕАР во соработка со МЗШВ започнаа со реализација на проектот “Систем за идентификација и регистрација на животните-фаза 2” финансиран од ЕУ при што беа спроведени следниве активности:

- консолидација и подобрување на системот за идентификација и регистрација на говедата;
- консолидација и подобрување на системот за идентификација и регистрација на малите преживари;
- интегрирање на системот за идентификација и регистрација на животните со другите информатички системи во Управата за ветеринарство и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство.

- Во текот на 2011 година во базата на податоци се регистрирани 809.958 животни од видот овци/кози.

Идентификација и регистрација на свињи

Како дел од активностите во третата фаза на системот за идентификација и регистрација на животните е изготвување на стратегија и осмислување на системот за идентификација и регистрација на свињите.

Досега се извршени следниве активности:

- изготвена е финална стратегија за идентификација и регистрација на свињи,
- регистрирани се 121 комерцијални одгледувалишта на свињи и на истите им е доделено скратена верзија на бројот на одгледувалиштето,
- осмислена и изработени се формуларите за попис на одгледувалишта за свињи како и сите останати документи кои се дел од системот за идентификација и регистрација на свињи,
- изготвен е Правилник за идентификација и регистрација на свињите и одгледувалиштата на пчели.

Моментна состојба на системот за идентификација и регистрација на животните

Системот за ИиР на животните е во напредна фаза и од почетокот на 2011 година до сега се спроведени и се спроведуваат следниве активности:

- Континуирано спроведување на активностите за идентификација и регистрација на животните, достава на документи, регистрирање на движењата на животните и администрирање на базата на податоци;
- Изготвен е и Новиот Закон за ИиР на животните;
- Нарачани се 240.000 индивидуални ушни маркици за идентификација и 260.000 ушни маркици со број на одгледувалиште на свињи;
- Изготвена е стратегијата за понатамошна надградба на постоечкиот систем. Еден од предвидените модули е модулот за граничната ветеринарна инспекција, со што ќе се обезбеди подобра контрола на увезените пратки од животинско потекло;
- Континуирана посета на сточните пазари, едукација на фармерите, трговците со добиток и одговорните лица кои управуваат со пазарите во врска со ИиР на животните;
- Дефиниран е концепт за користење на Компјутерската база на податоци, за воспоставување на информатички стандард на ниво на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, со што ќе се изврши регистрација на сите типови на земјоделски стопанства во Р. Македонија. Со ваков пристап ќе се намалат трошоците за одржување и лиценцирање на Земјоделскиот информатички систем кој според европските стандарди мора да се воспостави заради користење на субвенциите, безбедноста на храната и планирање на развојот во земјоделството.

1.3. Ветеринарни инспекциски служби на граничните премини на Република Македонија

Завршена е изградбата на инспекциско место за ветеринарни прегледи на граничен премин на Аеродорот “Александар Велики”-Скопје. Активноста е финансирана од концесионерот на Аеродромот “Алексадар Велики”, турската компанија ТАВ. На овој начин дополнително се зајакнати **капацитетите за вршење ветеринарни контроли посебно контролата на увозот на граничните премини.**

Од 1-ви јануари 2011 година целата постапка за увоз на пратки производи животинско потекло, со исклучок на живи животни, е во надлежност на ветеринарната инспекција на граничен премин. Со тоа постапката за издавање на ветеринарно-санитарни дозволи за увоз од страна на Агенцијата за храна и ветеринарство повеќе не се применува.

Граничниот премин Блаце како копнен (патен) граничен премин е определен за проверка и преглед на сите категории животни, производи и нус-производи од животинско потекло. Тој е единственото ветеринарно инспекциско место на северниот граничен појас помеѓу Република Македонија и Косово.

Од април 2011 година, пуштени се во употреба три современи објекти за ветеринарна и фитосанитарна контрола на најфреквентниот граничен премин Табановце, на македонско-српската

граница. Објектите се изградени во согласност со европските закони и стандарди за ветеринарна и фитосанитарна контрола.

Новите објекти се на површина од 1.819 квадратни метри, а проектирани се и изградени со средства од Европската Унија (ЕУ), во вредност од 1,3 милион евра. Изградбата започна на 22 декември 2009 година и заврши за 13 месеци. Освен пари за новите објекти за ветеринарна и фитосанитарна контрола на Табановце, ЕУ обезбеди и три милиони евра техничка помош за Агенцијата за храна и ветеринарство, како и дополнителни 5,1 милион евра финансиска поддршка преку ИПА Програмата во следните две години. Владата на РМ, од Буџетот обезбеди средства за најсовремена лабораториска опрема со која инспекцискиот надзор и контрола ќе се вршат за многу пократок период преку испитување на мострите од пратките земени при преглед на самото место. На граничниот премин Табановце годишно влегуваат повеќе од седум илјади пратки од животинско потекло, двојно повеќе од неживотинско потекло, а низ него транзитираат околу илјада пратки. Според статистиката, дневно тука поминуваат по околу 80 пратки, кои Агенцијата има законска обврска да ги проверува.

Во 2011 година увезени се 16.758 пратки од кои 69% се увезени на ветеринарното инспекциско место на граничен премин Табановце, а 18% на ветеринарното инспекциско место на граничен премин Богородица. Останатите 13% од увезените пратки се внесени на другите ветеринарни инспекциски места на граничен премин.

Во 2011 година од вкупно 3.198 пратки во транзит, 48% минале на ветеринарното инспекциско место на граничен премин Табановце, 19% на ветеринарното инспекциско место на граничен премин Богородица, 18% на Деве Баир, 11% на Ново Село, а останатите 4% од пратките транзитирале на другите ветеринарни инспекциски места на граничен премин

1.4. Ветеринарно јавно здравство

Имајќи го предвид искуството од изминатите години при реализација на плановите, спроведувањето да се изведува според поделбата во Планот, континуирано во текот на целата година (секој месец да се реализира 1/12 од предвидувањата), опфаќајќи што е можно поголем број производители, да се врши земање на мостри при сомнеж како и земање на повеќе дополнителни мостри во случај на позитивен наод, редовна месечна достава на копија од записниците за земени мостри до Агенцијата за храна и ветеринарство, како и раководење при реализација на Националниот план за надзор и мониторинг на резидуи и недозволени супстанции според Стратегијата за земање на мостри и Правилникот за начинот на вршење на мониторинг и контрола на присуството на резидуи и контаминенти во живите животни и храната од животинско потекло, начинот на вршење на официјалните контроли и постапките за мониторинг и контрола на резидуи и недозволени супстанции и мерките кои се преземаат во случај на сомнение и на позитивен наод на присуство на резидуи и недозволени супстанции ("Службен весник на РМ" бр. 80/2011 од 14.06.2011). Националниот план за надзор и мониторинг на резидуи и недозволени супстанции е одобрен од страна на Европската Комисија со одлуката 2012/302/ЕУ објавена во службен весник на ЕУ бр. L152.

1.5. Контроли на храната од неживотинско потекло

При анализа на извештајот треба да се има предвид дека за првите два месеца од 2011 година нема доставено комплетно извештаи за извршените активности и дека активности во тој период скоро и не се извршуваа. Исто така треба да се има во предвид дека регистрирањето на објектите и операторите со храна отпочна во мај 2011год., по донесување на Правилникот. Со едукациите и прекршочните постапки се отпочна од летото 2011год. по извршените обуки за водење на постапките.

1.6. Усвоено Законодавство усогласено со релевантното законодавство на ЕУ

Во текот на 2011 година во надлежност на Агенцијата за храна и ветеринарство усвоени се следните прописи усогласени со релевантно законодавство на ЕУ и тоа:

- а) **Согласно Законот за ветеринарно здравство** (“Службен весник на РМ“ бр. 113/07, 24/11 и 136/11) донесени се 4 правилници за мерки за сузбивање и искоренување на одредени заразни болести кај животните (Њукастелска болест, африканската чума кај копитари, везикуларна болест кај свињите и трансмисивни спонгиоформни енцефалопатии-ТСЕ).
- б.) **Согласно Законот за ветеринарно-медицински препарати** (“Службен весник на РМ“ бр.42/2010, и 136/2011) донесени се 4 подзаконски акти со кои се регулираат прашања за контролата на ставање во промет на ветеринарно-медицинските препарати.
- в.) **Согласно Закон за безбедност на храната** (“Службен весник на РМ“ бр.157/2010 и 53/11) донесени се 7 подзаконски акти во однос на барања за безбедност на млечната храна за доенчиња и мали деца, барања за безбедност на храна на житна основа за доенчиња и мали деца, посебните барања за безбедност на храната за посебна нутритивна употреба, храна наменета за користење во диети со ограничена енергетска вредност со цел анмалување на телесната тежина, диететска храна за посебни медицински намени, начините на земањето мостри од храна, мониторинг и контрола на резидуи и недозволен супстанции, мониторинг и контрола на зоонози и предизвикувачи на зоонози, начинот на вршење на официјални контроли на салмонела, услови за контрола на температурата за храна и одржување на ладен ланец на храната.
- г.) **Закон за безбедност на храна за животни** (“Службен весник на РМ“ бр.145/2011 и 53/11) донесени се два подзаконски акти во однос на одобрени адитиви за храна за животни и медицинска храна за животни.

Со законодавството за безбедност на храната и храна за животни се постигнува интегриран пристап во контролата на целокупниот ланец храната и храната за животни преку почитување на начелото “од фарма до трпеза” што преставува досега најдобра гаранција за безбедност на храната за човечка употреба и храната за животни. Воедно, со нив се отвораат нови можности за извоз на македонските производи опашетни со горенаведените закони пред сè на пазарот на Европската Унија.

Во производството, преработката и дистрибуцијата на храната како и во системите за контрола на храна покрај постоечката регулатива се применуваат и меѓународно признаените стандарди и препораки (Codex Alimentarius и Светска Трговска Организација-WTO).

1.7. Лаборатории

Согласно законот за Ветеринарно здравство, лабораториите кои му припаѓаат на Факултетот за ветеринарна медицина (ФВМ) работат како национална назначена лабораторија за спроведување лабораториски анализи од службени контроли на Агенцијата за храна и ветеринарство.

Постапката на акредитација на нови дијагностички методи според **МКС ISO/IEC 17025:2006** продолжува и во текот на 2011 година. До јануари 2011 акредитирани се вкупно **84** лабораториски методи. Дијагностичките методи се од различни области и тоа: биологија, микробиологија, биохемија, прехранбени производи, пијалоци, вода, храна за животни.

Официјалните документи за акредитација на методите се издаваат од страна на Институтот за акредитација и истите може да се најдат на веб страна на Институтот - www.iarm.gov.mk. Континуитетот на системот за квалитет е обезбеден преку регуларна внатрешна и надворешна ревизија. Имплементацијата на стандардот МКС ISO/IEC 17025:2006 и акредитацијата на ФВМ претставува гаранција за клиентите дека резултатите за испитување се веродостојни и според последните национални и интернационални стандарди и прописи, како и доказ за обезбедување на висок квалитет на услуги за клиентите.

Со Законот за безбедност на храна (“Службен весник на РМ“ бр.157/2010 и 53/11) се востановува информативна мрежа која врши брзо известување за директен или индиректен ризик по здравјето на луѓето кој потекнува од храна или храна за животни и ги пропишува правилата на доверливост на системот за брзо известување. Оваа мрежа ќе земе учество и ќе соработува со *RASFF (Rapid alert system*

for food and feed) на Европската унија. Со воспоставување на апликативниот софтвер ќе се овозможи далеку побрз, непречен и двонасочен проток на информациите поврзани со безбедноста на храната помеѓу членовите во информативната мрежа (надлежните органи во Република Македонија, Европската Комисија и други земји кои имаат воспоставени системи еквивалентни на RASFF). Тоа значи многу поефикасна превенција на човековото здравје од небезбедна храна и воедно сведување на минимум на последиците од користење на таква храна, развивање на останатите модули како сегменти на Ветеринарниот Информациски Систем - ВИС и тоа: Идентификација и регистрација на овците и козите, Контроли на лице место, Проширување на модулот за компензација и убивање на животните заради здравствена заштита и благосостојба со централен и PDA апликативен софтвер и "TRACES-like" систем.

Откако ќе бидат развиени сите модули, секој од нив ќе работи независно од другите, но ќе биде поврзан со останатите (interface) што ќе овозможи проток на специфични и јасно дефинирани работни задачи на Агенцијата за храна и ветеринарство. Системот ќе има можност за надградба, т.е. додавање на нови сегменти/модули во случај на потреба.

2. Фитосанитарна политика

Правна рамка

Значителен напредок е постигнат во однос на законодавните активности со донесувањето на голем број на подзаконски акти во текот на 2011 година во надлежност на Фитосанитарната Управа од различни области и тоа:

1) Согласно Законот за здравјето на растенијата („Службен Весник на Република Македонија“ бр. 29/05, бр.81/08, бр. 20/09, бр. 57/10, бр.17/11 и бр.148/11) се донесени следните подзаконски акти:

а) Правилник за научни и технички капацитети за експериментални, научно истражувачки, селекциони или развојни работи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 61 од 29.04.2011 година), усогласен со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029,

б) Наредба за задолжително известување за задржана пратка или штетен организам од трети земји кои претставуваат непосредна фитосанитарна опасност („Службен весник на Република Македонија“ бр. 73 од 31.05.2011 година), усогласена со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029,

в) Наредба за спроведување на меѓународен стандард за насоки при преглед бр.23 („Службен весник на Република Македонија“ 113/11 од 25.08.2011), усогласена со одредбите на ЕУ мерки: 32000L0029 и според пропишаните обрасци од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC),

г) Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за насоки за фитосанитарен сертификат бр. 12 („Службен весник на Република Македонија“ бр. 113/11 од 25.08.2011), усогласен со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029 и според пропишаните обрасци од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC),

д) Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за издавање на фитосанитарниот сертификат бр.7 („Службен весник на Република Македонија“ бр. 113/11 од 25.08.2011), усогласен со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029 и според пропишаните обрасци од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC),

ѓ) Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за утврдување на статусот на штетни организми во областа бр. 8 („Службен весник на Република Македонија“ 123/11 од 12.09.2011), усогласен со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029 и според пропишаните обрасци од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC),

е) Наредба за спроведување на посебен надзор за утврдување на присуството на бактеријата *Clavibacter michiganensis* (Smith) Davis et al. ssp. *sepedonicus* (Spieckermann et Kotthoff) Davis et al и постапките за лабораториско испитување („Службен весник на Република Македонија“ 130/11 од 26.09.2011) и

ж) Наредба за спроведување на посебен надзор за утврдување на присуството на бактеријата *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al. и постапките за лабораториско испитување („Службен весник на Република Македонија“ бр.131/11 од 28.09.2011),

з) Наредба за спроведување на Меѓународниот стандард за насоки при извоз, транспорт, увоз и ослободување на агенси за биолошка контрола и останати корисни организми бр.3 („Службен весник на Република Македонија“ бр. 156/11),

с) наредба за спроведување на меѓународниот стандард за поимник на фитосанитарни термини бр.5 („Службен весник на Република Македонија“ бр. 165/11) и

и) Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за фитосанитарни термини за рагулирани штетни организми бр. 28 („Службен весник на Република Македонија“ нр.156/11).

Институционална рамка

1) Фитосанитарната Управа

Во текот на 2011 година реализирани се 3 вработувања на лица кои работат на проблематиката на транспонирање на подзаконските акти во рамки на фитосанитарната политика. Започната е со електронско водење на Регистарот за производи за заштита на растенијата, Регистарот на производители, преработувачи, увозници и дистрибутери на растенија, растителни производи и други објекти и предмети и Регистарот за издавање уверение за службена верификација на погон за посебна доработка на дрвен материјал за пакување.

Фитосанитарната управа од 01.01.2011 започна со имплементација на ISO – стандардите 9001:2008. Во рамки на програмата „Програмата за контрола на здравјето на растенијата“ во организација на DG SANCO во текот на 2011 година беа реализирани неколку обуки на кои земаа учество претставници од надлежните институции за креирање и спроведување на фитосанитарната политика во Република Македонија. Обуките имаа за цел подобрување на ефикасноста на службите за контрола на здравјето на растенијата во ЕУ и земјите кандидати.

Во периодот од 22-25 август 2011 година се одржа TAIEХ експертска мисија на тема Мониторинг и надзор на земјоделски култури на која земаа учество 35 претставници од надлежните институции за фитосанитарна политика во Република Македонија чие работење е поврзано со соодветната проблематика.

3. Управа за семе и саден материјал

Управата за семе и саден материјал е формирана 2001 година и нејзина основна цел е контрола над производство на сертифициран семенски и саден материјал кој се произведува во РМ и контрола на семенски и саден материјал за земјоделски растенија кој е увезен во нашата држава.

Управата за семе и саден материјал е орган во состав на МЗШВ и во нејзина надлежност е:

- Контрола на производство, подготовка за пазар, увоз и извоз на семенскиот и садниот материјал за земјоделски растенија;
- Контрола и пост-контрола на семенски посеви и насади;
- Признавање, одобрување и заштита на сорти од земјоделски растенија;
- Чување на дефинитивни примероци на семенски и саден материјал во Ген банка;

Управата организациски е составена од три одделенија и тоа:

- Одделение за признавање, одобрување и заштита на сорти,
- Одделение за контрола и пост-контрола на семенски посеви и насади и
- Одделение за Ген-банка

Управата за семе и саден материјал, планираните активности и задачи кои произлегуваат од законската регулатива од областа на семенски и саден материјал ги има утврдено и прецизно наведено во **Стратешкиот план за 2012-2014 година**.

Управата од планираните активности за донесување на подзаконски акти за 2011 година го реализира следново:

■ Од Законот за семенски и саден материјал за земјоделски растенија (Службен весник на Република Македонија бр.39/2006, 89/2008, 171/10 и 53/11) донесени се **шест правилници**:

1) Правилник за видовите и количините на семе и саден материјал на одделни видови наменети за лична употреба на производителите чии упис е незадолжителен во регистарот на снабдувачи на семенски и саден материјал (Службен весник на Република Македонија бр.23/11) .

2) Правилник за трговија со материјал за размножување и саден материјал од овошни растенија наменет за производство на овошје (Службен весник на Република Македонија бр.84/11).

3) Правилник за количествата на семенски и саден материјал од видови на земјоделски растенија во оригинално пакување кои можат да се увезуваат за лична употреба (Службен весник на Република Македонија бр.107/11).

4) Правилник за формата и содржината на поканата за едукација, начинот на спроведување на едукацијата и начинот на водење на едукацијата за спроведување на едукација (Службен весник на Република Македонија бр.109/11).

5) Правилник за трговија со материјал за вегетативно размножување на винова лоза (Службен весник на Република Македонија бр.116/11).

6) Правилник за количините, условите и начинот на чување на референтни примероци на видови и сорти од земјоделски растенија, како и начинот на работа на Ген банката. (Службен весник на Република Македонија бр.144/11).

▪ Од Законот за селекционерски права (Службен весник на Република Македонија бр.52/09) донесен е **еден правилник**:

1) Правилник за висината на трошоците за доделување на селекционото право и висината на надоместокот за одржување на селекционерското право (Службен весник на Република Македонија бр.66/11).

За реализација на планираните активности на Управата за семе и саден материјал за 2011 година од страна на Владата на Република Македонија донесена е Програма за семе и саден материјал во 2011 година во износ од 4.000.000,00 денари и објавена во Службен весник на РМ бр.3/2011.

Управата за семе и саден материјал во 2011 година, континуирано ги спроведува планираните активностите согласно Законот за семенски и саден материјал за земјоделски растенија и ги реализира следниве активности:

- издадени се **96 решенија** на снабдувачи за запишување во Регистарот на снабдувачи на семенски материјал, кој го води Управата;

- издадени се **88 решенија** на снабдувачи за запишување во Регистарот на снабдувачи на саден материјал, кој го води Управата;

- Комисијата за национална сортна листа разгледа **147 сорти од земјоделски растенија**, од кои 142 сорти се признаени и истите се доставени до Секретаријат за законодавство и се чека нивно објавување до Службен весник на РМ и запишување во Национална сортна листа. Од страна на Комисијата одбиени се 5 сорти за признавање.

- пријавени се **8 сорти** од земјоделски растенија во 2011 година за испитување, истите се поставени на опитни полиња за испитување и по добивање на податоците ќе се пристапи кон нивно признавање и запишување во Национална сортна листа во 2012 година.

Во 2011 година за постконтролни испитувања на семенски материјал (пченица, јачмен и тритикале) се земени вкупно **36 мостри од семе** и истите се поставени за испитување во опитни полиња во Земјоделски институт – Скопје и „Пелагонија развој 2009“ – Могила.

Во производната 2010/2011 година од снабдувачите за производство на семенски материјал пријавени се **5.047,6 ha** за вршење на стручна контрола за следните земјоделски култури:

- пченица на површина од 3.661,9 ha,

- јачмен на површина од 1.353,9 ha,

- тритикале на површина од 26,7 ha,

- афион на површина од 5,1 ha,

Во производната 2010/2011 година од снабдувачите за производство на саден материјал за вршење на стручна контрола пријавени се следниве култури:

- лозови ожилени калема 620.000 броја,

- лозови подлоги 51.700 броја,

- овошни садници 590.706 броја,

- овошни семеници 262.950 броја + 8 kg.,

- овошни ожилени резници и изданоци 206.620 броја,

- овошни подлоги 54.800 броја + 38 генеративни подлоги.

Во 2011 година, Управата издаде околу **600 конечни сертификати** за сертифициран семенски и саден материјал. За сертифициран семенски материјал издадени се **131.975 етикети** за следниве култури во килограми:

- пченица 7.517.684 kg.,

- јачмен 1.701.950 kg.,

- тритикале 125.165 kg.,
- маслодајна репа 29.050 kg.,
- соја 6.500 kg.,
- сточен грашок 6.500 kg. и
- тутун 1.374 kg.

Од садниот материјал произведени се 198.025 сертифицирани лозови садници и 456.420 сертифицирани овошни садници.

4. Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ)

Државната фитосанитарна лабораторија (ДФЛ) во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство со статус на биро извршува специјализирани лабораториски тестови на растенија, растителни производи и други објекти и предмети во лабораторија, со цел дијагностицирање и детерминирање на штетни организми, биолошки организми, биолошки тестирања, испитување на физичко-хемиските својства на производите за заштита на растенијата, анализа на активната материја, анализа на семенски и саден материјал. Правната основа за воспоставување на ДФЛ е пропишана со член 78 од Законот за здравје на растенија објавен во Службен весник на Република Македонија (29/05).

Во текот на 2011 година во Државната фитосанитарна лабораторија во трите одделенија извршени се вкупно 170 анализи. Лабораториските испитувања се вршат согласно меѓународните протоколи за идентификација и дијагностика на карантинските и регулираните некарантински организми. Се извршуваат испитувања на физичко-хемиските својства на производите за заштита на растенијата и анализа на активната материја како и испитувања на квалитетните својства ('ртност, влага и чистота) на семенскиот материјал.

Одделение за хемиски испитувања

Направени се 2 меѓународни тестирања за СІРАС методите за *pirimiphosmethyl* и *PBO peregonyl butoxide*, при што направени се **8 анализи на ПЗР**. Извршено е испитување на 12 примероци на ПЗР RIMON 10EC со активна супстанца pivaluron кој се користи за сузбивање на боров четник во шумите.

Во одделението за хемиски испитувања извршени се вкупно 20 анализи.

Одделение за дијагностика

Во Лабораторијата за Бактериологија во 2011 година беа извршени 19 анализи од кои 2 анализи на сливи, 3 анализи на круши, 3 анализи на јаболки, 2 анализи на кајсии, 3 анализи на праски, 1 анализа на орев, 1 анализа на дуња, 1 анализа на модра слива, 1 анализа на цреша, 1 анализа на лешник и 1 анализа на компир.

Во лабораторијата за Микологија/Фитопатологија во 2011 година беа извршени вкупно 7 анализи на орев, калинка, дуња, домати, праска и 2 анализи на круша.

Во Лабораторијата по нематологија во текот на 2011 година беа извршени 49 анализи. Бројот на доставени и направени проби по култури од растителен материјал се следниве; круши 9 анализи, дуњи 3 анализи, калинки 3 анализи, ореви 5 анализи, јаболки 2 анализи, кајсији 3 анализи, сливи 3 анализи, домати 2 анализи, праски 7 анализи и модра слива 1 анализа. Бројот на доставени и направени почвени проби се следните: почвена проба во овоштарник со насад од праска 6 анализи.

Во лабораторијата за вирусологија извршени се вкупно 79 анализи кај 11 различни видови култури и тоа 15 анализи кај домати, 12 кај јаболко, 10 кај круша, 4 кај дуња, 8 кај слива, 3 кај цреша, 6 кај кајсија, 14 кај праска, 5 кај орев, 1 кај лешник и 1 кај калинка, кај кои е испитувано присуство на различни вируси.

Во одделението за дијагностика извршени се вкупно 154 анализи.

Одделение за семе и саден материјал

Во Одделението за семе и саден материјал кое се состои од две лаборатории: Лабораторија за испитување на 'ртност на семето и Лабораторија за испитување на чистота (аналитичка чистота) и влага

на семето, во 2011 год. беа извршени 4 анализи на квалитетните својства на семето (’ртност на семето со цел да се утврди енергијата на ’ртење и максимална потенцијална ’ртност во партија семето, чистота на семето т.е односот на количеството на чисто семе од видот кој се испитува и количеството на семињата од други видови семе, плевелно семе и инертни материи и влага на семето) на четири сорти пченица (*Triticum aestivum*).

Во одделението за семе и саден материјал извршени се вкупно 4 анализи.

Реализирани активности во 2011

Државната фитосанитарна лабораторијата е во фаза на акредитација така што наскоро се очекува да се здобие со сертификат во Институтот за акредитација на Република Македонија. За таа цел се изготвија документите од прво, второ, трето и четврто ниво согласно ИСО 17025 преку поддршка од проектот “Quality and regulation Infrastructure Development for food safety and Quality in South East Europe” од страна на SIDA. Сертифицирани се вагите во ДФЛ како предуслов за започнување на процесот на акредитација. Учество во “proficiency test” тест за докажување на способност на ДФЛ за испитување на активната супстанца *pyrimiphos methyl*, која што метода ќе биде акредитирана во Институтот за акредитација на Р. Македонија по исполнувањето на потребните услови.

Плански активности за 2012 година

Во 2012 година во Државната фитосанитарна лабораторија во трите одделенија продолжува вршењето на анализите за дијагностика на карантинските и регулираните некарантински организми. Се извршуваат испитувања на физичко-хемиските својства на производите за заштита на растенијата и анализа на активната материја како и испитувања на квалитетните својства (’ртност, влага и чистота) на семенскиот материјал.

Исто така, продолжуваат активностите во врска со акредитацијата на ДФЛ која треба да заврши во првата половина на 2013 година.

6. Државен инспекторат за земјоделство

Државниот инспекторат за земјоделство, во 2011 година ги реализираше своите поставени работни задачи и цели согласно „Програмата за работа на Државниот инспекторатот за земјоделство за 2011 година“. Активностите и нивната динамика беа поставени во насока на доследно спроведување на одредбите од законите и поблиските прописи, делувајќи превентивно, со цел да се спречат сите негативни влијанија и злоупотреби спротивни на законот.

Државниот инспекторат за земјоделство, во 2011 година изврши инспекциски надзор над примената на законите и поблиските прописи од областа на земјоделството, руралниот развој, рибарство и аквакултурата, здравјето на растенијата и производите за заштита на растенијата, во работењето кај правните и физичките лица, јавните претпријатија, јавните научни установи, здруженија на граѓани кои вршат дејности од овие области.

Активност на Државниот инспекторат за земјоделство за период од 01.01.2011-31.12.2011

Своите активности Државниот инспекторат за земјоделство ги спроведуваше преку инспекциски надзори и инспекциски постапки и за таа цел ги користеше прописи согласно законите, решаваше и по доставените пријави, преставки и предлози, доставени од страна на органите на државната управа, јавните установи, правните лица, здруженија и физички лица, како и од страна на другите органи, постапуваше по нив, превземаше мерки во рамките на своите овластувања, како и ги информираше и другите органи, кои имаат овластувања за состојбите и проблемите во соодветената област, за да превземаат мерки од нивната област.

Државните инспектори за земјоделство, извршија 25.014 инспекциски надзори од кои 16.595 инспекциски надзори кај правни лица (1.427 се редовни надзори, 14.730 се вонредни надзори и 438 се контролни надзори) и 8.419 инспекциски надзори кај физички лица (907 се редовни надзори, 7.439 се вонредни надзори и 73 контролни надзори).

При извршените надзори за констатирани неправилности и за запирање на незаконското работење донесени се 680 решенија (567 решенија за правни и 113 решенија за физички лица).

За непостапување по донесените решенија и за непочитување на одредбите од законите, како и за непостапување по доставените платни налози и покани за наплата на глоба, поднесени се вкупно 349 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежните судови и прекршочната комисија. Во извештајниот период врз основа на поднесените барања за поведување на прекршочна постапка (а поднесени во 2009, 2010 и 2011 година), решени се 213 барања, од поднесени во 2009 година решени се 16 барања додека од поднесени во 2010 година, решени се 108 барања и за 2011 година решени се вкупно 89 барања.

Поради констатирани неправилности на државните инспектори за земјоделство во инспекциската постапка, а согласно Законот за прекршоците и Законот за Државниот инспекторат за земјоделство, издадени се вкупно 304 платни налози, од кои се наплатени 72 платни налози, додека за вкупно неплатени 170 платни налози поднесени се барања за поведување на прекршочна постапка, за кои постапките се во тек.

Кај субјектите на надзор издадени се вкупно 12 покани за наплата на глоба, од кои наплатени се вкупно 8 покани за наплата на глоба, а поради ненаплатени покани за наплата на глоба поднесени се 5 барања за поведување на прекршочна постапка.

За констатираните злоупотреби, непочитувањето на законите и поблиските прописи и сторената штета на Република Македонија, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство - Државниот инспекторат за земјоделство има поднесено 25 барања за преиспитување на кривична одговорност до МВР (од кои 9 се поднесени по Законот за земјоделско земјиште, а 16 по Законот за рибарство и аквакултура).

Во извештајниот период, Државниот инспекторат за земјоделство постапуваше по вкупно 319 доставени претставки (77 претставки поднесени од страна на правни лица, 217 од физички лица, 17 од други органи и 8 претставки се поднесени од страна на анонимни лица). Од вкупниот број на доставените претставки, постапено е по 299 претставки, 18 претставки се препратени до други надлежни органи, за 1 претставка, постапката е се уште во тек, а 1 претставка е препратена до Народниот правобранител.

Активност на Државниот инспекторат за земјоделство по закони

Согласно Законот за земјоделско земјиште, а по барање на Владата на Република Македонија, Државниот инспекторат за земјоделство беше задолжен да изврши контрола на 4.903 корисници на државно земјоделско земјиште. За таа цел беа извршени инспекциски надзори, а поради констатирани неправилности и непочитување на одредбите на овој закон за севкупно 1.666 корисници поднесени се 124 предлози за раскинување на договорите за закуп на земјоделско земјиште за севкупна површина од 5353.69,72m².

Согласно Законот за семенски и саден материјал, во текот на извештајниот период прегледани се вкупно 1.900,21 тони семенски материјал, 628.352 броја саден материјал, вклучувајќи овошен и лозов саден материјал и луковици од кои привремено се одземени 6.469 броја саден материјал и времено се одстранети од промет и употреба 26.357,30 кгр. семенски материјал, како и 26.130 броја саден материјал.

Согласно Законот за квалитетот на земјоделски производи во извештајниот период извршен е преглед на 107,13 тони разни видови на зеленчук, 122,79 тони разни видови на овошје, 372,44 тони маслодајни култури и 1.558,92 тони жито и житни производи, од кои што поради неисполнување на условите за квалитет утврдени со овој закон, одземени се вкупно 63.500 кгр. овошје.

Согласно Законот за ѓубриња прегледани се вкупно 5.683,93 тони ѓубриња, од кои 5.158,72 тони минерални ѓубриња, 41,52 тони органски ѓубриња и 483,80 тони тресет, од кои поради повреда на одредбите на овој закон, од промет и употреба отстранети се вкупно 740.115 кгр. и одземени се 58 кгр.

Согласно Законот за производи за заштита на растенијата прегледани се вкупно 178.115,95 кгр. производи за заштита на растенијата, од кои поради повреда на одредбите на овој закон, од промет и употреба отстранети се 69,30 кгр.

Согласно Законот за сточарство (храна за животни) во извештајниот период, прегледани се 1.638,60 тони храна за животни (722,71 тони концентрат, 283,82 тони сточно брашно и 632,05 тони премикси и додатоци за храна), а со решение на инспекторите поради повреда на одредбите на овој закон отстранети се од промет и употреба 4,53 тони за храна за животни.

Согласно Законот за тутун и тутунски производи, извршен е преглед на 6.803,15 тони тутун и производи од тутун (1.103,59 тони тутун во лист, 5.059,99 тони режан тутун и 639,58 тони тутунско ребро).

Согласно Законот за рибарство и аквакултура за извештајниот период извршен е преглед на 13,85 тони риба, 1.795.000 броја икра, 43,26 тони подмаладок и 7.456 броја матици. Како резултат на организирани контроли во риболовните подрачја и ревири во време на ловостој, одземени се вкупно 1.757,50 кгр. разни видови риби и вкупно 1.226 броја риболовен алат, опрема, средства и чамци (1.032 мрежи, 7 плашикарници,

4 слепици, 3 пенти, 1 чамец, 2 прачки, 51 трски, 103 блинкери, 6 телескопи со машинки и 17 броја друг останат риболовен алат).

Согласно Законот за органско производство прегледани се 120,21 кг. органски производи, од кои поради повреда на одредбите на овој закон отстранети се од промет и употреба 3 кг.

Согласно Законот за земјоделство и рурален развој државните инспектори за земјоделство, во овој извештаен период извршиле 8.795 инспекциски надзори кај правни и физички субјекти.

При инспекциските надзори, поради констатираните недостатоци донесени се 248 решенија и поднесени се 38 барања за поведување на прекршочна постапка до Комисијата за водење на прекршочни постапки во областа на земјоделството. По овој закон издадени се вкупно 67 платни налози, а наплатени се вкупно 5 платни налози. Поради неплатени платни налози поднесени се вкупно 35 барања за поведување на прекршочна постапка до прекршочна комисија.

Согласно Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2011 година и Уредбата за поблиски критериуми за директни плаќања, корисниците на средствата, максималните износи и начинот на директни плаќања за 2011 година, Државниот инспекторат за земјоделство, преку надлежните инспектори извршиле вкупно 14.048 контроли по сите мерки од вкупно 140.686 апликации по мерки. Големiot број на апликации по мерки се должи на можноста апликантите да аплицираат повеќе пати за различни мерки.

Инспекцискиот надзор, се вршеше преку извршена проценка на анализа на ризик, на доставени листи на апликанти по мерки од Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството за контрола со увид на самото место, како и инспекциски надзор по слободен избор и по доставените преставки и пријави за неправилности.

При инспекциските надзори, констатирани се неправилности кај вкупно 2.094 апликанти (за растително и сточарско производство) при што е спречен голем одлив на финансиски средства од Буџетот на Република Македонија.

Од 8.333 апликации за растително производство извршени се вкупно 5.620 надзори при што се констатирани 608 неправилности, додека од 55.834 апликации за сточарско производство констатирани се 1.486 неправилности. Државниот инспекторат за земјоделство има извршено 155 надзори од вкупно 1.476 апликации за посебните мерки од Програмата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој при што не се констатирани неправилности.

Согласно Законот за виното прегледани се 199.613,56 тони вино, 1,30 тони од култура квасец и 220,92 тони винско грозје, од кои поради повреда на одредбите на овој закон одземени се 21.339,50 лит. вино и отстранети се од промет и употреба 556,50 лит. вино.

Во текот на 2011 година од Република Македонија земени се 6.514 мостри и издадени се 6.514 сертификати за квалитет.

При извозот во земјите на ЕУ во извештајниот период се земени 20 мостри и издадени се 20 сертификати, а за во трети земји се земени 211 мостри и издадени се 211 сертификати за квалитет.

Согласно Законот за здравје на растенијата и другите позитивни законски прописи на деветте гранични премини и четирите места на натовар на територијата на Република Македонија, од страна на државните фитосанитарни инспектори прегледани се 84.602 пратки од кои 1.241.680 t растенија, растителни производи и други објекти и предмети, 163.850 m³ дрвен материјал и 18.803.811 броја саден материјал), 1.480,66 t производи за заштита на растенија и 63.009,34 t ѓубриња. Поради трговски причини (некомплетна документација, несоодветен квалитет и сл.) направен е повраток од извоз на 84 пратки.

Со цел да се утврди декларираниот квалитет на производите кои се предмет на инспекцискиот надзор на Државниот инспекторат за земјоделство (семенски материјал, ѓубриња, добиточна храна, тутун, вино, риба, жито и житни производи), земени се 7.890 примероци и мостри за анализа на пропишан начин и истите се дадени во овластени установи. Од вкупен број на земени примероци и мостри, за 3.280 примероци испитувањата се во тек, за 4.580 резултатите од испитувањата се позитивни, а за 30 мостри резултатите покажале дека се неисправни.

Во текот на 2011 година заради контрола на декларираниот квалитет Државниот инспекторат преку преку државните инспектори за земјоделство вршеше преглед на храна за животни, маслодајни култури, овошје, зеленчук и кафе, ѓубриња, семенски и саден материјал, цвеќе и декоративни растенија, вино и вински дестилат и тутун и тутунски производи на царинските терминали и место на истовар. Во тој период извршен е преглед на вкупно 5.838 разни видови на пратки. Од вкупниот број на пратки прегледани се:

-2.556 пратки на земјоделски производи во количина од 82.864,62 t од кои:

-5.002,68 t житни култури и ориз;

-4.611,00 t маслодајни култури;

-21.219 t овошје;

-2.856,30 t зеленчук;
-161,00 t кафе;
-48.074,72 t храна за животни;
-939,42 t додатоци и премикси;
-1.649 пратки ѓубриња или изрзено во тони увезена количина е 18.358,00 t;
-556 пратки се од семенски материјал, во количина од 1.079,53 t, како и 1.928.119 броја садници и калемии;
-206 пратки цвеќе и декоративни растенија, што преставува 1.487.130 броја;
-48 пратки од вино, алкохолни пијалоци и оцет или вкупно 792,26 t вино и вински дестилати и
-823 пратки од тутун и тутунски производи, во количина од 2.828,10 t .

Вршејќи аналитика над работењето на Државниот инспекторат за земјоделство за 2011 година, се констатира дека овој инспекциски орган има зголемен број на инспекциски надзори за 17,38%, додека број на донесени решенија е зголемен за 16,91% (20.667 инспекциски надзори и 565 донесени решенија) во споредба со 2010 година.

Во вршењето на инспекцискиот надзор и оваа година, посебен предизвик да се одговори на задачата беше доследното спроведување на мерките од Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2011 година со контрола над апликациите за добивање на средства од IPARD програмата, со увид на лице место.

Државен инспекторат за шумарство и ловство

Државниот инспекторат за шумарство и ловство во 2011 година ги реализираше своите поставени работни задачи и цели согласно „Програмата за работа на Државниот инспекторат за шумарство и ловство за 2011 година“. Активностите и нивната динамика беа поставени во насока на доследно спроведување на одредбите од законите и поблиските прописи, делувајќи превентивно, со цел да се спречат сите негативни влијанија и злоупотреби спротивни на законот.

Државниот инспекторат за шумарство и ловство во 2011 година вршеше инспекциски надзор над примената на законите и поблиските прописи од областа на шумарството и ловството, во работењето кај правните и физичките лица, јавните претпријатија и здруженија на граѓани кои вршат дејности од овие области.

Реализирани активности во 2011 година

Своите активности Државниот инспекторат за шумарство и ловство ги спроведуваше преку инспекциски надзори и инспекциски постапки и за таа цел ги користеше прописите согласно законите, решаваше по доставените пријави, преставки и предлози од страна на органите на државната управа, јавните установи, правните лица, здруженија и физички лица, како и од страна на другите органи, постапуваше по нив, превземаше мерки во рамките на своите овластувања, како и ги информираше другите органи кои имаат овластувања за состојбите и проблемите во соодветната област за превземање мерки во нивна надлежност.

Државните инспектори за шумарство и ловство извршија 4.015 инспекциски надзори кај правни и физички лица (3.267 од редовни надзори, 213 од контролни надзори и 535 од вонредни надзори) од кои 2.714 инспекциски надзори во Државни претпријатија, 961 инспекциски надзори во приватни претпријатија, 60 инспекциски надзори во приватни шуми и 280 инспекциски надзори на физички лица.

Државните инспектори за шумарство и ловство, имаат составено 4.007 записници кај правни и физички лица (3.259 од редовни надзори, 216 од контролни надзори и 532 од вонредни надзори)

При извршените надзори за констатирани неправилности донесени се 552 решенија (406 од редовни надзори, 53 од контролни надзори и 93 од вонредни надзори) од кои 466 решенија за отстранување на неправилности и 86 решенија за времено запирање на работите.

За непостапување по донесените решенија и за непочитување на одредбите од законите, како и за непостапување по доставените платни налози и покани за наплата на глоба, поднесени се вкупно 94 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежните судови и прекршочната комисија. Во извештајниот период врз основа на поднесените барања за поведување на прекршочна постапка (поднесени во 2009, 2010 и 2011 година), решени се 80 барања, од кои од поднесените во 2009 година решени се 45 барања, во 2010 година решени се 23 барања и за 2011 година решени се вкупно 12 барања.

Поради констатирани неправилности на државните инспектори за шумарство и ловство во инспекциската постапка, а согласно Законот за прекршоците, Законот за шумарската и ловна инспекција и Законот за ловството, издадени се вкупно 15 платни налози.

За констатираните злоупотреби, непочитувањето на законите и поблиските прописи и сторената штета на Република Македонија, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство - Државниот инспекторат за шумарство и ловство има поднесено 34 кривични пријави со основно сомневање дека сториле кривично дело (од кои 32 од областа на шумарството и 2 од областа на ловството).

Во извештајниот период, Државниот инспекторат за шумарство и ловство постапуваше по вкупно 22 доставени претставки (3 претставки поднесени од страна на правни лица, 12 од физички лица и 7 претставки се поднесени од страна на анонимни лица).

Активност на Државниот инспекторат за шумарство и ловство по закони

Согласно Законот за шумите, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 3.460 прегледи (2.930 од редовни надзори, 174 од контролни надзори и 356 од вонредни надзори), при што, заради констатираните неправилности поднесени се 49 барања за поведување на прекршочна постапка до основните судови.

Согласно Законот за ловството, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 487 прегледи (296 од редовни надзори, 30 од контролни надзори и 161 од вонредни надзори), а по констатираните неправилности поднесени се 45 барања за поведување на прекршочна постапка до Комисијата за водење на прекршочни постапки од областа на ловството. По овој закон издадени се вкупно 15 платни налози, а заради неплатени платни налози поднесени се вкупно 14 барања за поведување на прекршочна постапка до прекршочната комисија.

Согласно Законот за репродуктивен шумски саден материјал, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 40 прегледи (27 од редовни надзори, 9 од контролни надзори и 4 од вонредни надзори).

Согласно други закони поврзани со оваа проблематика, во текот на извештајниот период извршени се 28 прегледи (14 од редовни надзори и 14 од вонредни надзори).

Извршената анализа над работењето на Државниот инспекторат за шумарство и ловство за 2011 година покажа дека овој инспекциски орган има зголемен број на инспекциски надзори за 5,16 %, додека бројот на донесени решенија е намален за 8,15 % во споредба со 2010 година (3.818 инспекциски надзори и 597 донесени решенија).

VIII. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМИ И ВОДИ

1. Земјоделско земјиште

Сектор за регистрирање и управување со државно земјоделско земјиште

Според податоците добиени од 33 Подрачни единици на МЗШВ, вкупното обработливо земјоделско земјиште во државна сопственост на територијата на Р. Македонија изнесува 197.764 ха. За успешното раководење со распределбата на земјоделското земјиште во државна сопственост одговорен е секторот за регистрирање и управување со земјоделско земјиште. Во 2011 година овој сектор вклучува 21 вработени во 5 одделенија и тоа: одделение за размена, одделение за управување, одделение за унапредување, одделение за регистрирање и одделение за ЛПИС.

Преглед на корисници на државно земјоделско земјиште

Категорија Корисник	2007		2008		2009		2010		2011	
	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)
Правни Субјекти	452	4 500	19	100	833	5 871	1 044	6 200	1 693	5 307
Индивидуални земјоделци	774	5 808	34	382						
Плодоуживатели	41	204	9	91	98	750	16	91	-	-
Физички лица	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Вкупно	1 226	10 512	62	573	931	6 621	1 060	6 291	1 693	5 307

Извор: МЗШВ

Плановите на Секторот за регистрирање и управување со земјоделско земјиште за 2012 година вклучуваат:

- Реализација на 8 од предвидените 12 огласи за доделување на државно земјоделско земјиште под закуп во вкупно понудена површина од 16.200 ха.
- Реализација на 4 од предвидените 8 јавни повици за доделување на државно земјоделско земјиште под закуп.
- Имплементација на проектот „Поддршка во управување со државното земјоделско земјиште“ во соработка со ФАО.

2. Шумарство – сектор за шумарство и ловство

2.1. Општи карактеристики на шумарскиот сектор

Согласно член 56 од Уставот на Република Македонија, шумите, се прогласени за добро од општ интерес при што уживаат и посебна заштита. Шумите како природно богатство, покрај економската, имаат и значајна социјална и општокорисна функција. Сите активности на стопанисување со шумите (одгледување, користење и заштита) се регулирани со Законот за шумите („Службен весник на РМ”, бр.64/09, 24/11 и 53/11).

На шуми и шумско земјиште во Р. Македонија отпаѓаат 1.159.600 ха (45% од целокупната територија), од кои вкупната површина под шума изнесува 955.300 ха (37% од територијата). Од 1970 година до денес површината е зголемена за повеќе од 140.000 ха преку пошумување на голини и ерозивни земјишта воглавно заради заштитна функција.

Според потеклото, шумите се класифицирани како:

- Високостеблени - зафаќаат помалку од 30% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 61,6% во вкупната дрвна резерва и
- Нискостеблени - зафаќаат 70% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 38,4% во вкупната дрвна резерва.

По состав, шумите се 82% лисјарски, 12% четинарски и мешани 6%. Вкупната дрвна маса изнесува 74.343.000 м³, а вкупниот годишен прираст 1.830.000 м³ со просечен годишен прираст од 2,02 м³ по хектар. Планираниот годишен сечив етат (планирана годишна дрвна маса за сеча) изнесува околу 1.300.000 м³.

Шумите во државна сопственост зафаќаат 90,14% од вкупната површина под шуми, а по дрвна резерва нивното учество е 92,2%. Шумите во приватна сопственост зафаќаат 9,86% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 7,8% во вкупната дрвна резерва. Стопанисувањето со шумите во државна сопственост во Р. Македонија го вршат ЈП „Македонски шуми,“ (во чиј состав се наоѓаат 30 подружници - шумски стопанства) и други правни лица кои вршат одгледување и заштита на шумите за посебна намена.

2.2. Управување и стопанисување со шумските ресурси

Според „Стратегијата за одржлив развој на шумарството во Република Македонија“, усвоена од страна на Владата на РМ, Секторот за шумарство и ловство при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е одговорно за креирање и спроведување на политиките за одржливо управување со шумските ресурси. Преку „Програмата за проширена репродукција на шумите“, се врши пошумување на голини и ерозивни земјишта, нега на шумски култури со прореди, мелиорација на деградирани шуми, санирање на опожарени шумски површини, обезбедување шумски саден материјал за пошумување на земјиште во приватна сопственост и друго.

Во Р. Македонија има 50 расадници за производство на шумски саден материјал наменет за пошумување и за хортикултурно уредување и озеленување, од кои 20 расадници се на ЈП „Македонски шуми“.

Реализирани мерки и активности по „Програмата за проширена репродукција на шумите“

Активност	2007	2008	2009	2010	2011	Вкупно
1. Пошумување на голини и ерозивни земјишта (ха)	808	380	473	587	571,50	2 819,50
2. Нега на шуми и шумски култури со прореди (ха)	726	540	764	503	403,41	2 936,41
3. Мелиорација на деградирани шуми (ха)	/	99	122	/	/	221
4. Санирање на опожарени шумски површини (ха)	352	315	/	40	98	805
5. Обезбедување шумски саден материјал за пошумување на земјиште во приватна сопственост (бр.на садници)	280 061	11 210	139 971	/	70 593	501 835
6. „Ден на дрвото“ – пролет/есен (бр. на засадени садници)	/	5 222 560	7 913 915	652 017	3 405 162	17 193 654

Извор: МЗШВ – Сектор за шумарство и ловство

Чувањето на шумите во државна и приватна сопственост од бесправни дејствија и други негативни фактори го врши шумската полиција со 470 шумски полицајци, како и шумо-чуварската служба од ЈП „Македонски шуми“.

Шумски пожари

Од 1998 година па сè до тековната 2011 година, Република Македонија се соочува со обемни шумски пожари кои рапидно се ширеа и нанесоа сериозна штета на шумите и другата вегетација на површина околу 130.000 хектари. Во последната деценија екстремно сувото време со високи температури и чести ветрови кои преовладуваат низ целата сезона на пожари (особено во 2000, 2007 и 2011 година) дополнително допринесе кон ваквите екстремни шумски пожари и значително го оневозможуваше нивното гаснење.

Сите овие шумски пожари беа резултат на човечки активности, т.е. палење на стрништа во земјоделството, незаконско проширување на површините под пасишта за штета на шумите, невнимателно ракување со оган од несовесни граѓани и што е најкритично - случаи со намерно подметнување на пожар со познати /непознат сторител и тн.

Согледувајќи ја состојбата, Владата покренува Националната кампања за заштита на шумите од пожари и со неа ги обедини сите заинтересирани страни за заедничко и координирано пристапување кон подигање на јавната свест во однос на опасноста од шумските пожари со што ќе се допринесе кон намалување на бројот на шумските пожари во Македонија.

Во кампањата за заштита на шумите од пожари, вклучени се ЈП Македонски шуми, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерство за внатрешни работи, Дирекцијата за заштита и спасување, Центарот за управување со кризи, Противпожарен сојуз на Македонија, Федерација на планинарски спортови на Македонија, Извидничкото движење и други.

Во оваа кампања свој допринос има и проектот „Зајакнување на подготвеноста за справување со шумски пожари“ кој го реализира Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во соработка со Организацијата за храна и земјоделство при Обединетите нации (ФАО). Опремата за гаснење на пожари ќе послужи како модел за опремување на јавните претпријатија кои управуваат со шумите, а која треба да биде една од основите за обезбедувањена интегрирано управување со пожари и за нивна контрола на терен.

Пошумување

Против глобалните климатски промени, огромен допринос преставува пошумувањето, кое во Република Македонија се организира двапати годишно, напролет и наесен преку Акцијата за пошумување „Ден на дрвото- Засади ја својата иднина“. Со оваа акција од почетокот до сега вкупно се засадени 28 милиони дрвца на површина од околу 10.000 ха.

Во духот на одбележувањето на светскиот настан наречен „2011 -Меѓународна година на шумите“ прогласена од Обединетите нации, на 400 локации низ Македонија се засадија 5,7 милиони садници во рамките на есенската акција. ЈП „Македонски шуми“ ги обезбеди садниците од сопствените расадници и обезбеди стручен дел на акцијата, почнувајќи од определувањето на местата на пошумување, дрвните видови кои ќе се садат, стручната помош при самото садење на дрвцата и следењето на состојбата на засадените дрвца. За успешноста на акцијата покажува и процентот на зафатеност кај садниците кој изнесува 65%, што е над европските стандарди за успешноста на акција од ваков карактер и кој процент се движи околу 35%.

2.3. Меѓународни активности во однос на шумарството

- Продолжување на активностите во рамките на ФОПЕР проектот, поддржан од Европскиот Шумарски Институт од Финска (EFI);
- Тековно ажурирање и изработен Национален извештај за процена на шумските ресурси во РМ, ФРА (Forest Resource Assessment);
- Учество во работата на тимот од експерти за шумарската политика во земјите на Југоисточна Европа и Централна Азија при UNECE/ FAO;
- Учество во собирање на податоци за влијанието на климатските промени врз шумите – проект на UNDP.
- Учество во собирање на податоци и подготвување на извештај за конференцијата на FORESTEUROPE.

2.4. Ловство и ловен туризам

Република Македонија го зафаќа централното подрачје на Балканскиот Полуостров кое е испреплетено со речни долини, котлини и високи планини, кои достигнуваат до 2800 м.н.в. и сето тоа овозможува услови за развивање и негување на ловот и ловниот туризам како профитабилна стопанска дејност.

Во Р. Македонија востановени се вкупно 250 ловишта, од кои 105 се за крупен, а 145 за ситен дивеч. Од нив 5 се државни ловишта и тоа: четири ловишта за крупен дивеч: „Јасен“ и „Јасен I“ - Скопје, „Полаки“-Кочани и „Лешница“-Тетово и едно ловиште за ситен дивеч „Трубарево“ – Скопје, кое е наменето за наставно - научни цели.

ЈП "Македонски шуми" стопанисува со 8 ловишта, со вкупна површина од 101.758 ха каде во оптимални услови се одгледуваат, размножуваат, заштитуваат и ловат обични елени, елени лопатари, срни, муфлони, дивокози, диви свињи, а во низинските делови, по течението на реките се среќаваат разни видови на пердувост дивеч (еребици, грлици, потполошки, фазани) и голем број на зајаци. Терените се со најразлични релјефни форми, богати со проточна вода и различни типови на шуми. Поврзани се со пристапни патишта и опремени со ловнотехнички објекти, а во некои ловишта и ловечки куќи со понуда на пансион.

3. Управа за водостопанство

Водостопанството е комплексен збир на дејности од јавен интерес од кои зависи вршењето на дејностите и на другите стопански гранки.

Водостопанството како стопанска гранка која управува, планира и ги користи водните ресурси претставува клучна област низ чиј развој се реализираат сите стратешки планови за развој на државата.

Оваа гранка е директно поврзана со земјоделството и производството на храна, обезбедување на здрава вода за пиење на населението, обезбедување на технолошка вода за сите индустрии, регулирање на режимот на водите, одбраната од поплави и другите штетни дејства на водите, антиерозивната заштита, заштита на квалитетот на водата, или воопштено поврзана е со сите активности што ги презема човекот.

Управувањето со водите подразбира мерки и активности за рационално и ефикасно користење на водите, одржлив развој на водните ресурси, заштита на водите и заштита од нивното штетно дејство.

Во услови на недоволна обезбеденост со вода за различни намени, стратешка цел на нашата држава е да се обезбеди достапност до доволни количества на вода за пиење, за производство на храна, за потребите на земјоделството, индустријата и за други намени.

3.1 Закон за водостопанства и Законот за водните заедници

Со Законот за водостопанствата во испораката на водата, користењето и одржувањето на големите, повеќенаменски и посложени хидромелиоративни системи е воспоставена правната основа за институционализирање и основање на водостопанствата како специфични, посебни правни субјекти кои се автономни јавни правни субјекти управувани од самите водокорисници преку Одборот на корисници на вода, како орган на управување. Законската поставеност на работењето на Водостопанствата е детерминирана од економската логика и принципот на самоодржливост преку обезбедување приходи од надоместокот за количеството на испорачана вода.

Законот за водни заедници во користењето на водата за наводнување и според потребите на земјиштето на одредени подрачја, во организирањето на одводнувањето, ги институционализира Водните заедници како субјекти, кои се организирани и се основаат на доброволна основа која кореспондира со економскиот интерес на членовите на водната заедница. Во користењето на водата тие се појавуваат како потрошувач во однос на субјектот што испорачува вода и/или услуги на одводнување на земјиштето во рамките на територијата за која е организирана водната заедница.

3.2 Имплементација на Законите

Со цел реализација на предвидената реформа во водостопанството почнувајќи од 2005 година се започна со отворање на постапки за ликвидација на неликвидните водостопански претпријатија. Во постапка на ликвидација се наоѓаа вкупно дваесетиедно водостопанско претпријатие при што кај шест е затворена ликвидацијата

Паралелно со водењето на постапките за ликвидација, отпочнаа постапки за основањето на нови водостопанства. Основниот постулат за основање водостопанства е карактеристиката на системот/системите кои ќе им бидат пренесени на управување и користење и тоа: систем на кој припаѓаат големи брани, систем кој е повеќенаменски-опслужува различни категории на корисници на вода, систем кој по територија зафаќа површина поголема од 5.000 ха, систем на кој му треба ангажман на професионален кадар за функционирање и систем кој е економски и финансиски одржлив во смисол на услугата која може да ја пружи и наплати односно од која ќе може истиот да се сервисира.

Во Република Македонија основани се дванаесет нови водостопанства.

Водостопанства во Република Македонија

	Регион (ХМС)	Водостопанство
1	Тиквеш	ВС "Тиквеш" – Кавадарци
2	Брегалница	ВС "Брегалница" – Кочани
3	Скопје	ВС "Скопско Поле" - Скопје
4	Прилеп	ВС "Прилепско Поле" - Прилеп
5	Берово	ВС "Берово" - Берово
6	Куманово	ВС "Кумановско - Липковско поле" - Куманово
7	Струмица	ВС "Струмичко Поле" - Струмица
8	Радовиш	ВС "Радовишко Поле" - Радовиш
9	Битола	ВС "Битолско поле" – Битола
10	Полог	ВС "Полог "Гостивар"
11	Гевгелија	ВС "Јужен Вардар" - Гевгелија
12	Ресен	ВС "Преспа" - Ресен

Извор: МЗШВ, 2012

Процесот на **формирање на водните заедници** започна кон крајот на 2004 година. Заклучно со крајот на 2011 година регистрирани се вкупно 144 водни заедници, кои опфаќаат површина од 68.230 ха. Кај десет водни заедници отворена е стечајна постапка поради неплатен воден надомест кон водостопанствата во чие подрачје на дејствување работат.

Во следната табела е прикажана покриеноста на хидро мелиоративните системи во Република Македонија со водни заедници.

Регистрирани водни заедници во Република Македонија

	Регион (ХМС)	Број на водни заедници	Површина (ха)	Водни заедници во стечај	Површина (ха)
1	Брегалница	25	20.502	3	3.023
2	Тиквеш	40	15.642	7	2.095
3	Полог, Гостивар	13	4.689	-	-
4	Полог, Тетово	23	8.995	-	-
5	Струшко поле	6	2.306	-	-
6	Кичевско поле	2	170	-	-
7	Струмичко поле	14	6.133	-	-
8	Охридско поле	2	962	-	-
9	Битола	1	1.030	-	-
10	Скопје	2	494,2	-	-
11	Гевгелија-Валандово-Дојран	7	2.842	-	-
12	Дебар	1	1.008	-	-
13	Преспанско поле	3	2.412	-	-
14	Кумановско поле	1	337	-	-
15	Радовишко поле	2	328	-	-
16	Берово	2	380	-	-
	Вкупно:	144	68.230	10	5.118

Извор: МЗШВ, 2012

Инфраструктурата за наводнување е пренесена на управување и користење на вкупно 47 водни заедници.

3.3 Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување

Системи за наводнување

Со Водостопанската основа е оценето дека од обработливата земјоделска површина од околу 577.000 ха, со изградените хидромелиоративни системи и доколку се изградат нови хидромелиоративни системи, реално може да се обезбеди наводнување на околу 400.000 ха, односно 69% од вкупната обработлива земјоделска површина.

Според техничката документација, врз основа на која се градени системите, беше предвидено да се обезбеди наводнување на 163.693 ха плодно земјиште, но изградените основни објекти (брани, акумулации, пумпни станици, магистрални канали и др.) во средно сушна година можат да обезбедат наводнување на 144.894 ха земјоделско земјиште.

Според времето, динамиката, изворите на финансирање и другите услови за изградба, карактеристични се три периоди во изградбата на хидромелиоративните системи за наводнување и тоа: до 1958 година; од 1958 до 1975 и од 1975 година до денес. Во првиот период изградени се 27 ХМС со кои се опфатени 19.026 ха, во вториот период се изградени системите кои опфаќаат површина од 68.448 ха. и 46 помали системи, кои обезбедуваат наводнување на 39.514 ха. Во третиот период беа изградени 14 нови системи, како и повеќе од 25 системи со мали акумулации. Со овие системи се обезбеди наводнување на 40.918 ха.

Сумарна табела за наводнувани површини во 2011 година

	Регион/ХМС	Површина(ха)
1	Брегалница	6,915
2	Тиквеш	8,152
3	Битола	3,706
4	Радовишко поле	958
5	Струмичко поле	1,692
6	Гевгелиско-Валандовско	1,046
7	Кумановско-Липковско	1,088
8	Прилеп	1,078
9	Полог	242,5
10	Берово	23
11	Струга	51,2
12	Велес	233,7
	Вкупно	25,185

Извор: МЗШВ, 2012

Во текот на сезоната за наводнување 2011 година наводнувани се околу 25.000 ха земјоделски површини во рамки на системите за наводнување со кои управуваат водостопанствата и водните заедници.

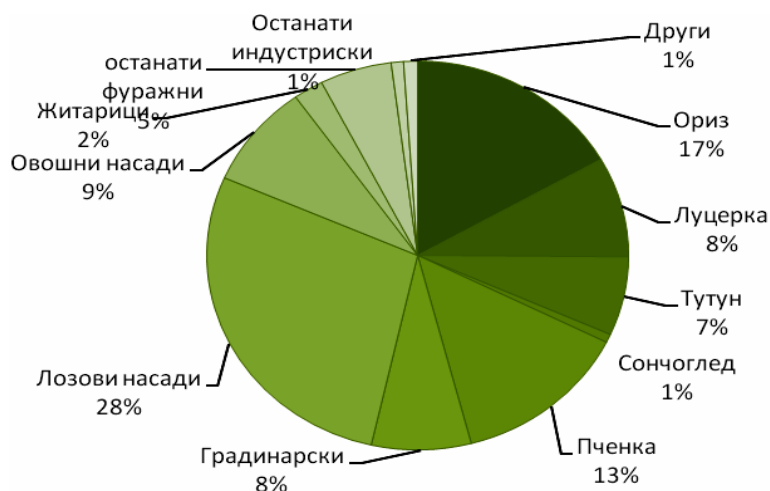
Структура на наводнуваните култури во Република Македонија

година /култура	Ориз	Лучерка	Тугун	Сончоглед	Пченка	Градинарски	Лозови насади	Овошни насади	Житарници	Фуражни	Други индустриски	Останати	Вкупно
2011	4.204	2.090	1.643	176	3.394	1.915	7.019	2.161	576	1.383	235	200	24.996
2010	3.710	1.981	2.000	283	2.875	1.533	6.435	1.676	424	839	321	262	22.343
2009	2.702	2.875	847	372	2.938	1.616	6.818	2.466	681	737	397	151	22.603
2008	2.404	2.907	770	242	4.079	1.920	6.211	1.501	436	/	/	1.100	21.570
2007	2.556	2.807	921	186	3.739	1.468	7.155	1.371	1.448	193	/	317	22.161
2006	2.440	2.943	917	264	3.920	1.956	3.592	1.194	420	369	/	319	18.334

Извор: МЗШВ, 2012

Во структурата на наводнуваните култури во текот на сезоната за наводнување 2011 година најголемо учество имаат лозовите насади со 28%, оризот со 17% и пченката со 13%. Следуваат овошните насади со 9%, градинарските култури со 8%, луцерката со 8%, тутунот со 7% итн.

Учество на наводнуваните култури во Република Македонија во сезоната за наводнување 2011 година

Системи за одводнување

Во Република Македонија хидромелиоративните системи за одводнување се градени заради заштита и одводнување на земјоделски, комунални и други земјишта и заради уредување на режимот на водите, заштита на населби, сообраќајници и друго.

Со системите за одводнување се опфатени 82.195 ха. Изградбата на овие системи е во два периода. Во првиот период до 1958 година изградени се 1.052 ха системи за одводнување, а во вториот период од 1958 година до денес изградени се 81.143 ха или вкупно 82.195 ха. Во “Скопско Поле” со системите за одводнување се одводнуваат 6.600 ха, во “Пелагонија” 30.000 ха, во “Струшко Поле” 2.680 ха, во “Струмичко Поле” 9.000 ха, во “Кочанско Поле” 6.000 ха, во “Овче Поле” 1.700 ха и во “Преспанско Поле” 1.800 ха.

3.4. Капитални проекти во водостопанството

Обезбедување на доволни количини на вода за населението и наводнување на земјоделски површини е еден од приоритетите на Управата за водостопанство. За таа цел во рамки на оваа програма се реализираат следните капитални инвестиции:

ХС “Лисиче”. Хидромелиоративниот систем “Лисиче” е повеќе наменски објект. Тој ќе се користи за водоснабдување на населението во градот Велес, водоснабдување на околните села што гравитираат на системот, снабдување на индустријата со технолошка вода, наводнување на 4100 ха плодна земјоделска површина, ревитализација на езерото “Младост”, обезбедување на билошки минимум на реката “Тополка” и за подобрување на микро климата во регионот. Досега од почетокот на изградбата на овој хидросистем изградени се зафат на река Тополка, доведен цевковод со должина од 20 км, филтер станица и браната со придружните објекти. Наводнувањето треба да обезбеди профитабилност на објектот. Акумулациониот простор на браната Лисиче проектиран е за потребите на вода за наводнување на 4100 ха, односно 2/3 од акумулираните води.

ХС “Злетовица”. Со цел да ја подобри лошата состојба со водоснабдувањето во североисточниот дел на Македонија, Владата на Република Македонија во 2001 год. го промовираше развојот на повеќенаменскиот проект “Злетовица” за да му обезбеди сигурно и стабилно водоснабдување на овој регион, како проект од врвен национален приоритет. Основната и приоритетна намена на овој проект (1 фаза од реализација) е долгорочно да го реши проблемот со водоснабдување на преку 100.000 жители кои живеат во општините: Пробиштип, Штип, Свети Николе, Кратово, Карбинци и Лозово како и водоснабдување на индустријата во тие општини. Овој проект се реализира во три фази: фаза 1 Водоснабдување, фаза 2 Систем за наводнување и фаза 3 Објекти за производство на електрична енергија. Од страна на Европската Инвестициона Банка во 2011 година се додели грант за подготовка на

техничка документација за фаза 2 – наводнување и фаза 3 – електрика. Фазата 2 е предвидена за наводнување на 4.500 ха обработлива земјоделска површина. Фазата 3 од овој повеќенаменски проект е изградба на три мали хидроцентрали по течението на река Злетовица со инсталирана моќност од 15 MW и планирано годишно производство на електрична енергија од 48 GWh.

Наводнување на Јужната долина на Вардар. Со реализација на првата фаза од овој Проект опфатени се четири независни системи, и тоа систем Миравци со површина од 570 ха, систем Удово со површина од 605 ха, систем Негорци со површина од 630ха и систем Паљурци со површина од 1,127 ха. Со првата фаза од Проектот, која заврши кон крајот на 2008 година, со систем за наводнување беа опфатени вкупно 2,932 ха во регионот на Гевгелија, Валандово и Богданци.

Во тек е реализација на активности од втората фаза на Преќот кој ќе опфаќа рехабилитација/модернизација и проширување на постоечки и нови системи за наводнување во следниве системи: систем Миравци со 423 ха, систем Негорци/Прејци со 456 ха, систем Гевгелија со 393 ха, систем Грчиште со 250 ха, систем Паљурци со 750 ха, систем Кованци со 52 ха и систем Валандово со 1,500 ха, или вкупно ќе бидат опфатени околу 3.900 ха.

Изградба на брана на Оризарска река. Со изградба на брана на река Оризарска, водата од акумулацијата се предвидува да се користи за водоснабдување на населението преку регионалните водоснабдителни системи на Кочани и Винаца, за наводнување на земјоделски површини во Кочанско Поле од околу 1.500 ха како и за производство на електрична енергија преку изградба на две хидроцентрали со моќност од 2852 kW. Оризарска Река е десна притока на река Брегалница, една од поголемите од серијата водотеци од Осоговскиот планински масив, а во Брегалница се влева во близина на село Грдовци во Кочанската Котлина. Во текот на 2011 година завршена е изведбата и надзорот на работите поврзани со дополнителните инженерско-геолошки, геотехнички и геомеханички истражни работи за комплетирање на подлогите за насипна брана “Речани“ на Оризарска река и во фаза на изработка беше Основен проект за брана Речани на Оризарска Река со придружни објекти.

ХС Конско. Водата во акумулацијата Конско ќе се користи за водоснабдување на населението на градот Гевгелија и околните населби, наводнување на земјоделски површини во гевгелиско-валандовско-богданскиот регион од околу 4.200 ха систем за наводнување капка по капка, производство на електрична енергија и обезбедување на дополнителни количини на вода за хидро системот “Спас на Дојранско езеро“, кои се претходно усогласени со можностите на системот. Реката Конска се формира на падините на палинината Кожуф и е десна притока на реката Вардар. Во текот на 2011 година во фаза на изработка беше Основен проект за брана Конско со придружни објекти.

ХМС Равен – Речица, Полог. Со изградба на ХМС Равен – Речица во регионот на Полог – Гостивар, ќе се овозможи наводнување на околу 6.000 ха земјоделски површини кои до сега немале можност да бидат наводнувани или се наводнувале делумно. Со проектот се планира изградба на зафат на реката Вардар кај село Равен, возводно од Гостивар, а водата ќе се доведува преку главен доведен канал со должина од 26 км и мрежа за наводнување.

Изградба на Брана на река Слупчанска. Со изградба на брана на река Слупчанска се планира да се обезбедат количини на вода во вкупниот систем Глажња - Липково за водоснабдување на населението во општините Куманово и Липково, наводнување на постојните околу 6.500 ха земјоделски површини и обезбедување на вода за нови околу 1.300 ха. Обезбедените количини се неопходни во вкупниот биланс на овој регион, а ќе се користат преку постоечкиот систем и планираните нови објекти со оваа инвестиција.

Со реализација на програмата за водостопанството во 2011 година постигнати се следните резултати:

- Завршено е со чистење на каналите за одводнување во Република Македонија во должина од 21.6 км
- Завршена е замена на хидромеханичка опрема на затварач на темелен испуст на брана Пишица,
- Исплатен е оснивачкиот капитал за првите шест месеци од работењето на водостопанствата Битолско Поле - Битола и Јужен Вардар - Гевгелија во рамки на Проектот на Светска Банка
- Записничко примопредавање на инфраструктурата и водостопанските објекти на управување на водостопанствата: Скопско Поле – Скопје, Прилепско Поле – Прилеп, Берово – Берово, Битолско Поле – Битола, Полог – Гостивар, Јужен Вардар – Гевгелија и Преспа – Ресен.
- Изработка на техничка документација за тековно одржување на брана Слатино,

4. Управа за хидрометеоролошки работи

4.1 Климатски подрачја во Република Македонија

Поаѓајќи од искуствата на повеќето климатски класификации и адекватниот пристап за територијата на Република Македонија ги разликуваме следните похомогени климатски подрачја:²

1. Субмедитеранско подрачје (50 – 500 м)
2. Умерено – континентално – субмедитеранско подрачје (до 600 м)
3. Топло континентално подрачје (600 – 900 м)
4. Ладно континентално подрачје (900 – 1100 м)
5. Подгорско – континентално – планинско подрачје (1100 – 1300)
6. Горско – континентално планинско подрачје (1300 – 1650 м)
7. Субалпско планинско подрачје (1650 – 2250 м)
8. Алпско планинско подрачје (под 2250 м)

Субмедитеранското подрачје зафаќа мали површини кои се целосно земјоделски. Ограничено е на најјужниот дел на Вардарската Долина (Гевгелиско – Валандовскиот регион до Демир Капија), потоа во Дојранско и југозападниот дел на Струмичко, а се карактеризира со најблагопријатни климатски и педолошки услови за производство на раноградинарски култури, производство на винова лоза, овошни култури и др.

Континенталното – субмедитеранското подрачје. Заедно со првата зона, континенталното – субмедитеранското подрачје зафаќа површина од 897.000 ха или 34,9 % од територијата на Република Македонија. Се простира во деловите покрај Повардарието, од Демир Капија се до северната граница (Демиркаписко, дел од Тиквеш, Велешка и Скопска котлина), помали делови околу реката Пчиња, деловите околу долното и средното течение на Црна река, Брегалница и нејзините притоки. Се карактеризира со студени и влажни зими и топли, сушни лета каде што постојат поволни климатски и почвени услови за земјоделско производство.

Топлото коонтиненталното подрачје зафаќа површина од околу 704.000 ха или 27,4 % од површината од нашата земја. Се простира на деловите од Полошката, Кичевската, Дебарската, Струшката, Охридската и Преспанската котлина како и Пелагонија. Претставува преоден регион меѓу медитеранската и континенталната клима, односно подрачје каде доминира топлата континентална клима со слабо влијанието на медитеранот (што се манифестира преку медитеранскиот плувиометриски режим). Тоа се подрачја каде што се застапени житните култури, овошките и виновата лоза.

Ладното континентално подрачје зафаќа површина од 342.000 ха или 13,3 % од површината на државата, и тоа во суштина е понискиот дел од планините, каде рељефот е планински со геолошки супстрат од компактни карпи. Според климатските показатели ова подрачје е постудено и повлажно од предходното во кое доминира студената континентална клима со извесно влијание на планинската клима.

Подгорско континенталното планинско подрачје зафаќа површина од 250.000 ха или 9,7 %. Ова е подрачје на климазоналната заедница на буковата шума.

Горско континентално планинско подрачје зафаќа површина од 10,4 % или 269.000 ха. Тоа е подрачје на горска букова шума, распространета на целата површина од Р. Македонија, каде рељефот е исклучително планински.

Субалпско планинско подрачје со површина од 97.000 ха или 3,8 % од површината на земјата со широка распространетост на неколку шумски заедници и тоа претежно четинари (ела, смрча, молика и кривуљ).

Алпско планинско подрачје се протега на височини над 2.250 м. и има површина од 13.000 ха или 0,5%, и овде нема шумски растителни заедници. Тоа е подрачје на високопланински тревни заедници и тоа на планините: Кожуф, Ниџе, Баба, Дешат, Кораб, Шар планина и Јакупица. Врнежите од дожд во овие региони варираат меѓу 500 и 800 мм.

---

² Според Ѓ. Филиповски, Р. Ризовски и П. Ристевски во Карактеристики на климатско-почвените зони во Република Македонија, Скопје, МАНУ 1996 год.

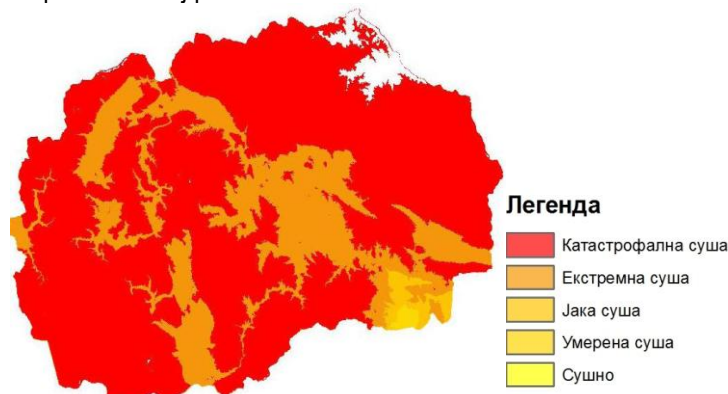
4.2 Агрометеоролошка анализа на временските услови во Република Македонија во периодот јануари-декември 2011 година

Анализата на временската состојба и влијанието на времето врз земјоделските култури во производната 2011 година, е извршена врз основа на податоци од оригиналната документација на Управата за хидрометеоролошки работи. Во агрометеоролошката анализа се опфатени 6 станици распоредени во различни климатолошки региони во Републиката, при што се опфатени подрачја со медитеранска и изменето медитеранска клима (Гевгелија, Демир Капија и Скопје), како и подрачја со континентална клима (Прилеп, Битола и Штип).

Од четирите метеоролошки параметри земени како предмет на анализа (средно месечните максимални температури на воздухот, средно месечните минимални температури на воздухот потоа средно месечните температури на воздухот и количествата на врнежи изразени како месечни суми), се гледа дека станува збор за исклучително сушна година, каде количествата на врнежи на сите мерни места покажуваат негативни отстапувања од вредностите на многугодишниот просек 1971/2000 кој е земен како споредбен.

Во текот на 2011 година намалени и подпросечни врнежи имало во текот на целата година, со исклучок на месец септември каде на сите станици количествата се надпросечни и тоа за 30-60 л/м², што претставува големо количество кое во голема мерка ја подобри годишната сума, која без овие врнежи би била многу мала. Други позитивни отстапувања, но со помали количества имало во мај месец каде на оддалени станици имало поголеми врнежи од просечните од 2 л/м² во Скопје – Зајчев рид, до 38,2 во Гевгелија. Во Битола ова отстапување е 26,5 л/м². Отстапувањата во Јануари истата година во местата каде се присутни се движат околу 4,5 во Битола и околу 2 л/м² во Штип и Демир Капија.

Годишните суми на врнежи покажуваат алармантни вредности, незабележани во последните неколку години, па можеби и деценијата, што во секој случај се едни од факторите за сушата која беше присутна со целиот свој интензитет. Најмали отстапувањата беа во Скопје со 112 л/м² помалку врнежи, потоа, Прилеп со 117,6, па Демир Капија со 144,4 и Штип со 150. Овие отстапувања во Гевгелија и Битола се над 200 л/м², односно 208 во Гевгелија и 227,6 л/м² во Битола. Особено карактеристично е тоа што во Крива Паланка не беа забележани никакви врнежи цел Ноември, што до сега не е забележано одкако постојат мерења во овој регион.

На картата се претставени резултатите од пресметаниот месечен стандардизиран индекс на сушата (СПИ), кој покажува дека имаме катастрофална и екстремна суша за ноември 2011 на целата територија, кој податок го потврдуваат и измерените количества на врнежите за овој месец.

Ваквиот распоред на врнежите во текот на една година, и дефицитот на вода кој е забележан, во ни една состојба не може да се надолни со наводнување, затоа што дотокот на вода од подлабоките слоеви од почвата се прекинува, а сето тоа од друга страна продуцира негативни влијанија кај земјоделските култури, а конечниот епилог се пониските приноси по единица површина.

Покрај нерамномерниот распоред на врнежите оваа година се соочивме и недостиг на врнежи во периодот на есенската сеидба, ако се има во предвид дека последните врнежи беа оние во текот на месец Септември кои беа над просечни но недоволни да се заврши целиот процес на сеидба, никнење и припрема на посевите за презимување. Така голем дел од површините беа посеани во сушни услови, не поникнаа и влегоа во зимата во услови на презимување во такви, ниски фази на развој, кога опасноста од измрзнувања беа зголемени, опасноста од губење на семенскиот материјал од страна на инсекти, птици или штетници беше на високо ниво, најмногу заради долгиот период без врнежи и многу долгиот период на задржување на семето во почвата непоникнато. Сето ова резултираше со поретко поникнување на

посевите, поникнување во текот на зимата и под снежната покривка, за среќа во втората половина од зимата ја имаше во доволни количества, но сепак сето ова се изманифестира со пониските приноси.

Температурите на воздухот скоро во сите месеци од летниот период бележат тенденција на зголемување, каде најголемото е забележано во ист период, кај сите метеоролошки станици, а тоа е месец Септември, што дополнително допринесе за губење на дел од врнежите кои ги имаше во овој месец, со што истите станаа недоволни, за есенската сеидба да се изведе во оптималните рокови и во оптимални почвени услови.

Зголемување на средно месечните температури има во поголемиот дел од годината, со исклучок на месеците од касната есен, и тоа се со вредности од 0,1 до 2,0 °C, како отстапувања во позитивна смисла, а тоа значи повисоки од просечните, а најголемо е она во септември кое се движи од 3,2 во Битола, 3,3 во Прилеп и Штип, 3,4 во Демир Капија, 3,5 °C во Скопје и 3,6 °C во Гевгелија. Се забележува дека во регионите каде влијанието на медитеранската клима е поголемо, поголеми се и отстапувањата, а тоа е долината на реката Вардар од јужните делови па сè до Скопје.

Ваквите отстапувања во споредба со минатата година бележат благ пораст што наведува на констатацијата дека сепак секоја година средномесечните температури се повисоки просечно за 0,5 или 1 °C во однос на минатогодишните.

СКОПЈЕ

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	СРЕДНА
Средно месечна (MAX)	4,5	7,7	13,4	18,7	22,7	28,4	32,1	33,6	30,7	17,8	10,7	6,4	18,9
Средно месечна (MIN)	-2,1	-1,6	3,5	7,3	11,2	15,5	17,0	17,7	16,2	7,3	0,5	-0,7	7,7
Средно месечна температура	0,9	2,7	8,1	12,9	16,7	21,7	24,5	25,4	22,7	11,7	5,0	2,7	12,9
Месечни суми на врнежи	23,1	19,4	19,0	16,9	42,0	18,3	34,3	15,1	88,2	27,0	2,3	23,6	329,2
Средни месечни (Просек)	0,6	3,1	7,5	12,6	17,6	21,5	24,1	23,6	19,2	13,2	6,6	1,7	12,6
Врнежи (Просек)	25,1	31,4	26,9	40,7	40	39,5	39,4	33,1	31,5	39,6	52	42	441,2
Разлика температури	0,3	-0,4	0,6	0,3	-0,9	0,1	0,4	1,8	3,5	-1,5	-1,6	1,0	0,3
Разлика врнежи	-2,0	-12,0	-7,9	-23,8	2,0	-21,2	-5,1	-18,0	56,7	-12,6	-49,7	-18,4	-112,0

ПРИЛЕП

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	СРЕДНА
Средно месечна (MAX)	4,2	8,3	11,5	16,3	20,6	25,7	30,3	30,4	27,7	16,2	10,4	6,8	17,4
Средно месечна (MIN)	-2,3	-0,9	2,1	5,5	9,2	13,4	15,4	15,6	14,0	5,2	-0,4	-1,6	6,3
Средно месечна температура	0,6	3,2	6,4	10,8	14,7	19,5	23,0	23,1	20,7	10,0	4,4	2,2	11,5
Месечни суми на врнежи	26,6	22,9	25,8	19,6	55,0	37,5	9,9	92,7	50,3	39,2	4,7	15,5	399,7
Средни месечни (Просек)	0,0	2,2	6,0	10,5	15,5	19,7	21,8	21,5	17,4	11,8	6,0	1,6	11,2
Врнежи (Просек)	29,8	34,8	37,1	47,6	55,6	42,9	41,0	30,6	41,2	55,1	60,9	40,7	517,3
Разлика температури	0,6	1,0	0,4	0,3	-0,8	-0,2	1,2	1,6	3,3	-1,8	-1,6	0,6	0,4
Разлика врнежи	-3,2	-11,9	-11,3	-28,0	-0,6	-5,4	-31,1	62,1	9,1	-15,9	-56,2	-25,2	-117,6

ДЕМИР КАПИЈА

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	СРЕДНА
Средно месечна (MAX)	5,7	9,5	14,5	19,6	24,3	30,2	34,6	35,2	31,5	19,3	11,8	8,0	20,4
Средно месечна (MIN)	-1,5	-1,0	3,4	6,5	10,8	15,2	17,0	17,5	15,2	5,6	-0,6	-1,0	7,3
Средно месечна температура	1,9	3,9	9,0	13,2	17,6	23,3	26,3	26,6	23,3	12,0	5,1	3,5	13,8
Месечни суми на врнежи	45,1	31,0	27,8	22,9	51,8	4,8	27,0	12,6	61,5	29,0	7,1	71,2	391,8
Средни месечни (Просек)	1,7	4,5	8,5	13,3	18,1	22,6	24,7	24,2	19,9	13,9	7,7	3,1	13,5
Врнежи (Просек)	43,4	47,8	45,5	49,6	53,8	36,9	31,1	22,1	33,3	50,4	60,0	62,3	536,2
Разлика температури	0,2	-0,6	0,5	-0,1	-0,5	0,7	1,6	2,4	3,4	-1,9	-2,6	0,4	0,3
Разлика врнежи	1,7	-16,8	-17,7	-26,7	-2,0	-32,1	-4,1	-9,5	28,2	-21,4	-52,9	8,9	-144,4

ШТИП

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	СРЕДНА
Средно месечна (MAX)	5,4	8,5	13,7	18,6	22,7	28,3	32,9	33,8	30,7	18,7	11,8	7,7	19,4
Средно месечна (MIN)	-1,6	-1,3	2,7	6,3	10,6	15,0	17,0	16,8	14,9	5,7	-0,7	-1,6	7,0
Средно месечна температура	1,6	3,3	8,1	12,3	16,3	21,7	25,1	25,4	22,3	11,5	4,9	2,8	12,9
Месечни суми на врнежи	24,6	10,1	22,1	19,1	78,5	20,9	14,9	13,4	48,8	32,2	3,4	22,1	310,1
Средни месечни (Просек)	1,1	3,6	7,5	12,3	17,4	21,5	23,7	23,3	19,0	13,3	6,9	2,3	12,7
Врнежи (Просек)	23,0	27,3	31,0	40,6	53,2	44,6	39,1	33,1	35,2	44,8	50,8	37,4	460,1
Разлика температури	0,5	-0,3	0,6	0,0	-1,1	0,2	1,4	2,1	3,3	-1,8	-2,0	0,5	0,3
Разлика врнежи	1,6	-17,2	-8,9	-21,5	25,3	-23,7	-24,2	-19,7	13,6	-12,6	-47,4	-15,3	-150,0

ГЕВГЕЛИЈА

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	СРЕДНА
Средно месечна (MAX)	10,2	11,2	15,4	20,4	25,5	30,7	35,1	35,3	32,3	21,0	14,7	11,5	21,9
Средно месечна (MIN)	0,7	2,3	4,6	7,5	12,4	17,6	19,2	19,1	16,7	7,4	1,8	0,6	9,2
Средно месечна температура	4,9	6,2	9,4	13,7	18,4	24,1	27,6	26,8	23,8	13,1	7,0	5,4	15,0
Месечни суми на врнежи	42,0	57,4	41,7	14,2	97,6	6,3	14,9	3,4	71,7	16,0	21,2	55,2	441,6
Средни месечни (Просек)	3,8	5,6	8,8	13,4	18,5	23,1	25,4	24,7	20,2	14,4	8,8	4,9	14,3
Врнежи (Просек)	49,5	61,2	57,8	54,3	59,4	42,3	30,5	31,6	33,1	70,1	86,7	73,1	649,6
Разлика температури	1,1	0,6	0,6	0,3	-0,1	1,0	2,2	2,1	3,6	-1,3	-1,8	0,5	0,7
Разлика врнежи	-7,5	-3,8	-16,1	-40,1	38,2	-36,0	-15,6	-28,2	38,6	-54,1	-65,5	-17,9	-208,0

БИТОЛА

2011

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	СРЕДНА
Средно месечна (MAX)	4,5	8,3	12,3	16,9	21,3	26,8	31,3	32,0	29,0	17,5	11,0	7,1	18,2
Средно месечна (MIN)	-2,4	-0,9	2,0	4,4	8,6	12,7	14,2	14,2	12,4	4,2	-1,7	-3,0	5,4
Средно месечна температура	0,6	3,1	6,9	10,9	14,7	19,9	23,7	23,0	20,3	9,7	3,6	1,7	11,5
Месечни суми на врнежи	51,1	29,7	11,7	14,8	82,7	31,9	9,6	13,7	44,0	30,1	8,1	53,9	381,3
Средни месечни (Просек)	-0,8	2,1	6,2	10,8	15,7	20,0	21,9	21,3	17,1	11,4	5,6	1,0	11,0
Врнежи (Просек)	46,6	53,0	46,8	50,5	56,2	37,2	39,2	36,6	40,8	61,9	75,1	65,0	608,9
Разлика температури	1,4	1,0	0,7	0,1	-1,0	-0,1	1,8	1,7	3,2	-1,7	-2,0	0,7	0,5
Разлика врнежи	4,5	-23,3	-35,1	-35,7	26,5	-5,3	-29,6	-22,9	3,2	-31,8	-67,0	-11,1	-227,6

Извор: МЗШВ, 2011

Сумарна оценка за годината би била - подпросечна година, со ниски приноси кај житните култури, како резултат на есенската суша која остана забележана во анализите на метеорологијата како незапамтена, кога во Крива Паланка во текот на ноември месец немаше забележани никакви врнежи, што е барем до овој момент незабележано од постоењето на организирана хидрометеоролошка служба во Републиката. Снежните врнежи во текот на втората половина од зимата ја подобрија состојбата и со површинските и со подземните води, кои допринесоа за создавање на резерви на влага, неопходна за завршување на процесите на класање и исполнување на зрното кај пченицата, или резерви на вода за пролетните култури, овошките и виновата лоза.

IX. ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ

1. Образование во биотехничките науки

Македонскиот образовен систем, во надлежност на Министерството за образование и наука, помина низ реформи кон модернизирање на наставниот план и образовните активности. Во 2004 година Владата усвои национална програма за развој на образованието за периодот од 2005 до 2015 година, за сеопфатна реформа на оваа област заснована на процесите на демократија, децентрализација, автономија, плурализам, мултикултура и глобализација, како и меѓународни образовни стандарди на знаење и вештини и по принципите на доживотно учење.

1.1 Земјоделски средни училишта

Земјоделските, ветеринарните, прехранбените, шумарските и дрвопреработувачките насоки се присутни во државните средни училишта. Најголемиот број на ученици кои посетуваат настава во средните земјоделски училишта се од руралните средини. Од запишаните ученици, околу 10%-15% не го завршуваат своето образование од најразновидни причини.

На следнава табела е прикажан бројот на средни училишта за земјоделство, ветеринарство, производство на храна и шумарство и соодветниот број на ученици кои завршиле средно образование. Бројот на ученици кои завршиле средно стручно образование бележи континуиран пад, од 1.397 ученици во учебната 2007/2008 година на 1.122 ученици во учебната 2010/2011 година.

Број на ученици кои завршиле средно образование

Тип на училиште	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
	Ученици	Ученици	Ученици	Ученици
Земјоделство (со земјоделско-ветеринарна)	701	816	719	718
Ветеринарство	169	59	8	1
Производство на храна	371	204	171	167
Шумарство (со шумарско-дрвопреработувачка)	156	248	241	236
Вкупно 24	1.397	1,327	1.139	1.122

Извор: ДЗС, 2007-2012

1.2 Високо образование во земјоделството

Македонскиот систем за земјоделско високо образование вклучува неколку образовни институции: Факултет за земјоделски науки и храна - Скопје, Факултет за ветеринарна медицина - Скопје, Шумарски факултет - Скопје (сите во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје); Факултет за биотехнички науки – Битола (во состав на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола); Земјоделски Факултет (во состав на Универзитетот „Гоце Делчев“ од Штип); и Центарот за политехнички студии т.е. Факултетот за прехранбена технологија и исхрана (во состав на Тетовскиот државен универзитет).

Високообразовните институции се во фаза на подобрување на стандардите за студирање и наставните програми, а се со цел постигнување на европските стандарди. Законот за високо образование, изменет и дополнет во 2003³ година, обезбеди рамка за имплементација на принципите на Болоњскиот процес⁴.

Системот на развој вклучува соработка со образовни институции од аспект на зајакнување на студиската програма, размена на студенти, стипендирање на домашни студенти за понатамошно образование во странство, итн. Образовните активности на факултетите, главно се финансирани преку Министерството за наука и образование, додека делумно се финансираат од сопствени приходи.

³ Службен Весник на Р.Македонија бр. 64/00 и бр. 49/03.

⁴ Факултетите спроведоа ре-организација на одделенијата, студиите, студентските групи и програми како и воведоа кредитен систем за трансфер имплементиран во согласност со Европскиот кредит трансфер систем (ECTS).

Овие промени треба да го обезбедат потребниот број на нови специјализирани професионалци, потребни во активностите на индивидуалните фарми, малите и средните претпријатија од индустријата за храна, како и за научно-истражувачка работа во специјализирани институции.

Во последните неколку години, бројот на запишани студенти во високо образование од областа на био-техничките науки, бележи пад. Најголем дел од запишаните студенти, студираат на државниот универзитет “Св. Кирил и Методиј” во Скопје, а потоа на Универзитетите во Битола и Штип. Официјално, нема податоци за запишани студенти на Факултетот за прехранбена технологија и храна, на државниот универзитет во Тетово.

Вкупен број на студенти на дел од факултетите во системот на високото образование⁵

Факултет	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/2011
Факултет за земјоделски науки и храна во Скопје	970	907	826	708
Факултет за ветеринарна медицина во Скопје	302	227	222	214
Факултет за биотехнички науки во Битола	686	746	632	453
Шумарски факултет во Скопје	764	781	710	681
Земјоделски факултет во Штип	93	304	401	706
Вкупно	2.815	3.079	2.791	2.762

Извор: ДЗС, (2007-2012)

Во учебната 2010/2011 година, 204 наставници и соработници ја изведувале наставата од областа на био-техничките науки на универзитетите во Скопје, Битола и Штип. За Државниот универзитет во Тетово нема официјална статистика за наставен и соработнички кадар по факултетите. Доколку се спореди со податоците од 2009/2010 година, ќе може да се забележи пад во наставниот кадар од областа на биотехнички науки, за околу 3%.

Вкупен број на наставници во системот на високото образование во учебната 2010/2011 година

Факултет	Наставници	Соработници	Вкупно
Факултет за земјоделски науки и храна во Скопје	63	18	81
Факултет за Ветеринарна медицина во Скопје	20	9	29
Факултет за биотехнички науки во Битола	20	7	27
Шумарски факултет во Скопје	17	1	18
Факултет за дизајн и технологија на мебел и ентериер	14	1	15
Земјоделски факултет во Штип	14	11	35
Вкупно	148	47	205

Извор: ДЗС, 2011

Вкупниот број на дипломирани студенти од областа на био-техничките науки континуирано опаѓа, така што во 2011 година изнесува 211, односно намалување за 20% во однос на претходната 2010 година.

Вкупен број на дипломирани студенти во областа на биотехничките науки

Година	Дипломирани	Година	Дипломирани
2008	273	2010	264
2009	327	2011	211

Извор: ДЗС, 2011

2. Наука и истражување

Согласно општествените и економските промени, ставен е приоритет на развој на производствен модел за подобрување на количеството и квалитетот на земјоделското производство.

Покрај научно-истражувачката работа во рамките на факултетите, институции за истражување и развој, кои исто така спроведуваат истражувања за поддршка на развојот на земјоделството и шумарството, се следниве: Земјоделски институт, Институт за сточарство (интегриран со Факултетот за ветеринарна медицина) во Скопје, Институт за тутун во Прилеп и Хидробиолошкиот Институт во Охрид.

⁵ Извор: Државен завод за статистика. Државниот универзитет во Тетово има достапни податоци само за Центар за политехнички студии на Државниот универзитет во Тетово за 2005/2006 година, односно за Факултетот за применети науки од учебната 2008/2009 година

Истражувачките институции во земјоделството во моментот имаат вработено околу 300 лица, од кои околу 40% се со високо образование, магистри и доктори на науки.

Сите институти се меѓународно поврзани и добиваат поддршка од меѓународни проекти, преку разни донаторски мрежи и проектни програми.

Согласно член 49 од Законот за научно-истражувачка дејност, истражувачките институции се финансираат преку буџетот на Република Македонија, во согласност со целите и приоритетите утврдени во националната програма. Сите јавни истражувачки активности, вклучувајќи и земјоделство, се финансираат преку Министерството за образование и наука, при што покрај платите на лицата со научни титули, по пат на јавен конкурс се финансираат и програмите за научно-истражувачка дејност.

Според Законот за високо образование (член 22), научните институти во состав на универзитетот како негови единици, може да вршат и високо-образовна дејност (втор и трет циклус универзитетски студии) во научната област за која се основани, доколку се акредитирани за вршење на овој овид студии и имаат решение за почеток со работа, утврдено со статутот на универзитетот.

Земјоделскиот институт, главно, остварува четири дејности: научно-истражувачка, образовна, издавачка и апликативна дејност. Научно-истражувачката работа е насочена кон изнаоѓање техничко-технолошки решенија и кон нивна апликација во производството. Добиените сознанија за генетската варијабилност на домашните популации и интродуираните сорти од поважните поделелски, градинарски, лозови и овошни видови, овозможуваат научно-истражувачката работа да биде насочена кон создавање нови повисокоприносни и поквалитетни генотипови од целокупното земјоделско растително производство. Како резултат на досегашната селекциска работа, Институтот креирал и му се признаени многубројни сорти кај поделелските култури и се јавува како соработник на специјалистички, магистерски и докторски теми, но и советодавни услуги за производителите.

Институтот за сточарство има развиено електронско означување и систем на следливост и за да се прошири оваа активност даден е предлог да се формира централна канцеларија со компјутери и оператори на бази на податоци за да ги внесуваат деталите на редовна неделна основа за секоја фарма. Институтот учествува во 2,5 годишен проект за истражување и трансфер на технологија, со цел зголемување на профитабилноста на малите земјоделци.

Ветеринарен институт и Факултет за ветеринарна медицина- ветеринарни лаборатории - согласно законот за Ветеринарно здравство, лабораториите кои му припаѓаат на Факултетот за ветеринарна медицина (ФВМ) работат како национална назначена лабораторија за спроведување лабораториски анализи од службени контроли на Управата за ветеринарство. До крајот на 2010 година, бројот на акредитираните методи изнесуваше 75 (7 од областа на испитување на болести кај животните, а останатите од другите области биологија, микробиологија, биохемија, прехранбени производи, пијалоци, вода, добиточна храна). Анализите се вршат во следните лаборатории: Институт за храна - (Лабораторија за микробиологија на храна, Лабораторија за квалитет за храна, Лабораторија за резидуи и контаминенти, лабораторија за контрола на квалитет на млеко) и Ветеринарен Институт (лабораторија за серологија, лабораторија за ТСЕ) од страна на соодветно обучен персонал. Лабораториите целосно се реконструирани и добро опремени со калибрирана опрема и контролирана средина. Бројот на вработени што ги вршат испитувањата според акредитираните методи во досегашните услови е доволен. Во иднина, според потребите нивниот број ќе биде зголемен. Континуитетот на системот за квалитет е обезбеден преку регуларна внатрешна и надворешна ревизија. Имплементацијата на стандардот МКС ISO/IEC 17025:2006 и акредитацијата на ФВМС претставува гаранција за клиентите дека резултатите од испитувањата се веродостојни и според последните национални и интернационални стандарди и прописи.

Институтот за тутун од Прилеп, како еден од најстарите институти на Балканот (87 години постоење) преку својата научно-истражувачка и апликативна дејност во сите сегменти на производството, преработката и одржување на сортноста и квалитетот на ситнолисниот ароматичен тутун од ориентален тип, допринесува тутунот да биде водечки земјоделски производ во извозот на Република Македонија.

Институтот располага со сопствено опитно поле за производство на сортно семе, оранџерија, комплетна лабораторија, метеоролошка станица и библиотека.

3. Советодавни и консултативни услуги

За разлика од порано кога советодавните услуги во земјоделскиот сектор беа главно во надлежност на институциите од јавниот сектор, како што е Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) и научно-истражувачките институции, моментно различни категории на обезбедувачи на совети во

земјоделството го заземаат своето место во советодавните услуги во земјата. Во услови на ограничени буџетски средства кај јавните институции, субјектите од индивидуалните стопанства, здруженијата на земјоделци и меѓународните донаторски организации, иако сè уште со ограничен обем на понуда на услуги, недоволно диверзифицирани методи и целни групи и лимитирани ефекти во задоволувањето на потребата за совети, сè повеќе се наметнуваат како значаен фактор во советодавната дејност.

3.1 Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти)

Јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, обезбедуваат специјализирани високостручни советодавни услуги, базирани врз научно-истражувачка и апликативна дејност. Советодавната димензија претставува рамка за трансфер на достигнувањата од научно-истражувачки и апликативен карактер на факултетите и институтите, директно до корисниците или често пати во рамки на проектни активности, преку соработката со МЗШВ, во делот на истражувачки, но и на применети истражувања за потребите на министерството.

Податоците собрани преку редовното работење, како и за соодветни намени, бараат соодветно систематизирање, натамошна обработка, анализа и толкување на обработените податоци и добиените резултати. Во таа насока, јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, со својот капацитет можат да придонесат кон создавање на услови за натамошно креирање на аграрната политика на земјата.

3.2 Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ)

Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) е основана со Закон за основање Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (Сл. Весник на РМ бр. 3/98 од 22.01.1998 година), со поддршка од Проектот од Светска банка, а во согласност со Стратегијата за развој на земјоделството на РМ 1995 - 2010 год. Со примена на реформите, АПРЗ има за цел да овозможува имплементација на примена на сознанија кај индивидуалните земјоделски стопанства (ИЗС) за подобрување на квалитетот и квантитетот на земјоделското производство со економска оправданост, конкурентност на македонските пазари во ЕУ, одржлив развој на земјоделството во руралните подрачја, како и поддршка во развојот и реализацијата на аграрната политика со одржување на база на податоци од ИЗС преку теренски посети на фармите.

Активностите на агенцијата се насочени се дизајнираат и обезбедуваат преку: практична примена на научните и техничките сознанија насочени според потребите на пазарот; јакнење и соработка на земјоделските здруженија; поддршка во спроведувањето на владините програми и мерки наменети за индивидуалниот земјоделски сектор; воспоставување и примена на информативни системи во функција на подобрување на следливоста на земјоделските активности и размена на информации со чинителите во агрокомплексот.

Структурата на АПРЗ е дизајнирана на три нивоа на управување: дирекција, регионални центри и работни единици. Седиштето на АПРЗ се наоѓа во Битола и координира 6 регионални центри со 30 работни единици низ земјата. Според потребите и барањето на земјоделците, а во согласност со локалната самоуправа, се отвораат привремени стручни дисперзирани канцеларии во руралните средини, кои во моментот покриваат 44 локации.

Програмските активности се насочени преку основни програми со свои потпрограми и истите постојано се развиваат според постоечките услови и потреби надоградувајќи и меѓусебно дополнувајќи се:

- Унапредување на квалитетот на советодавната услуга со имплементација на терен;
- Поддршка во реализација на Владината Програма и Програмата за финансиска поддршка во земјоделството и рурален развој;
- Надградба на базата на податоци, проток на информации и воспоставување на мрежи на соработка;
- Зајакнување на институционалните капацитети;

Услугите вклучуваат непосредна советодавна помош на земјоделските производители за практична имплементација на соодветни мерки, односно научно-техничките сознанија во процесот на земјоделското производство подготвени како техничко-економски советодавни пакети. Тие имаат за цел подобрување на квалитетот и квантитетот на земјоделското производство и поголема искористеност на земјоделските ресурси.

Имено, за реализација на дефинираните цели и приоритети кои произлегуваат од Законот за основање на АПРЗ, Законот за државни службеници, како и Стратешкиот план и Годишната програма за работа, усогласени со целите и приоритетите на Владата на Република Македонија, АПРЗ презеде

соодветни активности за воспоставување и примена на информатички системи во функција на подобрување на следливоста на активностите и размена на информации со чинителите во агрокомплексот, со што АПРЗ во целост започна со имплементација на планираните реформи вклучително и подготовки за воведување на систем за управување со квалитет стандард ИСО 9001:2008 што опфаќа:

Воспоставување на систем за вреднување и отчетност. Во насока на ефикасна, ефективна, отчетна и транспарентна јавна администрација, АПРЗ гради систем со софтверско решение за вреднување на активностите и квалитетот на дадените услуги, согласно со планираното воведување на систем за управување со квалитет - стандард ИСО 9001:2008 кој овозможува евиденција, планирање, мониторинг и евалуација на активности и извршители. Овој систем – софтвер овозможува примена на соодветни модели и методологии за следење и детектирање на потребите на терен кај земјоделските стопанства, нивна евиденција и проценка како основа за креирање на квалитетни советодавни услуги водени од потребите на земјоделците и пазарот.

Вреднување на советодавниот персонал според извршени активности. Исто така, системот дава можност за следење на активностите на советодавниот персонал, квалитетот и обемот на реализација по извршител. Проценката на реализацијата се оценува на повеќе хиерархиски нивоа, и тоа, според организационата и функционалната поставеност, што е предуслов за објективност при оценувањето. Овој начин на оценување и транспарентноста во процесот дава основа за поголема мотивираност на персоналот во реализацијата на активностите според Програмата и развој на советодавна кариера.

Вреднување и квалитет на совети. Советодавната услуга која во системот е дефинирана како посебен ентитет, е вградена како соодветен потпроект кое е достапен до целокупниот советодавен персонал и претставува специфична алатка при реализација на активностите кај земјоделските стопанства. Ваквиот систем, покрај градењето на советодавната услуга, овозможува нејзин развој, адаптација и апликбилност според потребите на теренот, расположивите услови, поддржани со развојот на науката и технологијата.

Спроведените активности од имплементацијата на советодавните услуги се документираат во вид на различни записи – артефакти, кои стануваат составен дел на системот за евиденција, мониторинг, евалуација и планирање на активностите. Значи, секоја активност е документирана со текстуални записи, фотографии, листи на присутни, анкетни прашалници, упатства, промотивни материјали и сл.

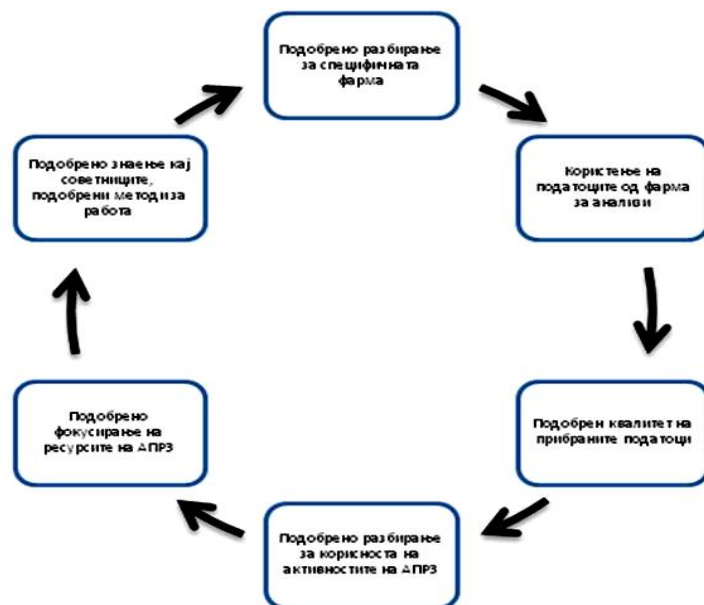
Вградените индикатори за успех, соодветната документација, интерните и аутсорсинг процеси се потврдуваат и добиваат препознатливост и еднозначност со имплементацијата на ИСО стандардот.

Вреднување на услугите според задоволството на клиентите. Од друга страна, преку овој систем, со реализацијата на активностите на терен се овозможува дефинирање и имплементација на индикатори на успех, со следливост, квалитет, апликбилност и повратни информации за задоволството на клиентите кои АПРЗ ги опслужува.

База на податоци од Системот за мониторинг на фарма

Поддржува тековна активност на секој советник во АПРЗ, нејзиното значење е акцентирано со Законот за основање на мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства. За успешно спроведување на активноста се дефинирани обрасци за собирање на податоци, изграден е ИТ софтвер, прирачници за собирање и внесување на податоци во системот, дефинирана е програма со одобрен буџет. Оваа активност вклучува најмалку 600 фарми со евиденција на нивните основни податоци, расположивите ресурси, приходи, трошоци, труд, инвестиции, други информации.

Основа за успешна реализација на оваа активност е добрата соработка и доверба меѓу земјоделците и советниците, стручноста на советниците, собирањето и обработката на навремени и точни податоци, компатибилен повеќекориснички софтвер, непречен проток на информации помеѓу земјоделците и советниците, имплементација на современи и квалитетни услуги на фармата и примарно, одговорен пристап на советниците кон оваа активност.

Интеракција помеѓу организацискиот развој, користењето на податоците и квалитетот на податоците

FAM - Потсистем за анализа и мониторинг на фарма

Основна дејност АПРЗ е обезбедување на советодавни пакети за фармите кои соработуваат со АПРЗ. Советодавни пакети се производи/услуги на АПРЗ кои се подготвени со цел да се подобри квалитетот на производството на фармата и на тој начин да се зголеми продуктивноста на фармата, кои се подготвени од страна на АПРЗ, според моменталната состојба на производство во одредена фарма и податоците собрани на терен. Врз основа на податоците собрани од теренот, советниците од АПРЗ спроведуваат анализи и предлагаат мерки преведени во советодавни пакети.

Преку понатамошна обработка, тие може да се користат за да се процени состојбата на производство по регион, за различни производи од растително или животинско потекло. Овие анализи се вршат со поддршка на Факултетот за земјоделски науки и храна за потребите на различните институции кои соработуваат со АПРЗ.

3.3 Професионални консултантски услуги

Приватниот сектор вклучува различни категории на обезбедувачи на консултантски услуги. Најрелевантни, иако сè уште ограничени на ниво на земјата, се индивидуалните советници или консултантските фирми (земјоделски инженери, економисти, агрономи, специјалисти за почва, специјалисти за заштита на растенијата, ветеринари, итн.) кои во некои случаи, исто така, користат лаборатории и професионална опрема. Нивните целни групи се прогресивни фармери и агро-преработувачи кои се подготвени и во можност да платат за специјалистички услуги. Консултантските совети, исто така, се обезбедуваат од добавувачите на репроматеријали (семе и саден материјал, ѓубриња, агро-хемиски средства) и добавувачи на механизација и опрема, како дел од политиките на компанијата за претпродажба и по продажбата.

Професионални консултантски услуги по правило се бараат од земјоделско - прехранбената индустрија која е ориентирана за извоз на своите производи на пазарите на земјите на Европската Унија. Стандардите во производството како BRC, IFS, Globalgap, Organic или други приватни стандарди признаени во ЕУ, системите ISO и HACCP, се имплементираат од професионални консултантски фирми во Македонија, но сертификацијата на истите главно е извршена од меѓународно признаени сертификациони фирми.

Нивото на консултантски услуги се зголемува забележително во последниве години, поради воведување на субвенции (50% од консултантските трошоци) на фирми кои ги имплементираат европските стандарди во производството. Изворите на средства се програмите за унапредување на земјоделството, Програмите за предприемништво во економски развој, но и донаторски програми како USAID-BASS, GTZ, SIDA.

4. Систем на обуки (неформално образование)

Значаен услов за побрз развој на земјоделското производство, како и руралниот развој, претставува добро поставен и ефективен систем на неформално образование за земјоделците и руралното население во Република Македонија. Законот за образование на возрасните кој ја регулира понудата на образовните услуги од неформален тип, преку адекватен систем на акредитирање, е усвоен во 2008 година. Од друга страна, стратегијата за образование на возрасни 2010-2015, која ги поставува идните планови за развој на човечките ресурси беше донесена од Министерството за образование и наука на Република Македонија, во 2010 година. Оваа Стратегија, исто така, ќе претставува основа за неформално и доживотно образование во областа на земјоделството.

До сега, придонес во неформалното образование на различни учесници во земјоделството имаат дадено Фондацијата Агро-центар за едукација АЦЕ, основана од Земјоделскиот институт во Скопје, во 2006 година, како и независниот Центар за применето истражување и континуирана едукација ЦИПОЗ, основан во рамките на Факултетот за земјоделски науки и храна – Скопје, во 2002 година. Во рамките на АЦЕ, се реализирани голем број на проекти и обуки во различни области во земјоделството, руралниот развој, заштита на животната средина и слично. ЦИПОЗ, во текот на својата работа има реализирано значајни активности и резултати на полето на истражувањето, трансферот на знаење, како и примена на модерна технологија (програми и семинари за обука). Покрај горенаведените, и високообразовните институции учествуваат во неформалното образование на сите засегнати страни во земјоделскиот сектор, преку организирање на различни работилници и семинари на различни теми. Особено значаен придонес во неформалното образование за земјоделците имаат и други институции, меѓу кои и Федерацијата на фармери на Република Македонија.

X. ПРИЛОЗИ

Прилог 1. Листа на заштитени имиња на вина

Вина со контролирано и гарантирано потекло, произведени во специфични локалитети

Специфични локалитети	
- Names - <i>Transcript</i> (*) - <i>English translation</i> (*)	<i>Use</i> (*)
- Дисан - <i>Disan</i>	- <i>Дисански локалитет</i> - <i>Disanski lokalitet</i>

1. Вина со контролирано потекло произведени во специфични региони (виногорја)

Специфични региони	
- Names - <i>Transcript</i> (*) - <i>English translation</i> (*)	<i>Use</i> (*)
- Скопје	- <i>Скопско виногорје</i>
- <i>Skopje</i>	- <i>Skopsko vinogorje</i>
- Велес	- <i>Велешко виногорје</i>
- <i>Veles</i>	- <i>Velesko vinogorje</i>
- Тиквеш	- <i>Тиквешко виногорје</i>
- <i>Tikves</i>	- <i>Tikvesko vinogorje</i>
- Гевгелија-Валандово	- <i>Гевгелиско-валандовско виногорје</i>
- <i>Gegelija-Valandovo</i>	- <i>Gevgelisko-valandovsko vinogorje</i>
- Струмица-Радовиш	- <i>Струмичко-радовишко виногорје</i>
- <i>Strumica-Radovis</i>	- <i>Strumicko-radovisko vinogorje</i>
- Овче Поле	- <i>Овчеполско виногорје</i>
- <i>Ovce Pole</i>	- <i>Ovsepolsko vinogorje</i>
- Кочани-Виница	- <i>Кочанско-виничко виногорје</i>
- <i>Kocani-Vinica</i>	- <i>Kocansko-vinicko vinogorje</i>
- Куманово	- <i>Кумановско виногорје</i>
- <i>Kumanovo</i>	- <i>Kumanovsko vinogorje</i>
- Кратово	- <i>Кратовско виногорје</i>
- <i>Kratovo</i>	- <i>Kratovsko vinogorje</i>
- Пијанец	- <i>Пијанечко виногорје</i>
- <i>Pijanec</i>	- <i>Pijanecsko vinogorje</i>
- Прилеп	- <i>Прилепско виногорје</i>
- <i>Prilep</i>	- <i>Prilepsko vinogorje</i>
- Битола	- <i>Битолско виногорје</i>
- <i>Bitola</i>	- <i>Bitolsko vinogorje</i>
- Преспа	- <i>Преспанско виногорје</i>
- <i>Prespa</i>	- <i>Prespansko vinogorje</i>
- Охрид	- <i>Охридско виногорје</i>
- <i>Ohrid</i>	- <i>Ohridsko vinogorje</i>
- Кичево	- <i>Кичевско виногорје</i>
- <i>Kicevo</i>	- <i>Kicevsko vinogorje</i>
- Тетово	- <i>Тетовско виногорје</i>
- <i>Tetovo</i>	- <i>Tetovsko vinogorje</i>

(*) *In italic: only for information purposes*

2. Трpezни вина со географска ознака

Географска ознака	
- Names - Transcript (*) - English translation (*)	Use (*) - Transcript (*) - English translation (*)
- Македонија - <i>Makedonija</i> - <i>Macedonia</i>	Регионално вино од Македонија, Македонско регионално вино - <i>Regionalno vino od Makedonija,</i> <i>Makedonsko regionalno vino</i> - <i>Regional wine of Macedonia,</i> <i>Macedonian regional wine</i>

(*) *In italic: only for information purposes*

3. Листа на традиционални изрази и термини за квалитетно вино

Traditional expressions	Transcript	Wines concerned	Language	Type of the traditional term
Регионално вино	Regionalno vino	All	Macedonian македонски	In place of PDO/PGI
Вино со контролирано потекло	Vino so kontrolirano poteklo	All	Macedonian македонски	In place of PDO/PGI
Вино со контролирано и гарантирано потекло	Vino so kontrolirano i garantirano poteklo	All	Macedonian македонски	In place of PDO/PGI
Десертно вино	Desertno vino	All	Macedonian македонски	In place of PDO/PGI
Ознака за потекло (ОП)	Oznaka za poteklo (OP)	All	Macedonian македонски	In place of PDO/PGI
Сопствена берба	Sopstvena berba	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Доцна берба	Docna berba	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Изборна берба	Izborna berba	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Избор на гроздови	Izbor na grozdovi	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Избор на зрна	Izbor na zrna	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Рачна берба	Račna berba	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Одлежано на талог	Odležano na talog	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Ограничена серија	Ograničena serija	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Специјална серија	Specijalna serija	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Приватна серија	Privatna serija	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic

Извор: МЗШВ

**Прилог 2 Трговската размена со групата на риби и производи од риби
Најзначајни увезени риби и производи од риби во Република Македонија од ЕУ-27, 2010-2011
година**

		МКУвоз од ЕУ-27					
		2010			2011		
Тариф. ознака	Наименување	Количина во тони	Вредност во 1000€	Учество	Количина во тони	Вредност во 1000€	Учество
1605	Черупкари, мекотелци и други видови безрбетници, приготвени или конзервирани	153	554	16,6%	115,6	437,2	11,4%
0307	Мекотелци со черупка или без черупка, свежи, разладени, замрзнати, сушени, солени	72	173	5,2%	392	377,8	9,9%
0303	Риба, замрзната	710	796	23,8%	915,3	1.163,2	30,4%
1604	Приготвени или конзервирани риби, кавијар	275	910	27,2%	277,4	885	23,1%
0302	Риби свежи или разладени	133	638	19,1%	121,1	689,9	18%
0306	Черупкари со черупка или без черупка, свежи, разладени, замрзнати, сушени, солени	11	109	3,3%	9,8	103,4	2,7%
0304	Рибини филети и друго рибино месо (немелено или мелено), свежо, разладено или замрзнато	25	76	2,3%	28,3	69,6	1,8%
Вкупно		2 744	1 395	3 344	100%	1 868,8	3 824,9

Извор: ДЗС

**Најзначајни извезени риби и производи од риби од Република Македонија во ЕУ-27, 2009-2010
година**

		МК Извоз во ЕУ-27					
		2010			2011		
Тариф. ознака	Наименување	Количина во тони	Вредност во 1000€	Учество	Количина во тони	Вредност во 1000€	Учество
1605903010	Полжави други освен морски полжави, преработени или конзервирани	1.328	6.511	98,1%	1.367,9	6.706,3	98,4%
0307 60	Полжави, други освен морски полжави	159	122	1,8%	118	109	1,6%
1604	Приготвени или конзервирани риби	0,3	1,6	0,0%	0	0	0%
Вкупно		1.875	1.488	6.634	100%	1.485,9	6.815,3

Извор: ДЗС

Прилог 3 Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

Преглед на трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи по земји во 2010 и 2011 година (во милиони €)

Земја	Извоз				Увоз				Трговски биланс	
	2010		2011		2010		2011		2010	2011
	вредност	Учест.%	вредност	Учест.%	вредност	Учест.%	вредност	Учест.%		
Албанија	15,2	3,6%	20,9	4,5%	0,9	0,2%	1,6	0,3%	14,3	19,2
Босна и Херцеговина	30,0	7,1%	28,5	6,1%	10,8	2,0%	20,7	3,3%	19,2	7,8
Хрватска	31,5	7,4%	30,4	6,5%	32,4	6,1%	35,7	5,7%	-0,9	-5,3
Србија	85,0	20,1%	92,4	19,7%	125,6	23,6%	131,5	21,2%	-40,6	-39,1
Косово	48,2	11,4%	44,8	9,6%	4,4	0,8%	5,2	0,8%	43,8	39,6
Црна Гора	9,1	2,1%	11,1	2,4%	0,6	0,1%	0,7	0,1%	8,5	10,4
Молдавија	0,3	0,1%	0,5	0,1%	0,0	0,01%	0,02	0,00	0,3	0,5
ЦЕФТА - Вкупно	219,1	51,7%	228,6	48,8%	174,6	32,8%	195,3	31,5%	44,5	33,2
ЕУ-27 - Вкупно	173,7	41,0%	179,8	38,4%	216,4	40,7%	276,3	44,5%	-42,7	-96,5
Турција	5,2	1,2%	6,7	1,4%	19,0	3,6%	19,3	3,1%	-13,8	-12,5
Бразил	0,7	0,2%	1,0	0,2%	42,0	7,9%	45,6	7,3%	-41,3	-44,5
САД	6,7	1,6%	18,9	4,0%	14,0	2,6%	3,7	0,6%	-7,3	15,2
Останати земји	18,3	4,3%	33,6	7,2%	66,2	12,4%	80,4	13,0%	-47,9	-46,8
Вкупно, цел свет	423,7	100%	468,6	100%	532,2	100%	620,6	100%	-108,5	-152,0

Извор: ДЗС

Вкупно извоз, увоз и трговски биланс на земјоделско-прехранбени производи според групи на производи од Царинската тарифа за 2011 година

ЦН	Наименување	Извоз			Увоз			Трговски биланс
		Количина во тони	вредност во 1000 ЕУР €	учество %	2011			во 1000 ЕУР €
Количина во тони	вредност во 1000 ЕУР €				учество %	Количина во тони	вредност во 1000 ЕУР €	
01	Живи животни	1 924	3 041	0,65%	377	1 383	0,22%	1.658
02	Месо и други кланични производи за јадење	3 884	19 302	4,12%	58 915	93 911	15,13%	-74.610
03	Риби, черупкари, мекотелци и други водни безрбетници	409	634	0,14%	5 300	9 902	1,60%	-9.268
04	Млеко и производи од млеко, живински птичи јајца, природен мед	3 866	6 457	1,38%	30 657	35 109	5,66%	-28.651
05	Производи од животинско потекло на друго место неспоменати	310	823	0,18%	2 417	3 508	0,57%	-2.685
06	Живи дрвја и други растенија, луковици, корења, сечено цвеќе	2 486	3 147	0,67%	6 563	4 572	0,74%	-1.425
07	Зеленчук, корења и грукти за јадење	176 893	63 940	13,65%	16 099	8 634	1,39%	55.306
08	Овошје и јатчесто овошје, кори од агруми или од дињи и лубеници	184 950	44 199	9,43%	51 920	26 555	4,28%	17.644
09	Кафе, чај, мате-чај и мирудии	1 120	2 251	0,48%	8 437	21 157	3,41%	-18.906
10	Жита	11 685	6 375	1,36%	141 710	32 492	5,24%	-26.117
11	Производи на мелничката индустрија, слад, скроб, инулин, глутен од пченица	1 464	666	0,14%	47 015	18 002	2,90%	-17.336
12	Маслодајни семиња и плодови, индустриски или медицински растенија	6 791	4 335	0,93%	8 474	13 718	2,21%	-9.384
13	Шелак, гуми, смоли и други растителни сокови и екстракти	15	73	0,02%	118	1 170	0,19%	-1.097
14	Растителни материјали за плетарство	10	22	0,00%	142	68	0,01%	-47
15	Маснотии и масла од животинско или растително потекло и производи од нивно разлагање	13 717	13 137	2,80%	60 030	59 204	9,54%	-46.067
16	Преработки од месо, риби, черупкари или мекотелци	7 226	18 739	4,00%	9 534	26 729	4,31%	-7.990
17	Шеќер и производи од шеќер	4 270	7 805	1,67%	86 042	50 226	8,09%	-42.421
18	Какао и производи од какао	3 333	7 906	1,69%	10 006	30 815	4,97%	-22.910
19	Производи врз база на жита, брашно, скроб или млеко, слатки производи	20 873	36 843	7,86%	21 431	34 389	5,54%	2.455
20	Производи од зеленчук, од овошје, од јатчесто овошје	30 016	32 880	7,02%	15 087	21 246	3,42%	11.633
21	Разни производи за исхрана	9 403	14 407	3,07%	18 583	49 895	8,04%	-35.488
22	Пијалаци, алкохоли и оцет	127 834	59 358	12,67%	55 082	28 590	4,61%	30.768
23	Приготвена храна за животни	8 571	1 331	0,28%	45 958	19 132	3,08%	-17.801
24	Тутун и производи за замена за тутун	26 377	111 239	23,74%	5 474	21 523	3,47%	89.716
Други земјоделски производи над 24 Глава од Царинска тарифа		5.489	9 677	2,07%	4 228	8 657	1,39%	1 020
Вкупно количина и вредност на извоз и увоз на земјоделско-прехранбени производи		652.912	468 585	100%	709 600	620 589	100%	-152 004

Извор: ДЗС

БИБЛИОГРАФИЈА

- ДЗС. 2006-2011. *Статистички годишник на Република Македонија 2006-2011*. Државен завод за статистика на Република Македонија. Скопје. ДЗС на РМ.
- МЗШВ. 2010-2011. *Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство*. Скопје.
- ДЗС на РМ. 2006-2011. Економски сметки во земјоделството. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС. 2011. Анкета за работна сила, 2010. Државен завод за статистика на Република Македонија. Скопје.
- ДЗС на РМ. 2011. Соопштение: Земјоделство: Број на добиток, живина и пчелни семејства, 2010. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2011. Соопштение: Земјоделство: Добиточно производство, 2010. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2011. Статистички преглед: Земјоделство: Полјоделство, овоштарство и лозарство, 2010. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2011. Статистички преглед: Земјоделство: Типологија на земјоделските стопанства, 5.1.11.06. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- Martinovska-Stojceska, A., Surry, Y., Dimitrievski, D. & Sergio, L., Andersson, H. 2011. Economic and technical analysis of Macedonian farms based on farm accountancy data, 2005-2009 period. FASF, Skopje and SLU, Uppsala.
- МЗШВ. 2010. Годишен извештај за земјоделство и рурален развој, 2009 година. Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, Скопје.
- МАП. 2010. Истражување на перформансите на индустрија за преработка на овошје и зеленчук 2009. USAID, AgBiz program, Скопје.
- МЗШВ. 2010. Податоци/извештаи од секторите и органите во рамки на МЗШВ.
- ДЗС на РМ. 2010. Дипломирани студенти, 2.4.11.12.695. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2010. Основни и средни училишта на крајот на учебната година 2009/2010. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ЕС. 2010. EU Cereal Farms Report 2010 based on FADN data. European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development.
- НБРМ. 2010. Извештај за финансиската стабилност во Република Македонија во 2009 година. Народна банка на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2010. Месечен статистички извештај, 1.2.10.08. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2010. Регионите во Република Македонија, 2009, ISSN 1857-6141. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2010. Соопштение: Национални сметки, 3.1.10.01. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2010. Соопштение: Пазар на трудот, 2.1.10.28. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2010. Статистички преглед: Земјоделство: Сточарство, 2007 и 2008 година. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2010. Статистички преглед: Национална економија и финансии – Бруто-домашен производ, 2008. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2010. Статистички преглед: Национална економија и финансии – Бруто-домашен производ, 2009. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2010. Соопштение: Инвестиции во основни средства во 2009 година, 3.1.10.07. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- МОН на РМ. 2010. Стратегија за образование на возрасните во РМ 2010-2015. Центар за образование на возрасни на РМ.
- ДЗС на РМ. 2009. Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2009 година, ISSN 1409-7494. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2009. Статистика на животна средина, 2009. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2009. Статистички преглед: Земјоделство - Полјоделство, овоштарство и лозарство, 2008. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2009. Статистички преглед: Национална економија – инвестиции во основни средства, 2008. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- Влада на РМ. 2008. Национален развоен план, 2008-2013. Влада на Република Македонија. Скопје.
- МОН на РМ. 2008. Закон за високо образование на РМ. Службен весник на РМ 35/2008.
- МОН на РМ. 2008. Закон за научно-истражувачка дејност на РМ. Службен весник на РМ 46/2008.
- МОН на РМ. 2008. Закон за образование на возрасните на РМ. Службен весник на РМ 7/2008.
- МЗШВ. 2007. Национална стратегија за земјоделство и рурален развој, 2007-2013. Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство. Скопје.
- ДЗС на РМ. 2002. Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Македонија, 2002 - Книга V. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

КОРИСНИ АДРЕСИ И ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ

Институција/организација	Интернет-страница	Телефон (+389/2)
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	www.mzsv.gov.mk	3134-477
МЗШВ Сектор за анализа на земјоделска политика		3296-103
МЗШВ Сектор шумарство		3124-290
МЗШВ Сектор земјоделство		3161-710
МЗШВ Сектор за рурален развој		3124-333
МЗШВ Управа за ветеринарно здравство		3112-210
МЗШВ Управа за семе и саден материјал		3226-417
МЗШВ Управа за заштита на растенија		3112-210
МЗШВ Управа за водостопанство		3111-792
Државен земјоделски инспекторат		3121-462
МЗШВ Управа за хидрометеоролошки работи	www.meteo.gov.mk	3097-103
Влада на РМ Сектор за европски прашања (СЕП)	www.sep.gov.mk	3239-165
Министерство за животна средина и просторно планирање	www.moepp.gov.mk	3066-930
Државен завод за статистика	www.stat.gov.mk	3295-668
Агенција за поддршка на развојот на земјоделството	www.agencija.gov.mk	047/228-330
Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	www.ipardpa.gov.mk	3228-849
Факултет за земјоделски науки и храна	www.fznh.ukim.edu.mk	3115-277
Факултет за ветеринарна медицина	www.fvm.ukim.edu.mk	3240-700
Федерација на фармери	www.ffmpeg.gov.mk	3012-303

Информациите презентирани во овој извештај не се официјални информации од Владата на САД и не претставуваат ставови и мислења искажани од Американската агенција за меѓународен развој (УСАИД) или од Владата на САД.